"אבני לגנבים בתוך כיס מרוען. והיה מקום שנפל שם מתנה מן כן כרים נכוסים הסי יקרלא לרים לגת מן לפרקן לפי פיזוגו המקום סביב ירושלים. ושוב היה נראה לרבינו יהודה בין שלין הגם יזוגו פ"ם המקום כי הגן מן מנרכון עלון אלא לגת מחוס שנעשה נסס הגם. וכן כל לחם מנכך על ניסו לקח על פי אלא עיכר מקון המקום: **ארבעה** גריסין לחרוח ירדי סיס וכו'. ומהגיס לגת מקיב מה הסדר לגת מקיב הגלי המהבר לתשון דקרא נקם סדר המסוכנין יוחר המלה המלה ומגרלא נקם "המלין המלה: **ואיבא** כי מברה ומרי רבנן. "ומבדי (מחוסרא ולמעלי ליקח מרי רבנן ומהנו הגולם בנכך מחר מקרא בהורה ומקרא המלה שנמל לגמה הבל מן בגלגל לו נמעלי ולגמה מוטל לגמה לגת. כלי יוסף: **פטרתן** יפי מלגלדוני. הלים והל המרינן" מרכה שלין כה מלנות מיה בלנה ויל דרכ יהודה סיה מהלמידי הדרכ סכר לעיל בפרק כלל מברכין (לף מ:) דלת בעינן לגת הזכרם בעם מלגות ולהמכה היגו מלגות): לך

ישראל נמרא נמדרי לה אמר מרגה ישראל כמה הני תלתא פרסי אויל ואיקר שרא בר תלתא פרסי ואישרי עליהו ואיסלינהו אזל עקר שרא בר תלתא פרסי ואיתי על רישיה קדשא בריך הוא עליה קמצי ונקבוה ונחות בצואריה הוה בעי למשלפה משכי שניה דהאי ניסא ולדאי ניסא הלא מצי למשלפה והיינו דכתיב "שני רשעים שברת וכדי שמעון בן לקיש "דאיר שכעון בן לקיש מאי דכתיב שני רשעים שברת אל תקרי שברת אלא שרבבת "משה במה הוה עשר אמות שקיל ורנא בר עשר אמין שוור עשר אמין ומדיה בקרסלה וקסלה. ואבן שישב עליה משה דכתיב "וידי משה כבדים וקרו אבן וישבו תחתיו וישב עליה. ואשתו של לוט שנאמר "ותבט אשתו מאחריו והוי נציב מלח" ותזכה וידיו שנבלעה דכתיב "ותפול הזעמה תחתיה בשלמא כולהו ניסא אלא אשתו של לוט פורעורוא הוא דאמר ברוך דין האמת והא דוראה ושכח קרני "חני על לוט ועל אשתו מברכים שחים על אשתו אומר ברוך דין האמת ועל לוט אומר ברוך זכור את הצדיקים שנאמר "ויהי בשחת אלהים את ערי הכבר ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה וגו': ותזכה וידיו שנבלעה: ותזכה וידיו נבלעה והא נפלה שנאמר "ויהי כשמע העם את קול השופר וירעע העם תרועה גדולה ותפול הזעמה תחתיה כיון דפחתיה ותזכה כי הדי נינוו משום הכי אבלעה בלוע אמר רב יהודה אמר רב * ארבעה צריכין להודות יורדי הים ודלכי מדבריות ומי שהיה חלה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצאו יורדי הים מגלן דכתיב "יורדי הים באניות וגו' המה ראו מעשי אלים קו ה' ואמר ויעמד רוח סערה ויעלו שמים ירדו תהומות ואומר ויחנו ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוצאים ואומר יקם סערה לדממה ואומר וישמחו כי ישתוקו ואומר יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם הולכי מדבריות מגלן דכתיב חעו במדבר בישימון דרך עיר משב לא מצאו ויצעקו אל ה' ויוציאם מצוקותיהם ויסר שוחלה ותרפא דכתיב אילים מדרך פשעם ומעונותיהם יתענו כל אוכל תתעב נפשם וגו' ויצעקו אל ה' בצר להם וגו' יודו לה' חסדו מי שהיה חבוש בבית האסורין מגלן דכתיב יושבי חשך וצלמות וגו' כי המרו אמרי אל וגו' ואומר ויכנע בעמל לבם וגו' ואומר ויזעקו אל ה' בצר להם ואומר יוציאם מחשך וצלמות וגו' ואומר יודו לה' חסדו מאי מסרך אמר רב יהודה ברוך נוטל חסדים טובים [ל] אביי אמר צריך לאודויי קמי עשרה דכתיב "ורוממוהו "בקהל עם וגו' מ' זוטא אמר "ובמושב זקנים יהללוהו מתקיף לה רב אשי ואימא כולהו רבנן מ' כתיב בקהל זקנים בקהל עם כתיב ואימא "בי עשרה שאי עמא ותרי רבנן קשיא "רב יהודה חלש ואתפח על לגביה רב חנא בגדתאה ורבנן אמרי ליה בריך רחמנא דיתבך נהלן ולא יתבך לעפרא אמר להו "פטרתן יתי מלאדויי והא אמר אביי בעי אודויי באפי עשרה דהוו כי עשרה והא איהו לא קא מודה לא צריך דעני בריירייתו אמן: אמר רב יהודה "שלשה צריכין שימוד ואלו הן חלה וחן ובלה בסתיותא הנא חלה חה חן ובלה ויש אומרים אף אבל "ויש אומרים אף תלמידי חכמים בלילה: ואמר רב יהודה שלשה דברים "(המאריך בהן) מאריכין ימיו ושנותיו של אדם המאריך בתפלתו והמאריך על שלחנו והמאריך בכית הבכא המאריך בתפלתו מעלותה הוא והאמר רבי חייא בר אבא אין יחנן

עבדי להון נקרוותא ומשב כהון אמרי כי הלפי ישראל הבא נקבלינן ולא הוו ידעי דארון הוה מסני קמיהו ישראל הוה מכין לה מרי מקמיהו בין דאתא ארון ארבעו מרי כהני הדרי וקבלינן ונחת דמיהו לגלגל ארנון כי ארנו את הב חזו דמא דקא נפיק מבני מרי אתו ואמרי להו לישראל ואמרו שדה היינו דכתיב "אשר הנחלים אשר נטה לשכת עד ונשען לגבול מואב. אבני אלגביש מאי אבני אלגביש תנא אבנים שעמדו על גב איש וירדו על גב איש עמדו על גב איש זה משה דכתיב "והאישים משה עניו מאד וכתיב "וירדלו הקלות אש הדשון דכתיב "קח לך את הדשון בן נון איש אשר רוח בו וכתיב "יהי בנוסם מפני בני ישראל הם במדד ביח הארון הה השלך עלדים אבנים נחלות. אבן שכקש עוג מלך הבשן לזרוק על ישראל נמרא נמדי לה אמר מרגה ישראל כמה הני תלתא פרסי אויל ואיקר שרא בר תלתא פרסי ואישרי עליהו ואיסלינהו אזל עקר שרא בר תלתא פרסי ואיתי על רישיה קדשא בריך הוא עליה קמצי ונקבוה ונחות בצואריה הוה בעי למשלפה משכי שניה דהאי ניסא ולדאי ניסא הלא מצי למשלפה והיינו דכתיב "שני רשעים שברת וכדי שמעון בן לקיש "דאיר שכעון בן לקיש מאי דכתיב שני רשעים שברת אל תקרי שברת אלא שרבבת "משה במה הוה עשר אמות שקיל ורנא בר עשר אמין שוור עשר אמין ומדיה בקרסלה וקסלה. ואבן שישב עליה משה דכתיב "וידי משה כבדים וקרו אבן וישבו תחתיו וישב עליה. ואשתו של לוט שנאמר "ותבט אשתו מאחריו והוי נציב מלח" ותזכה וידיו שנבלעה דכתיב "ותפול הזעמה תחתיה בשלמא כולהו ניסא אלא אשתו של לוט פורעורוא הוא דאמר ברוך דין האמת והא דוראה ושכח קרני "חני על לוט ועל אשתו מברכים שחים על אשתו אומר ברוך דין האמת ועל לוט אומר ברוך זכור את הצדיקים שנאמר "ויהי בשחת אלהים את ערי הכבר ויזכור אלהים את אברהם וישלח את לוט מתוך ההפכה וגו': ותזכה וידיו שנבלעה: ותזכה וידיו נבלעה והא נפלה שנאמר "ויהי כשמע העם את קול השופר וירעע העם תרועה גדולה ותפול הזעמה תחתיה כיון דפחתיה ותזכה כי הדי נינוו משום הכי אבלעה בלוע אמר רב יהודה אמר רב * ארבעה צריכין להודות יורדי הים ודלכי מדבריות ומי שהיה חלה ונתרפא ומי שהיה חבוש בבית האסורים ויצאו יורדי הים מגלן דכתיב "יורדי הים באניות וגו' המה ראו מעשי אלים קו ה' ואמר ויעמד רוח סערה ויעלו שמים ירדו תהומות ואומר ויחנו ויצעקו אל ה' בצר להם וממצוקותיהם יוצאים ואומר יקם סערה לדממה ואומר וישמחו כי ישתוקו ואומר יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם הולכי מדבריות מגלן דכתיב חעו במדבר בישימון דרך עיר משב לא מצאו ויצעקו אל ה' ויוציאם מצוקותיהם יתענו כל אוכל תתעב נפשם וגו' ויצעקו אל ה' בצר להם וגו' יודו לה' חסדו מי שהיה חבוש בבית האסורין מגלן דכתיב יושבי חשך וצלמות וגו' כי המרו אמרי אל וגו' ואומר ויכנע בעמל לבם וגו' ואומר ויזעקו אל ה' בצר להם ואומר יוציאם מחשך וצלמות וגו' ואומר יודו לה' חסדו מאי מסרך אמר רב יהודה ברוך נוטל חסדים טובים [ל] אביי אמר צריך לאודויי קמי עשרה דכתיב "ורוממוהו "בקהל עם וגו' מ' זוטא אמר "ובמושב זקנים יהללוהו מתקיף לה רב אשי ואימא כולהו רבנן מ' כתיב בקהל זקנים בקהל עם כתיב ואימא "בי עשרה שאי עמא ותרי רבנן קשיא "רב יהודה חלש ואתפח על לגביה רב חנא בגדתאה ורבנן אמרי ליה בריך רחמנא דיתבך נהלן ולא יתבך לעפרא אמר להו "פטרתן יתי מלאדויי והא אמר אביי בעי אודויי באפי עשרה דהוו כי עשרה והא איהו לא קא מודה לא צריך דעני בריירייתו אמן: אמר רב יהודה "שלשה צריכין שימוד ואלו הן חלה וחן ובלה בסתיותא הנא חלה חה חן ובלה ויש אומרים אף אבל "ויש אומרים אף תלמידי חכמים בלילה: ואמר רב יהודה שלשה דברים "(המאריך בהן) מאריכין ימיו ושנותיו של אדם המאריך בתפלתו והמאריך על שלחנו והמאריך בכית הבכא המאריך בתפלתו מעלותה הוא והאמר רבי חייא בר אבא אין יחנן

מסורת השים

עין משפט נר מצוה

[סנהדרין כ"ה ע"ב ברש"י ד"ה אבני מלגלגים] [ב"מ ל"ב ע"ב] [ב"ב ע"ד ע"ב] [ב"ב ע"ד ע"ב] [ב"ב ע"ד

נָאָצוּ: יב וַיִּכְנַע בֶּעָמָל לִבָּם כָּשְׁלוּ וְאֵין עֹזֵר:
יג וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם
יוֹשִׁיעֵם: יד יוֹצִיאֵם מֵחֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת
וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יְנַתֵּק: טו יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ
וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שִׁבַּר דַּלְתוֹת
נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בַרְזֶל גִּדָּע: יז אֱוִילִים מִדֶּרֶךְ

דְּאַלְהָא וּמִלַּפַּת עִלָּאָה
רְחִיקוּ: יב וְתַבַּר בְּלַעוּתָא
לִבְהוֹן אַתְּקִילוּ וְלֵית
דְּסָעִיד: יג וְצַלּוּ קֳדָם יְיָ
בְּדַעֲיָק לְהוֹן מִמְּעִיקָתְהוֹן
פְּרָקִנּוּן: יד אַפְּקִנּוּן
מֵחֲשׁוֹכָא וְטוּלָא דְמוֹתָא
וְשַׁלְשֶׁלְוָתְהוֹן יְתָרַע:
טו יְהוֹדוּן קֳדָם יְיָ טְבוּל

חַסְדֵּיהּ וּמִשְׁתַּעֲן פְּרִשְׁוָתֵהּ לִבְנֵי נָשָׁא: טז אֲרוּם תְּבַר דְּשִׁי נְחָשָׁא וְעַבְרֵי פַּרְזְלָא קָצִין: יז שַׁטְיָן

רש"י

אלא נעווגו: (טז) **כי שיבר דלתות נחשת.** שהיו נעוליס נפניהס: (יז) **אוילים מדרך פשעם.** אשר מעוותותיהס יתענו ביסורי חלאיס, אף הס מן הלריכין להודות. יש סמניות נפרשה זו (כלומר המיות בלר הרש"ן הפוכין). ובאין לידרש במקום אחר ורקין למעט, לומר לעקו קודס גזר דין נעניו,

מצודת דוד

על כי המרו אמרי אל: (יב) **ויכנע.** ולכן הכניע לבם בעמל המאסר, וכשלו בצרה ולא מצאו עוזר: (יד) **ינתק.** יעתק מהם קשרי מאסרם, רוצה לומר פטרם ממאסרם כאילו העתיק הקשרים: (טז) **כי שבר.** על כי שבר וכו', רוצה לומר הוציאם ממאסרם כאילו שבר דלתות בית הסוהר וגדע הבריחים: (יז) **אוילים.** האנשים אוילים אשר מחטא דרך פשעם, ומעונותיהם המה מעונים בחלי ומכאוב:

מצודת ציון

נאצו. ענין בזיון: (יד) **ומוסרותיהם.** ענין קשור הרצועות: **ינתק.** ענין העתק. כמו נתקתי מוסרותיך (ירמיה ב ב): (טז) **ובריחי.** כענין מטה לרוחב הדלתות לסגרם: **גדע.** ענין כריתה. כמו שקמים גדעו (שמואל ב ט): (יז) **אוילים.** רוצה לומר חוטאים:

אבן עזרא

(יב) **ויכנע בעמל.** שאדוניהם יעבדו בהם בפרך ואין עוזר לפדותם: (יג) **ויצעקו.** הזכיר יושיעם בעבור היותם ביד שונאיהם כמו ויושע ה': (יד) **יוציאם מחשך.** הכתוב למעלה: **ינתק.** כנגד אסירי עני וברזל: (טו) יודו. טעם לבני אדם שילמדו: (טז) **כי.** תכן עלילות שברחו ממרינה דלתיה נחושת כאילו נשברו, ועתה יזכיר החולים: (יז) **אוילים.** גם הזכיר כי החולי בעבור פשע, ותוכחות על עון, וכן בדברי אליהוא. וטעם אוילים אפילו הם חכמים הם נחשבו אוילים בעבור פשעם, ומלת **מדרך** מושכת עצמה

רד"ק

שיעץ לבני אדם שיעשו אותם ויהיו בהם וממרים אותם. ישלח להם מוסרות בחלאים או יוליכם בשבי: **נאצו.** מבנין הקל בשקל שמרו מפני ההפסק: (יב) **בעמל לבם.** בעמל השבי יכניע לבם שנתגאו ובזו דבר ה': **כשלו.** בשבי. **ואין עוזר** אלא האל יתברך שיצעקו אליו ויושיעם: (יג) **ויזעקו.** צעקה בצד"י וזעקה בזי"ן ענין אחד: (יד) **ומוסרותיהם.** הם היתרים והכבלים שנאסרו בהם: **ינתק.** כלומר יסבב להם סיבות ויתקן להם עלילות שיברחו מן השבי, או יתן בלב שוביהם להתירם ממאסרם. או סיבות אחרות שינצלו כי לו לבדו נתכנו עלילות: (טו) יודו. כשיצאו מן השבי יתנו הודאה לאל יתברך: **ויספרו לבני אדם.** נפלאותיו שעשה להם, ומה הם הנפלאות: (טז) **כי שיבר דלתות נחשת.** דרך בני אדם לתת השבויים בעיר מבצר דלתים ובריח. ובאומרו נחשת וברזל. דרך גוזמא דוצה לומר חזקים מאד. והנה אין להם תחבולה שיוכלו לבדוח ולהנצל ממגדל חזק שנשבו בו, והאל יתברך יסבב סיבות שיצאו משם ולא ימנעם חוזק הדלתים והבריחים: (יז) **אוילים.** עתה זכר החולים. ואמר כי מדרך פשעם ומעונותיהם יחלו ויתענו. וקראם אוילים מה שלא אמר כן באסירים, בעבור כי השבי יהיה בבת אחת, ולא כן החולי כי

מדרשי חז"ל

הן, שאול ואבדון ובאר שחת וכור שאון וטיט היון וצלמות וארץ תחתחית. טיט היון דכתיב ויעלני מבור שאון מטיט היון. וצלמות דכתיב ישבי חושך וצלמות. (עירובין יט.).

(2)

מאורח מִדַּרְכֵיהוֹן
וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם מִסְתַּגְּפִין:
יח כָּל מַיכְלָא תִּרְחִיק
נַפְשֵׁיהוֹן וּמָטְיָן עַד
מַעֲלֵי מוֹתָא: יט וְצַלּוּ
קֳדָם יְיָ כַּד עָיֵק לְהוֹן
מִמְּעִיקָתְהוֹן יִפְרְקִנּוּן:
כ יְשַׁדַּר פִּתְגָמֵי אַסּוּתֵיהּ
וְיַסֵּי יָתְהוֹן וְיִשֵּׁיזֵב
מְלְחַבָּלוּתְהוֹן: כא יְהוֹדוּן
קֳדָם יְיָ טְבוּל חַסְדֵּיהּ
וּמִשְׁתַּעֲן פְּרִשְׁוָתֵהּ לִבְנֵי נָשָׁא: כב וְיִכְסוּן נִכְסֵי תוֹדְתָא וְיִשְׁתַּעוּן עוֹבְדוֹי בְּדִצְתָּא: כג מַלְחַיָּא

פִּשְׁעָם וּמֵעֲוֹנֹתֵיהֶם יִתְעַנּוּ: יח כָּל־אֹכֶל
תִּתְעָב נַפְשָׁם וַיַּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי מָוֶת:
יט וַיִּזְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בַּצַּר לָהֶם מִמְּצֻקוֹתֵיהֶם
יוֹשִׁיעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וִירַפְּאֵם וַיְמַלֵּט
מִשְּׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חַסְדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו
לִבְנֵי אָדָם: כב וְיִזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וִיסַפְּרוּ
מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: פ כג יוֹרְדֵי הַיָּם בָּאֳנִיּוֹת עֹשֵׂי

מצודת ציון

כ) **משחיתותם.** מלשון שחת וכור:

מצודת דוד

(יח) **תתעב.** כדרך החולה הממאס באכילה: ויגיעו. קרובים המה למות: (כ) **ישלח דברו.** לא כרפואת הרופאים שהמה בסממנים כי אם מרפא במאמרו: **משחיתותם.** משחת הקבר שהיה קרוב להם: (כב) **זבחי תודה.** קרבן תורה הבא על הנס: (כג) **יורדי הים.** האנשים היורדים בים בספינות (ועל כי שפת הים הוא ממעל וממנו יורדים למטה אל הים לזה אמר יורדי הים): **עושי מלאכה.** היא תחבולת הפנות האניה אל המקום הנרצה:

אבן עזרא

ואחרת עמה, וככה הוא ומדרך עונותיהם יתענו: (יח) **כל, שערי מות.** הקבר, כי בהסגר שעריו לא יראו אור: (יט) **ויזעקו.** הזכיר זה המשורר כי אשר תעו במדבר לא יועילם יודעי הדרכים ולא המנחשים, רק בצעקת השם הוא לבדו יכול להצילם, וכן האסורים לא יוכלו כל אנשי העולם עד עת שגזר השם, וככה החולים לא יוכלו כל הרופאים להועילם רק השם לבדו, וכן המלחים וחובלי הים וכל חכמתם תחבלע: (כ) **ישלח דברו.** שיגזור ומיד יתרפא לא על ידי משקה ומעשה בן אדם, וימלט אותם משחיתותם מגזרת השחתה, או מן כרה שחת כנגד שערי שאול: (כא) יודו. גם אלה חייבים להודות: (כב) **ויזבחו.** וחייבים לזבוח, כי התועה והשבוי הוא בריא בגופו, והחולה קרוב ממת, ועתה יזכיר הכת הרביעית: (כג) **יורדי.** כל הולך אל הים יורד הוא:

רד"ק

מתחילה הוא קל ואחר כך יכבד יום אחר יום והנה הם אוילים שלא יכירו וידעו כי החולי כמו מלאך שליח אליהם שישובו בתשובה, והם לא ירגישו כדבר כמו האויל שאינו מרגיש ברעה שתבא לו ממעשה אולתו. ואם היו חכמים היו חושבים בלבם מה זה החולי ששלח לנו האל ומאיזה עון הוא, ויפשפשו במעשיהם ויתקנו דרכיהם קודם שיכבד עליהם החולי. ואם לא ירגישו יום ראשון ירגישו יום שני יום שלישי, אבל האוילים לא ירגישו בדבר ולא ישובו לאל יתברך עד שיכבד עליהם החולי מאד, ויאריך חוליים עד שיתענו מאד ויתעבו כל מאכל: (יח) **כל אוכל תתעב נפשם.** כל אוכל אפילו מאכל תאוה. וכשיגיעו אל שערי מות אז יזעקו אל ה', כי ראו שלא יועילם רופא ומשקה ומרקחת: (כ) **ישלח.** לפי שרפואת הרופאים הוא במעשה, אמר כי לא כן רפואת ה' יתברך בדברו לבד ירפאם. ודברו הוא רצונו: **וימלט משחיתותם.** ימלט נפשם משחת שחיתה קרובה לה. והאחד מן שחיתותם. שהיתה. ובא בו כנוי המ"ם, כי הם גרמו זה בעונם: (כב) **ויזבחו זבחי.** הודאה שהושיעם. ואמר בזה ויזבחו מה שלא אמר כן באחרים, לפי שהחולים יארכו ימי בריאותם ובין כך היו נודרין זבחים בהתחזקם מעט מעט, ויזבחו זבחים כאשר ישלמו ימי בדיאותם. וגם יורדי הים והולכי מדברות והאסורים אפשר גם כן שיזבחו גם הם, אלא אמר בחולים לפי שנמצא בהם ברוב: **ויספרו מעשיו ברנה.** יספרו לבני אדם מעשי החסדים שעשה עמהם בתוך קהל ברנה ובקול גדול: (כג) **יורדי.** אף על פי שהים גבוה על היבשה, יקרא עובד הים יורד, לפי שהיבשה גבוה על שפת הים וכנגד השפה יקרא יורד. וארדני אבי ז"ל פירש כי יקרא יורד כנגד

והדברים המלוי סמ"ם שלתו נהנה כשנה שהוא מברך כדי שילמנון לברך מיקנו פוסם ממנסם דרך עצמו והחולה לתקנ"ם ממו ברכות המפלה שלתו"ם שלתו נהנה כלומר שפה נרין להמפלה חה מפלו אמר שהברכות והדברים המלו הן נכנסות המנה: אאלו הן הבנוה בית חדש וכו'. מפנה פרק הרואה (ברכות י"ד.)

כתבנום. ואלו הן "הבנוה "בית חדש והקונה כלים חדשים בין יש לו כיוצא בהן בין אין לו [ט]מברך ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה: **ב** וכן [2]הרואה את חבירו לאחר שלשים יום מברך [ג]שהחיינו. ואם ראהו לאחר שנים עשר חדש מברך ברוך אתה "' מחיה המתים. הרואה פרי המתחדש משנה לשנה בתחלת ראיתו [נ]מברך שהחיינו: **ג** שמע [3]שמועה טובה מברך ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם הטוב והמטיב. שמע שמועה רעה מברך ברוך דיין האמת. וחייב אדם לברך על הרעה בטוב נפש כדרך שמברך על הטובה בשמחה שנאמר ואהבת את "' אלהיך וגו' ובכל מאדך. ובכלל אהבה היתירה שנצטווינו בה שאפילו בעת שיצר לו יודה וישבח בשמחה: **ד** הגיעה אליו טובה או ששמע שמועה טובה אע"פ שהדברים מראין שטובה זו תגרום לו רעה מברך הטוב והמטיב. וכן אם נגעה אליו רעה או שמע שמועה רעה אע"פ שהדברים מראים שרעה זו גורמת לו טובה מברך דיין האמת. שאין מברכין על העתיד לחיות אלא על מה שאירע עתה: **ה** ידדו [4]נשמים רבים. אם יש לו "שדה מברך שהחיינו. ואם היתה שלו ושל אחרים מברך הטוב והמטיב. ואם אין לו שדה מברך מודים אנחנו לך "' אלהינו על כל טפה וטפה שהודרת לנו ואילו פינו מלא בו' עד הן הם יודו וישבחו ויברכו את שמך מלכנו ברוך אתה "' אל רוב ההודאות והתשבחות: **ו** מאימתי מברכין על הנשמים משירבה המים על הארץ ועלו אבעבועות מן המטר על פני המים וילכו האבעבועות [ז]זה לקראת זה: **ז** אמרו לו מת אביו וישרשה. אם יש עמו אחין מברך "בתחלה דיין האמת ואחר כך הטוב והמטיב. ואם אין עמו אחים מברך שהחיינו. קצרו של דבר כל דבר טובה שהיא לו ולאחרים מברך הטוב והמטיב. וטובה שהיא לו לבדו מברך שהחיינו: **ח** ארבעה [8]צריכין להודות. [ה]חולה שנתרפא. והבוש שיצא מבית האסורים. ויורדי הים כשעלו. והולכי דרכים כשיגיעו לישוב. וצריכין להודות בפני עשרה ושנים מהם חכמים שנאמר וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו. וביצד מודה וביצד מברך. עומד ביניהן ומברך

א טור ס"ם סי' רכ"ג סמ"ג עמין ג"ו: ב טור ס' רכ"ה: ג טור ס' רכ"ה: ד טור ס' רכ"ג סמ"ג עמין ג"ו: ה טור ס' רכ"ח סמ"ג עמ: ו טור ס' רכ"ו: ז טור ס' רכ"ו סמ"ג עמין ג"ו:

כתבנום. ואלו הן הבנוה "בית חדש והקונה כלים חדשים בין יש לו כיוצא בהן בין אין לו [ט]מברך ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה: **ב** וכן [2]הרואה את חבירו לאחר שלשים יום מברך [ג]שהחיינו. ואם ראהו לאחר שנים עשר חדש מברך ברוך אתה "' מחיה המתים. הרואה פרי המתחדש משנה לשנה בתחלת ראיתו [נ]מברך שהחיינו: **ג** שמע [3]שמועה טובה מברך ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם הטוב והמטיב. שמע שמועה רעה מברך ברוך דיין האמת. וחייב אדם לברך על הרעה בטוב נפש כדרך שמברך על הטובה בשמחה שנאמר ואהבת את "' אלהיך וגו' ובכל מאדך. ובכלל אהבה היתירה שנצטווינו בה שאפילו בעת שיצר לו יודה וישבח בשמחה: **ד** הגיעה אליו טובה או ששמע שמועה טובה אע"פ שהדברים מראין שטובה זו גורמת לו טובה מברך דיין האמת. שאין מברכין על העתיד לחיות אלא על מה שאירע עתה: **ה** ידדו [4]נשמים רבים. אם יש לו "שדה מברך שהחיינו. ואם היתה שלו ושל אחרים מברך הטוב והמטיב. ואם אין לו שדה מברך מודים אנחנו לך "' אלהינו על כל טפה וטפה שהודרת לנו ואילו פינו מלא בו' עד הן הם יודו וישבחו ויברכו את שמך מלכנו ברוך אתה "' אל רוב ההודאות והתשבחות: **ו** מאימתי מברכין על הנשמים משירבה המים על הארץ ועלו אבעבועות מן המטר על פני המים וילכו האבעבועות [ז]זה לקראת זה: **ז** אמרו לו מת אביו וישרשה. אם יש עמו אחין מברך "בתחלה דיין האמת ואחר כך הטוב והמטיב. ואם אין עמו אחים מברך שהחיינו. קצרו של דבר כל דבר טובה שהיא לו ולאחרים מברך הטוב והמטיב. וטובה שהיא לו לבדו מברך שהחיינו: **ח** ארבעה [8]צריכין להודות. [ה]חולה שנתרפא. והבוש שיצא מבית האסורים. ויורדי הים כשעלו. והולכי דרכים כשיגיעו לישוב. וצריכין להודות בפני עשרה ושנים מהם חכמים שנאמר וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו. וביצד מודה וביצד מברך. עומד ביניהן ומברך

א טור ס"ם סי' רכ"ג סמ"ג עמין ג"ו: ב טור ס' רכ"ה: ג טור ס' רכ"ה: ד טור ס' רכ"ג סמ"ג עמין ג"ו: ה טור ס' רכ"ח סמ"ג עמ: ו טור ס' רכ"ו: ז טור ס' רכ"ו סמ"ג עמין ג"ו:

הגהות מיימוניות

א [כתב הראב"ש בשבשה קצן יש לו לברך אע"פ שעדיין לא נשתמש בהן שאין הברכה אלא על שמחת הלב שיראה שמח בשעת קניתן ע"כ]. [ב]כמ"ק אם קנה לו ולבחיו מברך גם הטוב והמטיב ע"כ): [ג] הכן פרי"ו אפילו קנה חדש קנה. כ"י לבני רב הינא ע"פ. אומר רי"י דחוקא בגדים וכלים וחשובים חשבא רבות חדש אבל בגדי קטן שאין חשוב כ"כ כגון בעגלים ואפלאות המלוק של עשבון וכיוצא בזה לא הוה נראה לברך שהחיינו. ירושלמי א"ר חייא לא סוף הגדים הדשים אלא אפילו שחקים כאילו הם הדשים הטוב הבינו יהודה דחוקא שאקים שאין חשובים קצת כגון הדשים: [ד]וכתב הראב"ש בענין ד' ע"ד אמר רי' יהודה הבינו הדבוב ושמח בראותו ע"כ: [ג] הכן פרשי' בסוף בבל סוערין נבי הא שאבר אנא אקרא ורחוא קאכינא כ"כ ב"ה. אכנם הרשפות כתבו שמברך כשאוכלו ובמנחות כתב הבינו שמשון בשם רב שרירא גאון שאין מברכין שהחיינו אלא בדבר הבא מאכל לשמח הבינו שבשעה שמברך אינו מברך שהחיינו אלא בדבר הבא

מגדל עוז

ה [1 ידדו נשמים רבים] עד זה לקרלמה זה. פ' הרואה (דף נ"מ) וס"ק דמפנים (דף ר'): ז [יב אמרו לו מת אביו כו' עד נרוך מפנה לא הנרות. פרק הרואה (דף ר"ה):

הרואה

ט הרואה מקום שנעשה בו נסים וכו'. ברכות בריש פרק הרואה (דף י"ד.) מקום שנעשה נס ניסים ליתרלל מותר ברוך אמרה נעים נאמרוהו מקום הזה והמקום בגמרא

אלמעלה דברים ב"ש נרוכי לברוכי מעלה דיסיד הוא ובריה וכו' ברוכי לברוכי ב"ש לא נרוכי לברוכי ב"ש: ובתב רבינו יונה הוא מנרך אפשה לי נס נס ובריה וכו' בריה מנרכין אפשה נס לאמרו. ומסב מוך מכל נס שלתו לכל יקרלל לא לזיגון מקרלל אל שיר אלו מברך אלו אלא הם וכיוסם תנו מיסם לנה. תיב לדמתם בגמרא דמר בריה דדברים אמרמלם ליה ניקל דמקמתא דברכות ומו מתרשים ליה ניקל דמקמתא כריאמקמא דמתמתא בגמרא מריאל ר' מנחל לברכות אמר ברוך אשפה לי נס בברכות ובגמל ר' מנחל לריאמקמא דמתמתא אמר ברוך אפשה לי נס בגמל ובגמרנה. ולמד מכלל הרא"ש דיסיד אפשה לי נפשי בהגיעו אל אמר מסמקומות אפשה לי גם יגלגל כל אלר מנאים אם זה ובדינו לא מסב בן מנוסם דמקמתא ליה אלתיב מן אחיה אלא לאחיה בן הנעמה לי מקומם אחיה לא אמר ומר בריה דדברים לפנים מגורת מדין הוא דעבד הנס הר"ש ז"ל לא מסב אחיה שנעלה אמר בריה דדברים: ומה שכתב רבינו בון יש מוף ומעברות הדרדן. אם בבריאה מרחמה אמר ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם שנתן ארך אפים לעוברי רצונו. מקום שנעקרה ממנו עכו"ם אם בארץ ישראל הוא [ו]מברך שעקר עכו"ם מארצנו. ואם [ז]בחוץ לארץ הוא מברך שעקר עכו"ם ממקום הזה. ואומר בשתיתן בשם שעקרת ממקום זה כך תעקר מכל מקומות ותשיב לב עובדיהם לעבוד: **י** הרואה בתי מקומות אשר בדרך אתה "' אלהינו מלך העולם מציב גבול [ח]אלמנה. בחרבן אומר ברוך דיין האמת. הרואה קברי ישראל מברך ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם אשר יצר אתכם בדין וזן אתכם בדין וכלכל אתכם בדין והמית אתכם בדין והוא עתיד להקים אתכם בדין לחיי העולם הבא ברוך אתה "' מחיה המתים: **יא** הרואה ת"ר אלף אדם כאחד. אם עכו"ם הם אומר ברוה אמכם מאד חפרה יולדתכם הנה אחריה גוים מדבר ציה ועדבה. ואם ישראל הם ובארץ ישראל אומר ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם חכם הרזים. הרואה מחבמי אומות העולם אומר ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם שנתן מחכמתו לבשר ודם. חכמי ישראל מברך שנתן מחכמתו ליראיו. מלכי ישראל אומר שנתן מכבודו ומגבורתו ליראיו. מלכי אומות העולם מברך שנתן מכבודו לבשר ודם: **יב** הרואה [2]את הכושי ואת המשונים בצורת פניהן או באיבריהם מברך ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם משנה את הבריות. הרואה טומא או קיטע ומובה שחין ובהקנון וכיוצא בהן מברך ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם "דיין האמת. ואם נולדו כן ממעי אמן מברך משנה את הבריות. הרואה את הפיל ואת

הקוף ואת הקיפוף אומר ברוך משנה את הבריות: **יג** הרואה בריות נאות ומתוקנות ביותר ואילנות טובות מברך שככה לו בעולמו. [3]היוצא לשדות [ט]או לגנות ביומי ניסן וראה אילנות פורחות וניצנים עולים מברך ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ונאות כדי להנות בהן בני אדם: **יד** [4]על "הרוחות שנשבו בתוף [י]ועל הברקים ועל הרעמים ועל קול הוברה שתשמע בארץ כמו ריחיים גדולים ועל האור שבאויר שיראו כאלו הם כוכבים נופלים ורצים ממקום למקום

א טור ס' רכ"ד סמ"ג עמין שם: ב טור ס' רכ"ו: ג טור ס' רכ"ו: ד טור ס' רכ"ז:

הגהות מיימוניות

ט [כן נדים הר"ף אבינא דיחיד אדבי הבריה ובר בריה וכן נדים רב יאר ר"ם לפי נדתן הלאו הקא בן בנו אלא הלה כל יתאי דיכו מברכין שעשה לם לאבותינו וכו']: [ז] פרי' מה שאין אנו רגילין לברך בחבה זו לפי שאנו שרוין בגדים והאין בבל יום עבדים שנעקרו ואין נאן נאשלים לשלשים כאשר פרש לקמן בהלכה כ"ו ע"כ: [ז] כרשב"א ראמר אף בחלל ציל בן אלא כה"ן וכן ס"ה ולשנו ע"כ: י [ח] כל אלו הברכות אין צריך לברך אלא משלשים לשלשים יום כמפורש לקמן בהלכה מ"ו ע"כ: יב [9]כתב הטור כשם הראב"ד הקא לל כי שהמשמיר עליו דוכיא דבריות נאות שיש הנאה לראה אבל על עובר עכו"ם אינו מברך וכו' עי"ש): יג [ט] פרק בינר מברכין וכתב טור רבינו שהיה דחוקא פנים הראשונה כשראה וכתב רבינו יוסף שאם לא יראה עד כי בבר נולו פיהה האילנות נראה שצריך לברך כו' ע"כ: יד [י] כרשב"ה כשמשתמר מברך על כל פעם ופעם. פ"י הברוחות קרי שלא נתפוחו הענים בעיניהם משפסקין שנתפוחו. ועוד מסקן דתם הה: יאשר בבית הבסא אם יכול לכאת ולברך

ט הרואה מקום שנעשה בו נסים וכו'. ברכות בריש פרק הרואה (דף י"ד.) מקום שנעשה נס ניסים ליתרלל מותר ברוך אמרה נעים נאמרוהו מקום הזה והמקום בגמרא

אלמעלה דברים ב"ש נרוכי לברוכי מעלה דיסיד הוא ובריה וכו' ברוכי לברוכי ב"ש לא נרוכי לברוכי ב"ש: ובתב רבינו יונה הוא מנרך אפשה לי נס נס ובריה וכו' בריה מנרכין אפשה נס לאמרו. ומסב מוך מכל נס שלתו לכל יקרלל לא לזיגון מקרלל אל שיר אלו מברך אלו אלא הם וכיוסם תנו מיסם לנה. תיב לדמתם בגמרא דמר בריה דדברים אמרמלם ליה ניקל דמקמתא דברכות ומו מתרשים ליה ניקל דמקמתא כריאמקמא דמתמתא בגמרא מריאל ר' מנחל לברכות אמר ברוך אשפה לי נס בברכות ובגמל ר' מנחל לריאמקמא דמתמתא אמר ברוך אפשה לי נס בגמל ובגמרנה. ולמד מכלל הרא"ש דיסיד אפשה לי נפשי בהגיעו אל אמר מסמקומות אפשה לי גם יגלגל כל אלר מנאים אם זה ובדינו לא מסב בן מנוסם דמקמתא ליה אלתיב מן אחיה אלא לאחיה בן הנעמה לי מקומם אחיה לא אמר ומר בריה דדברים לפנים מגורת מדין הוא דעבד הנס הר"ף ז"ל לא מסב אחיה שנעלה אמר בריה דדברים: ומה שכתב רבינו בון יש מוף ומעברות הדרדן. אם בבריאה מרחמה אמר ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם שנתן ארך אפים לעוברי רצונו. מקום שנעקרה ממנו עכו"ם אם בארץ ישראל הוא [ו]מברך שעקר עכו"ם מארצנו. ואם [ז]בחוץ לארץ הוא מברך שעקר עכו"ם ממקום הזה. ואומר בשתיתן בשם שעקרת ממקום זה כך תעקר מכל מקומות ותשיב לב עובדיהם לעבוד: **י** הרואה בתי מקומות אשר בדרך אתה "' אלהינו מלך העולם מציב גבול [ח]אלמנה. בחרבן אומר ברוך דיין האמת. הרואה קברי ישראל מברך ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם אשר יצר אתכם בדין וזן אתכם בדין וכלכל אתכם בדין והמית אתכם בדין והוא עתיד להקים אתכם בדין לחיי העולם הבא ברוך אתה "' מחיה המתים: **יא** הרואה ת"ר אלף אדם כאחד. אם עכו"ם הם אומר ברוה אמכם מאד חפרה יולדתכם הנה אחריה גוים מדבר ציה ועדבה. ואם ישראל הם ובארץ ישראל אומר ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם חכם הרזים. הרואה מחבמי אומות העולם אומר ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם שנתן מחכמתו לבשר ודם. חכמי ישראל מברך שנתן מחכמתו ליראיו. מלכי ישראל אומר שנתן מכבודו ומגבורתו ליראיו. מלכי אומות העולם מברך שנתן מכבודו לבשר ודם: **יב** הרואה [2]את הכושי ואת המשונים בצורת פניהן או באיבריהם מברך ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם משנה את הבריות. הרואה טומא או קיטע ומובה שחין ובהקנון וכיוצא בהן מברך ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם "דיין האמת. ואם נולדו כן ממעי אמן מברך משנה את הבריות. הרואה את הפיל ואת

הקוף ואת הקיפוף אומר ברוך משנה את הבריות: **יג** הרואה בריות נאות ומתוקנות ביותר ואילנות טובות מברך שככה לו בעולמו. [3]היוצא לשדות [ט]או לגנות ביומי ניסן וראה אילנות פורחות וניצנים עולים מברך ברוך אתה "' אלהינו מלך העולם שלא חיסר בעולמו כלום וברא בו בריות טובות ואילנות טובות ונאות כדי להנות בהן בני אדם: **יד** [4]על "הרוחות שנשבו בתוף [י]ועל הברקים ועל הרעמים ועל קול הוברה שתשמע בארץ כמו ריחיים גדולים ועל האור שבאויר שיראו כאלו הם כוכבים נופלים ורצים ממקום למקום

א טור ס' רכ"ד סמ"ג עמין שם: ב טור ס' רכ"ו: ג טור ס' רכ"ו: ד טור ס' רכ"ז:

הגהות מיימוניות

ט [כן נדים הר"ף אבינא דיחיד אדבי הבריה ובר בריה וכן נדים רב יאר ר"ם לפי נדתן הלאו הקא בן בנו אלא הלה כל יתאי דיכו מברכין שעשה לם לאבותינו וכו']: [ז] פרי' מה שאין אנו רגילין לברך בחבה זו לפי שאנו שרוין בגדים והאין בבל יום עבדים שנעקרו ואין נאן נאשלים לשלשים כאשר פרש לקמן בהלכה כ"ו ע"כ: [ז] כרשב"א ראמר אף בחלל ציל בן אלא כה"ן וכן ס"ה ולשנו ע"כ: י [ח] כל אלו הברכות אין צריך לברך אלא משלשים לשלשים יום כמפורש לקמן בהלכה מ"ו ע"כ: יב [9]כתב הטור כשם הראב"ד הקא לל כי שהמשמיר עליו דוכיא דבריות נאות שיש הנאה לראה אבל על עובר עכו"ם אינו מברך וכו' עי"ש): יג [ט] פרק בינר מברכין וכתב טור רבינו שהיה דחוקא פנים הראשונה כשראה וכתב רבינו יוסף שאם לא יראה עד כי בבר נולו פיהה האילנות נראה שצריך לברך כו' ע"כ: יד [י] כרשב"ה כשמשתמר מברך על כל פעם ופעם. פ"י הברוחות קרי שלא נתפוחו הענים בעיניהם משפסקין שנתפוחו. ועוד מסקן דתם הה: יאשר בבית הבסא אם יכול לכאת ולברך

ח [1 ידדו נשמים רבים] עד זה לקרלמה זה. פ' הרואה (דף נ"מ) וס"ק דמפנים (דף ר'): ז [יב אמרו לו מת אביו כו' עד נרוך מפנה לא הנרות. פרק הרואה (דף ר"ה):

הרואה

ח הרואה בריות נאות ומתוקנות ביותר. כתב הרמב"ן ז"ל בנמרא ב"ר אמר ר' אבא בר כהנא אמר ר' יוחנן מנין שהקב"ה מתפאר בבריותיו שנאמר הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו. ר' אבא בר כהנא אמר ר' יוחנן מנין שהקב"ה מתפאר בבריותיו שנאמר אשרי יודעי תרועה. ר' אבא בר כהנא אמר ר' יוחנן מנין שהקב"ה מתפאר בבריותיו שנאמר אשרי העם שכ"ה לו. ר' אבא בר כהנא אמר ר' יוחנן מנין שהקב"ה מתפאר בבריותיו שנאמר אשרי יושבי בביתך. ר' אבא בר כהנא אמר ר' יוחנן מנין שהקב"ה מתפאר בבריותיו שנאמר אשרי הגוי אשר כ"ה לו. ר' אבא בר כהנא אמר ר' יוחנן מנין שהקב"ה מתפאר בבריותיו שנאמר אשרי אדם עוז בך

ורבנן. אמרי ליה בריך רחמנא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא. אמר להו פטרתון יתי מלאודויי *. והא בעי אודויי ושבוחי [7]. דעני בתריהון אמן. ובעי למימר הך ברכה בשם ומלכות. דקיי"ל כד' יוחנן [8] דאמר כל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינה ברכה. ואפילו ברכות של שבח שהן דשות, כגון הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל והרואה הים הגדול [9], וכיוצא בהן כולן טעונות שם ומלכות. ואע"ג דמתניתין קתני להו בלא שם ומלכות הכי נמי קתני בהדייהו הטוב והמטיב ושהחיינו, ואף על פי כן צריכות שם ומלכות. ובמסכת תענית [10] תני במתניתין בשבע שהוא מוסיף בתעניות כולהו בלא שם ומלכות *, והן טעונות כן, וכן רבות במשנה ובגמרא. ועוד גרסינן בירושלמי התם בריש פרק הרואה: הרואה בבל צריך לברך המש ברכות * וכו'. ד' זעירא בר [11] יהודה בשם רב כל ברכה שאין עמה מלכות אינה ברכה. א"ר תנחומא אנא אמרי טעמא, ארוממך אלהי המלך [12]. רב אמר צריך לומר אתה. ושמואל אמר צריך לומר אלהינו [13]. ושיטה זו מוכחת בהדיא שכל ברכות האלו השנויות כאן בפרק הזה שהן ברכות השבח עליהם נמי אמרו, שהם צריכות שם ומלכות אתה ואלהינו. ושוב מצאתי במדרש ר' תנחומא בפרשת פנחס [14] הרואה בדיות טובות ואילנות טובים אומר בא"י אמ"ה [15] שככה לו בעולמו. אם [16] ראה הרבה [17] אוכלוסין של בני אדם אומר בא"י אמ"ה [18] חכם הרזים. נראה שכולן בהזכרת שם ומלכות נתקנו. ועוד הרי ברכה שניה * שעל מגילה ובנר חנוכה, ברכות השבח הן ומברך אותו בשם ומלכות. ואין בין הרואה נר חנוכה * לרואה מקום שנעשו נסים לאבותינו, אלא שזו קבועה ביומא וזו תלויה במקום. וכולן נאמרו בגמרא [19] בלא שם ומלכות. שעשה נסים ושהחיינו. ואעפ"כ טעונות שם ומלכות כשאר הברכות. ומי שיורה [20] לפרש ברכת האור במוצאי שבת ברכת שבח, משום דאיברי בה *, כרואה חמה בתקופתה ולבנה בגבורתה וכוכבים במסלותן ומזלות כסדרן [21], דהיינו בתחלת הווייתן, דצריך לברך. וברכה של יוצר המאורות עצמה ברכת השבח היא, אלא שקבעוה חובה מפני שמשתמשין לאורה בכל יום. וכולן הטבעו בשם ומלכות. ואם תאמר והא רב יהודה פטר נפשיה ברבנן דאמרי קמיה ברוך רחמנא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא, בלא מלכות. רב יהודה תלמידיה דרב הוה דלא מצריך מלכות ועביד כרביה [22]. ודבנן דבריכו הכי משום דלא

הלש ואיתפח. 7 והא בעי אודויי ושבוחי... בגמרא: והא אמר אביי בעי אודויי באפי עשרה. דהוו בי עשרה. והא איהו לא קא מורה. לא צריך דעני בתרייהו אמן. — וברי"ף: והאמר אביי וצריך... דהוו עשרה ועני בתרייהו אמן. 8 ברכות מ, ב. 9 שם נד, א. 10 תענית טו, א. אמנם במתניתין שם איתא בכולן בא"י, אלא ברי"ף (תענית פרק ב) ליתא, ולזה כוון רבינו. 11 בר יהודה, בירושלמי ברכות ט, א: ורבי יהודה. 12 תהלים קמה, א. 13 צ"ל אלהינו, שם: אינו צריך לומר אתה. 14 תנחומא פנחס, י. 15 בא"י אמ"ה, כן בתנחומא ישן, ובנדפס ליתא. 16 אם, שם: אבל אם. 17 הרבה, ליתא שם. 18 בא"י אמ"ה, גם בתנחומא ישן ליתא. 19 שבת כג, א. 20 שיורה, בר"ן: שיורע. — ונראה שנירסא זו היא הנכונה, וכוונתו לרש"י שפירש שברכת האור במוצאי שבת היא ברכת השבח (עיין ביאורים). 21 ברכות נט, ב. 22 וכן תירצו התוס' (שם נד, ב, ד"ה פטרתן).

בסוף המזמור שבו מבואר ענין ארבעה הצריכים להודות. מלאודויי. בברכה זו שברכתם אתם ושמעתי אני אותה נפטרתי מלברך ברכת הגומל (רבינו יונה לרי"ף). ומלכות. נראה ששגרת לישנא הוא, דבאמצע שבע ברכות אלה אינו מזכיר מלכות, אלא: בא"י גואל ישראל, זוכר הנשכחות, ועוד. חמש ברכות. ראה פרת אומר ברוך עושה בראשית, ראה מדקולים אומר ברוך ארך אפים, ראה ביתו של נבוכדנאצר אומר ברוך שהחריב ביתו של אותו רשע, דאה מקום כבשן האש וגוב אריות אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה, ראה מקום שנוטלין ממנו עפר אומר ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיים (ירושלמי ברכות ט, א). ברכה שניה. שעשה נסים לאבותינו וכו'. הרואה נר חנוכה. מברך שעשה נסים, ובליל ראשון מברך גם שהחיינו (שבת כג, א, או"ח תרעו, ג). דאיברי בה. האור במוצאי שבת. וכן פירש רש"י: „דברא משמע, לשעבר, ויפה לאומרו שעל בריית האור שברא בששת ימי בראשית משבחין אותו,

מחייבי אינהו בברכה, אלא משום דחביב להו טובא מעיילי נפשייהו בנס לשבוחי לקב"ה שלא בטל תורתו מנייהו, וכהאי גוונא שבח הוא ולאו ברכה לבטלה. ובירושלמי [23] בעו מהו שיברך אדם על נס אביו ועל נס רבו. וכיון דאיפשט בגמרין לברוכי [24], הוא ובריה ובר בריה [25], תלמיד נמי מברך. ומיהו ברכת רפואה עליה דידי' רמיא חובה ולאו עלייהו כלל, הילכך כי חביב עלייהו ורצו לברך לא צריכי למידק במלכות. אי נמי תלמידי דרב יהודה תלמידי דרב נינהו, וכלהו כרב עבדי. הא במברך לעצמו הלכה צריכה שם ומלכות, וכן כל ברכת השבח וכל הברכות, וכן עמא דבר. והרב ר' אברהם בר דוד ז"ל כתב: קשה לי, רב יהודה היכי פטר נפשיה בהאי ברכה בענית אמן בתרייהו, דהא ליכא מלכות. אלא כל ברכה דלא קביע לה דוכתא * מקילין בה. וראיה לכלן ברכת הזימון שאין בה לא הזכרה ולא מלכות *. וכן תמצא בתפלת הדרך שאין בה מלכות, וכן בתפלה קצרה [26], וגם אינו פותח בהן בברוך, כל אלו מפני שאין להן קבע, שאין כל דרך ראוי לתפלה זו אלא על פרסה. וכן לתפלה קצרה, אלא במקום סכנה. וברכת זימון אינה בכלל שלשה שאכלו אלא אם כן הסבו. וכן ברכת חולים אינה אלא במכה של חלל שיש בה סכנה. ועוד האריך הרב הרבה, אלא שאינן דברים של עיקר. כולן טעונות שם ומלכות. ומה שצירף לכאן פתיחה * אינו ענין. שאלו * במטבע של ברכות תקנו אותן, ולא תקנו כן ברכות של צירוף, כגון נברך * וכגון ברכו את ה' דבית הכנסת, וכן בקשת רחמים של דרך אינן בכלל, דתפלה בעלמא היא, וקצרו בה. ולטעמו של הרב ז"ל לא יהא ברכת הזן צריכה לא שם ולא מלכות, ולא כל ברכה אחרונה דשבעת המינין, מפני שאין כל אכילה ראויה לברכה זו עד שיאכל כזית וכביצה. ומה שאמר בברכת זימון שצריכי הסיבה אינו כן, ולא אמרו אלא בהמוציא *. וכבר נתבאר למעלה בראיות גמורות *.

ד ולענין ברכת חולים לאו דוקא בחולי שיש בה סכנה, ולא במכה של חלל דוקא, אלא כל שעלה למטה וירד צריך להודות, מפני שדומה כמו שהעלוהו לגרדום לידון וצריך פרקליטין גדולים להנצל [27]. ורחמיו של הקב"ה נעשו לו פרקליטין, וכן ברדך, שכל הולכי דרכים צריכין להודות. ואע"ג דרב יהודה הולכי מדבריות אמר, לישנא דקרא נקט *, וכל דרך במשמע. וגרסינן בירושלמי [28] גבי תפלת הדרך, ר' שמעון בר אבא בשם ר' חנינא אומר כל הדרך בחזקת סכנה. ר' ינאי [29] כד הוה אזיל לאכסנאי הוה מפקיד גו ביתיה *. ר' מנא כד הוה אזיל מסחי במרחץ שהיא נסוקת * הוה מפקיד גו ביתיה.

23 ירושלמי ברכות ט, א (ריש הפרק). 24 עיין מראה הפנים שם, ר"ה מהו. 25 ברכות נד, א. ועיין אורח חיים ריח, ד, פרישים. 26 שם כח, ב. 27 שבת לב, א. ועיין לעיל שער הסוף. 28 ירושלמי ברכות ד, ד. 29 ר' ינאי כד הוה אזיל, שם: ר' יונה בר הוה נפק.

לפי שבמוצאי שבת נברא" (ברכות נב, ב). דלא קביע לה דוכתא. שאינן ברכות קבועות (לשון הרשב"א שם המביא את שיטת הראב"ד). לא הזכרה ולא מלכות. לפי שאין לו קבע, שלא בכל עת שהוא אוכל הוא מברך ברכת הזימון (שם). ומה שצירף לכאן פתיחה. ומה שצירף הראב"ד ראיתו מענין שאינו פותח בהן בברוך, שתפלה קצרה ותפלת הדרך אינו פותח בהן בברוך, וביאר הראב"ד הטעם מפני שאין להן קבע, כל זה אין ענין לכאן וכו'. שאלו. ברכת ההודאה ושבח כולן במטבע של ברכות תקנו אותן, דהיינו בשם ומלכות. נברך. דברכת הזימון. אלא בהמוציא. כוונתו למה דתנן במתניתין (ברכות מב, א): הסבו אחד מברך לכולן. ופירש רבינו דמשנה איירי דוקא בברכת המוציא. — ועיין תוס' שפירשו המשנה בין בברכת המוציא בין בברכת המזון, ע"ש. בראיות גמורות. שבכל ברכות שבח צריכים להזכיר שם ומלכות (כן נ"ל כוונת דבינו). לישנא דקרא נקט. תעו במדבר בישימון דרך (תהלים קז, ד). מפקיד גו ביתיה. היה עושה צואה בתוך ביתו מפני שהדרך בחזקת סכנה (פני משה). נסוקת. מפני שיש מרחץ בלא הסקת אש שמה אלא מביאין חמין ורוחצין בהו,

חלק א

את המערבי דולק בשעת הנס מצאו שכבה שלא בשעת הנס מדשנו ומדליקו. זה דבר שאין השכל מודה לו ולא הדעת מקבלו. ועוד מאי מצאו שכבה מדשנו, ואי לצדדין היה לו לומר מצאן שכבו כמו ששנו בפרק ראשון. ועוד מאי מצאו שכבה, והלא מצאו דולק מכבה ומדשן ומדליק לפי הפירוש הזה. ובהדיא הוה ליה למיתני שלא בזמן הנס אפילו נכנס ומצא שני מזרחיין דולקין מכבן ומדשנן ומדליק את המערבי. ועוד מי דחקו לבעל הפירוש הזה לומר שבזמן שאין הנס קיים אפילו מצאו דולק יכבנו, ולמה מכבה דילמא חזר הנס למקומו שלא ניתן להם זמן לנס לדעת עד איזה זמן ימשך ומכאן ואילך לא ימשך. ובכל יום ויום יש להסתפק שמא נזכה ויחזור הנס למקומו ויהא עד לשאר עמו, והמכבה הזה כובש עדותו. ועוד היאך יכבה והלא שנינו בסיפרי יכול יכבם תלמוד לומר לפני ה' תמיד, אלמא אשר לפני ה' לא יכבנו כלל. סוף דבר לא מצאתי לפירוש הזה מסלול ודרך והאמת יראה דרכו.

מה שהבאת ראיה ממשנת נכנס ונטל את הכח והשתחוה ויצא, שהיא בבוקר, ודומה למה ששנו נטל את הטני והשתחוה ויצא. אני אומר שבשחר מניח את הכח על מעלה שניה כדי ליתן שמן בשני המזרחיין לערב. כי מי שזכה בתמיד שחרית יזכה לו ערבית חוץ מקטרת לפי שלא שנה אדם מעולם בקטרת, וכדאמר ביומא פרק בראשונה [כו, א] אמר ר' יוחנן אין מפייסין על תמיד של בין הערבים אלא כל כהן שזכה בו שחרית יזכה בו ערבית, ואסיקנא חוץ מקטרת. והילכך אינו מוציא ומשתחוה עד לערב שגומר כל מה שיש לעשות בשמן שבכח בהטבת כל הנרות. ואף בטני כן לפי שצריך לדשן גם בערב מערכת הבוקר, ואינו מוציא הטני עד לערב שגומר דישון כל אותו היום כדי שלא יצטרך להכניס הטני פעם שניה לערב, וכשגומר יוצא ומשתחוה. ותדע לך שאם כן מי שזכה בדישון מזבח הפנימי אחר שכבר את הכל לתוך הטני למה מניחו עוד שם ואינו מוציאו מיד, וכי ליכנס שנייה עם מי שזכה בדישון המנורה הוא צריך, אלא שלעולם שני אלו מקדמין לפניהם, ובערב זה גומר דישון המזבח ומוציא הטני ויוצא ומשתחוה, וזה גומר דישון כל הנרות ומוציא הכח ויוצא ומשתחוה.

פ

נכפל במיוחסות לרמב"ן סי' קעא

שאלת מרקחת שנפלו לתוכה נמלים הרבה שאי אפשר לברור אותם מתוכה ועברו עליה שנים עשר חודש אם מותרת אם לאו. ואמרת שיראה לך שהיא מותרת מפני שאמרו ז"ל [חולין נח, א] כל דבר שאין בו עצם אינו מתקיים שנים עשר חדש.

תשובה יפה אמרת לפי שאינו מתקיים אמרו לומר לא חי ולא מת. וזו היא שאמרו [שם ע"ב] הני תמרי דכדא בחד תריסר ירחא שתא שריין. אלא שאני חוכך קצת במרקחות שהן נעשות על ידי דבש, לפי שהדבש נראה שיש לו שתי סגולות, האחת למהר למחות ולכלות הדברים הנחתכים הנופלים לתוכו, והשניה להעמיד ולקיים הדברים הנחתכים הנטמנים בתוכו. וכמו שאמרו בבבא בתרא [נג, ב] גבי הורדוס הטמינה בדבש שבע שנים.

פא

שאלת עוד, עשרה שקבלו תענית ומקצתם אינם בבית הכנסת, אם יוכל שליח צבור לומר עננו ברכה בפני עצמה כאילו כולם שם, או לא ואומרה בשומע תפילה. ואם יש לה דמיון לאותה שאמרו בר"ה [לה, א] עם שבשדות דאניסי ש"צ מוציא אותם ידי חובתם או לא.

תשובה לעולם אין שליח צבור אומרה ברכה בפני עצמה עד שיהו שם עשרה, דכיחידים דמו. והגע עצמך אילו היה כל אחד ואחד מתפלל בפני עצמו בביתו אינן אומרין אותה אלא בשומע תפילה. ואפילו בשעה שהן מתפללין כל אחד בעצמו בבית הכנסת דיחידים הם באותה שעה. והוא הדין והוא הטעם לשליח צבור שאין שליחות ליחיד עד שיהו עשרה מקובצין במקום אחד. ואותה דעם שבשדות דכותה היא בשיש עשרה בבית הכנסת דוקא. הא פחות מעשרה אין לו שליחות ואינו מוציאן. וזה נראה לי פשוט.

פב

נכפל בח"ז סי' לח

שאלת עוד חולה שחייב לברך [ברכות נד, א] כמה הוא חושש עד שיהא צריך לברך. ואם יש לו מיחוש קבוע שחושש בו מזמן לזמן ועולה מחמתו למטה, כל זמן המשך החשש אם חייב לברך אם לאו.

תשובה כך נראין הדברים, שכל חולה שעולה למטה מחמת אותו חולי כשעומד צריך לברך. שכל שעולה למטה כעולה לגרדום לידון שאומרין לו הבא ראיה והפטר [שבת לה, א]. ואין הפרש בין שיש לו מיחוש קבוע לבא מזמן לזמן ובין שאינו קבוע. ואדרבה כל שהוא קבוע הוא יותר חזק. ואף על פי שנעשה לו נס פעמים רבות וניצל ממנו מן השמים רחמוהו. ולאו כל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא.

פג

שאלת קבר שנמצא בשכונת ישראל סמוך לביתו של יהודי אצל מפתן הבית מבחוץ ולא נודע אם ישראל אם גוי. אם נדון לספקו טהור מפני שהוא רשות הרבים ורוב אנשי העיר גוים שלא נשארו בה מישראל כי אם שנים שלושה. וסמוך לאותו בית נמצאו פגרים מתים נודע באמת כי לא מבני ישראל המה. או נאמר הבית מוכיח עליו שכבר הוחזק בו ישראל שידענו שהיה שם זקן אחד חולה.

תשובה כל כי האי גונא לעולם ספקו טהור ואפילו ברשות היחיד. שלא אמרו רשות היחיד ורשות הרבים אלא בדאיתחזק איסורא, כגון תשע צפרדעים ושרץ אחד ביניהם ונגע באחד מהם ואינו יודע באיזה מהם נגע. אי נמי בדאיכא רגלים לדבר כסוטה שהרי קנא לה ונסתרה כדאיתא בריש פרק קמא דנדה [ג, א]. ואי נמי אע"ג דלא איתחזק והוא דליכא למימר דפריש מרובא. אבל כאן אין הדבר תלוי אלא ברוב דכל דפריש מרובא פריש. ורובא דאוריתא בין לקולא בין לחומרא. ואף על גב דקרוב לביתו של ישראל, אין בכך כלום דרוב וקרוב הולכין אחר הרוב ואפילו בקורבא דמוכח וכדאיתא בפרק לא יחפור [כג, ב]. ובין באיסורין בין בטהרות, דאמרינן התם בפרק לא יחפור תני רבי חייא דם הנמצא בפרוזדור חייבים עליו על ביאת מקדש ושורפין עליו את התרומה. ואמר רבא שמע מינה מדר' חייא תלת, שמע מינה רוב וקרוב הלך אחר הרוב, ושמע מינה רובא דאוריתא, ושמע מינה איתא לדרבי חייא דאמר אע"פ שדלתות מדינה נעולות, דהא אשה כדלתות מדינה נעולות דמיא ואפילו הכי קא אזלינן בתר רובא. ותנינא דם הנמצא בפרוזדור ספקו טמא שחזקתו מן המקור ואע"ג דאיכא עליה דמקרבא. וא"ת והלא אנשי העיר כקבועין חשבינן להו וכל קבוע כמחצה על מחצה דמי וכדאמרינן בקדושין פרק עשרה יוחסין [עג, א] ובכתובות פרק ראשון [טו, א] אי דאזלא איהי לגביהו כל קבוע כמחצה על מחצה דמי, אלא דאזלי אינהו לגבה וכל דפריש מרובא פריש. לא היא דהתם בדאזלא איהי לגביהו ונבעלה לאחד מהם נמצא שהיא קבלה מן הקבוע. והויא לה כתשע חנויות ולקח מאחד מהם. אבל כאן שאנו דנין על המת הזה שהפרישוהו והביאוהו כאן וקברוהו, בודאי בא מן הרוב חשבינן ליה.

פד

שאלת עוד, הא דאמרינן [נדרים סב, א] אמר רבא שרי ליה לאיניש לאודועי נפשיה באתרא דלא ידעין ליה דכתיב [מלכים א' יח, יב] ועבדך ירא וגומר. ואמר רבא [שם] שרי ליה לצורבא מרבנן למימר צורבא מרבנן אנא שרו לי תיגראי ברישא. ובכמה מקומות החמירו בדבר זה שלא ליהנות בכבוד תורה כאמרם [אבות פ"ד מ"ה] אל תעשם עטרה להתגדר בהם ולא קרדום וכו'. ואמרו [ב"ב ח, א] ביונתן בן עמרם שלא רצה להתפרנס בכבוד התורה. ור' טרפון [נדרים שם] שנצטער כל ימיו על שהציל עצמו בכבוד התורה.

תשובה יש דברים שתלמידי חכמים נוהגין לכבוד תורה והם מחקי כבוד לומדיה. וכל תלמיד חכם שמוותר עליהם כמוותר כבוד תורה, שלא על כבוד עצמו וחקיו הוא מוותר אלא על כבוד תורה. ועל כן אמרו [יומא כב, ב] שצריך תלמיד חכם להיות נוקם ונוטר כנחש, כלומר אם בזו אותו או הקלו בכבודו. שהמקיל בכבודו מקיל בכבוד תורה ואסור לו למחול על כבוד תורתו אלא א"כ בקשו ממנו המחילה לכבוד תורתו. ומן הצד הזה הן כל אותן שתמצא. כי מחקי התורה להיות לומדיה ככהנים ליטול חלק בראש. ותלמיד חכם האומר שרו לי תיגראי ברישא, חקי כבוד תורתו הוא שואל, והרי הוא כשואל חלק ירושתו ונחלתו. ובמקום שאין מכירין אותו שרי ליה לאודועי נפשיה. ואני תמה איך לא אמרו חייב לאודועי נפשיה. שאילו במקום שאין מכירין אותו לא יכבדוהו כדינו ונמצאו מקילין בכבוד תורתו שלא מדעת ועוברין כשוגגין או תאמר כאנוסים. וחייב תלמיד חכם עצמו להודיעם כדי שלא ישגו או להסיר אונסם מהם ויכבדו תורתו. והיינו דאמרו ליה לרב פפא מה שמך, אמר ליה ר"פ, ושאלו והא כתיב [משלי כז, ב] יהללך זר ולא פיך, ואמרו והא אין זר פיך. והיינו כל הני דריש פרק קמא דבבא בתרא [ז, ב — ח, א] שכולן חקי תורה

כתגרת . זהו קבע דקאמר ר"ח שלא יאמרה בקורא תגרת בטלמת ולא בלשון תחנונים : כל זמן דהוינא עביד כן . לחדש בה דבר הייתי עושה בתפלה עצמה הלכך ליתא לך אלא כהאי דאמר ר' אבהו בשם ר"א ו ובלבד שלא יהא בקורא באינרת רבי אליעזר היה מתפלל תפלה חדשה בכל יום רבי אבהו היה מברך ברכה חדשה בכל יום רבי יוסי ציידניא *בשם רבי יוחנן ז לפני תפלתו הוא אומר יה' שפתי תפתח ופי יגיד תהילתך ז ולאחר תפלתו הוא אומר יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה' צורי וגואלי רבי יודן אמר תרוויהון קומי צלותיה. *היה עומד בתפלה ונזכר שהתפלל רב אמר ז חותך ושמואל אמר אינו חותך *שמעון בר ווא אומר בשם רבי יוחנן ולוואי ח שיתפלל אדם כל היום למה שאין תפילה מפסדת ר"ז בעי קומי רבי יוסי ליה מילתיה דרבי יוחנן אמר ספק התפלל ספק לא התפלל אל יתפלל ולא אניביה אתא רבי אבוה בשם רבי יוחנן ספק נתפלל ספק לא נתפלל אל יתפלל רבי חנינא לא אמר כן אלא בעיין קומי רבי יוחנן ספק נתפלל ספק לא נתפלל ט אמר לון ולוואי שמתפללין כל היום למה שאין תפלה מפסדת. היה עומד ומתפלל בשבת ושכח של שבת והזכיר של חול ר' חונה אומר איתפלנון רב נחמן בר יעקב ורב ששת חד אמר חותך את הברכה וחרנא אמר ז נומר את הברכה הכל מודים בחונן הדעת שהוא נומרה והא כרבי דרבי אמר תמה אני היאך בטלו חונן הדעת בשבת אם אין דיעה תפלה מניין אמר רבי יצחק גדולה היא הדיעה שהיא ממוצע בין שתי אזכרות שנאמר יכי אל דיעות ה' אית דבעי משמעינה מן הדא יאז תכין יראת ה' ודעת אלקים תמצא :דרבי שמעון בר אבא בשם ר"ח כל הדרכים בחזקת סכנה רבי יונה כד הוה נפיק לאכסניא הוה מפקד נו ביתיה רבי מנא כד הוה אזיל מסחי במרחץ שהיא ניסוקת הוה מפקד נו ביתיה רבי חנינא בריה דרבי אבוה ר"ש בר אבא בשם ריב"ל יכל החולי בחזקת הסכנה .ר' אחא בשם ר' אמא כל מה ששי"ן עובר לפני התיבה ותובע צרכי עמך לפניך רבי פינחס ר' לוי ר' יוחנן בשם מנחם דגלייא זה שעובר לפני התיבה אין אומר לו בוא והתפלל אלא בוא וקרב עשה קרבנינו עשה צרכינו עשה מלחמותינו פיים בעדינו *אחרים אמרי צורכי עמך ישראל מרובין ודעתן קצרה אלא יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתתן לכל בריה ובריה צרכיה ולכל נויה ונויה די מחסורה ברוך ה' כי שמעת קול תחנוני בא"י שומע תפלה רב חסדא אמר ם הלכה כאחרים רב חסדא אמר שלש ברכות הראשונות ושלש האחרונות אית תניי תניי *מתפלל ואח"כ תובע צרכיו ואית תניי תני תובע צרכיו ואחר כך מתפלל מאן דמר מתפלל ואח"כ תובע צרכיו יתפילה לעני כי יעטוף ואח"כ ולפני ה' ישפוך שיחו ומאן דמר תובע צרכיו ואח"כ מתפלל ילשמוע אל הרינה ואח"כ אל התפילה דברי חכמים

מראה הפנים

הכא יכילנא לחדוש בה מילתא ומסתברא דילמא מפרידנא . וזהו שכתו של אחיתופל דקאמר הכא .סיה מתפלל ג' תפלות חדשות בכל יום ולא סיה עושה בכולם אחת מהן וכן ר' אליעזר בעצמו היה בשתי אלא יעשה :

רבי אחבו היה מברך ברכה חדשה בכל יום . לא קאמר מה ברכה היה מברך והמחדש מעשה בראשונים כבר הוא בכלל ברכות יוצר אור ואשר בחר דאמרו בהלכה דלעיל הנומר מבחנו לריך לומר נודה לא"י מחיי המתים וזו היא ברכה הנזכרת בנבלי פרק ברוחה דף ס' כי מתער אומר אלהי נשמה שנתת בי טהורה וכו' המחזיר נשמות לפגרים מתים וכו' אבחבו היה מחדש בה אזה דבר בכל יום :

לפני תפלתו וכו' . הכי אמר ר' יוחנן נמי בנבלי פ"ק דף ם' וכדמפרש התם שעמא דאומר יהיו לרצון וגו' לאחר י"ח ולא מעיקרא מקום דוד לא אמרו אלא לאחר י"ח פרשיות דאבני ולמה רגשו חדא פרשה היא . ות"ב ר' יודן דהכא לא פ"ל כן אלא כהאי דר' אלכסנדרי לעיל בפרק היה קורא בהלכה ד' דלא פ"ל לחבון לחדא פרשה ולא כהאי דאמר הכא בהלכה דלעיל דחדא פרשה היא אלא כדפת רב"י בטעלה ולא מחלק נמי למנגה על מום ולמה ס' מעמוד להרי פרשיות כ"א לחדא משיב לבו ומשם שבלהתי שם ושיין לעיל שם ד"ס בגנד פ"י מזמורות ובפרק היה קורא במקום אחר לייגמי שם וכ' יודן דהכא פ"ל דמתבטינן לפרשיות כמו שכן כתובין בספר ותם כן הוו לבו י"ש ולהלן ליכא מעמא לחימרה לאחר י"ח ואמר מרוחנן קומי צלותיה :

רב אחר מוחן ושמואל וכו' . מוחלפת הסיפור דשמואל בנבלי פ"ג דכ"ל דאיכו אמר התם פוסק ותמיהו בתמצא שבברכה בדרכו של הש"ם הוה כתליסין בשמעתא דתמוחלי וכן לשמעים בלישנא דתנאי ובכבר מבואר דין זה בדברי וכן לגא דר' יוחנן דלקמן ולוחי ביהמלל אדם וכו' פיין לעיל בפ"ק בהלכה כ' ד"ה ר' יוחנן דדפקיה בעה שבתלמיד בכיוצא לזיגא בזה ובדומה בשמעתא בשבת מסיק נמי התם דנמרין כל בהלכה :

אז תכין ילחם ה' ודעת אלהים תמצא . כן הוא לחוה בעקרא ותיבה קדושים הכתוב כלן ס"ם הוא ואין דרכו של הש"ם לשנות הסמות ופעמא דהא לית נמי לגמוד מהאי קרא ולא כדר' יוחנן וכדר' אמי נמי בנבלי נפרק אין עומדין דף ל"ג ע"א מהום דקרא דלעיל אמרה מנה בתפלתה עגד סקב"ם שסיפה מדבנה בשבתו ים' והכא דכ"ד בתוכן ר' ליודעיו מעתתי בלבן אלי לשמע בתרא אמרי דמאלי קרא דמעלי קרא דמיירי אלי קרא :

כל מה ששי"ן עובר . כלומר כמי שבשי"ן אומר כשעובר לפני בתיבה שאומר בלשון רבים וזהו כר"ח בר' נחון בתוספתא ס"ג שאומר מעט מעמד עמך ישראל ועשה מטרם בקשתן והוצאה סכריתא גם בנבלי פרקין דף כ"ם ומה דברים הם ר' יהושע אומר שעה שהיא וכו' לחת בתוספתא וסיא הגי' נכונה מדא מעוה הסיינו הך דר"ח בר' נחון ושוד בה ר' יהושע בתמני' לא קאמר הכי ומסיק נמי התם הלכה בתחרים : **רב** חנינא אמר נמי מעין שבע מעין ר"ח : **איתי** תנאי הני מתפלל ואח"כ תובע ואח"כ תובע . פלוגתא דר"ח ור' יהושע בברייתא סוגיה בנבלי פ"ק דע"ז דף ו' ע"ב ודרכי התם לחני קראי איפכא דר"ח אומר מוחל אדם ברכיו ואח"כ מתפלל שבת' תפלה לפני כי יעמוד ולפני ס' יעמוד שימו ואין שיחה אלא תפלה וכו' ר' יהושע אומר יתפלל ואח"כ יתפלל ברכיו לפני שיחה ברכיו ולפני יתפלל אדם מרכיו ואח"כ יתפלל כבר מעורב ב"ש בלשון בתפלה דלמאי הוא דקאמר מוכן ברכיו בתפלה מקרא דבלמאי בתוספתא שם ומוכחת בבנבלי ברים פרק דלקמן יכול יתפלל אדם מרכיו ואח"כ יתפלל כבר מעורב ב"ש בלשון בתפלה ולא בתפלה לגמה זו בתפלה ולא בתפלה דבתמת מוכל לדרוש לפני קראי הכי ומכל הלכך פליגי חכמים עליהו ודמסיק דבני חכמים וכו' ומשמע דלהאי דקאמרי הסם מבבי קראי לא מבר דייקי וכו' ומשום מילתא אחריתא קאמר לה דכל מד מתכון קרא חכמים ומסרב הסם לפלוגתיהו בדר' שבלאי וכו' וכן נמי הכא לפרן עיקר פלוגתיהו דלים לן לאחרוש מדרשא דהני קראי אלא מסתברא כדברי חכמים ודמסיק נמי הסם ומ"ש לא בדברי

פירוש מבעל ספר חרדים

יאמר הקטוע בלבד אלא שיחדש דבר חמיד : תפילה חדשה . כלומר בכל ברכה מתאמצעיות היה מתחדש מעין הברכה : ר' אבהו היה מברך ברכה חדשה . כלומר בברכה אחת מהם בלבד היה מחדש : רב אמר מוחך . פוסק במקום שנזכר אמ"ם שיכול אדם להתפלל אחלת דבה הכא שאני דהתחיל אותה בשם תוכה : ושמואל אמר אינו חותך . אלא שאני ומכוון בהתחיל בשם בדבה : ליש מלחיה . דוחה כי אלוהי לא בשם תוכה קאמר הכי יצא אלא על בריתו בשם בדבה ומשמע הא בשם תוכה אפילו בשאות מוסיף אם הסמוך אל יתפלל אלא על ידי המלי אם הסמוך אל בדבה ואם לא התפללו אחת תוכה : ולא אגיביה . ולא אמרו דבא היה הדבר כדבר לו . ר' חנינא לא אמר כן . אבל אמרו אלא כך היה בתפלה שאלו לו' יוחנן ספק וכו' ואמרו בעיא דר' שאילה לא אחיפשה : לתכמה . מקום אחרי מיל המלך : מפקד . שעשה לוחה שיבא מלכה בדבריו בחזקה ע' לבתר כי מה אמה : כל החולים בחזקת סכנה . הילכך עצה עוכה לבם יפשו לוחה ברם הפרקן דמתם : כי אחת כל מה וכו' . אמרו' קלי לפרש התפלה קלרה כבי החבש ונעה עמך ישראל בכל מה שמפרש ומוכע אלית ביבור לוכלי עמך לפניך : ר' אבהם ובו' . אחיד דקאמר דש"ן חובע צורכי ישראל מייתי לה סכא : זם שעובר . דאמרי' בנבלי ובירושלמי אלינו עובר עד שיאמר לו ובתפלה מסרב : אין אומר בא ובתפלה . דלשון זה לים כיה אלא אד מבמעות אלא בא וקרב דאים כיה מבמעות סרבה ומפרש לבו ואחיל : עשה קרבנינו וכו' . קרב קרבן אלנו דמשילות בנגד תמידין הקטוס ואלית ליבור דמי לבבן המקריב התמיד ובדבתר לשב"ש על סמוך סרבן המבית : עשה צרכינו . לאבתחן על הלרך קרבנה בדבתר ותקרבנה בנוס לאמחר ויקרבו לאשי שאות מרבה מסמי : עשה מלחמותינו . קרב לשון מלחמה דחרבות מלחמה קרבא ולשון מיום נמי הוה בדבתיב ויגש אליו יהודה שבא לפייסו ומתבאמיון וקרב לוחיה יהודה : אחרים אומרים . בריתא אליבא אחרי יהושע דמתני' בגמת תפלה קלרה : סלבה בתחרים . ובן מסק נמי בבנבלי : רב חנינא אמר וכו' . כלומר ומוד אמר רב אחדא דמפילה קלרה דמתני' היא בחקום כמלמעיות שבם בלבי ישראל אבל ג' לאמוכות וג' אמרוכות דהוו שבת לבלך לאומרם אמ"ם שהוא מקום סבבה ובנבלי אליבא דבריהון הוא לאחוכות וג' אחרוכות הלכך בשיבות ליבמו אין

כל מה ששי"ן עובר . כלומר כמי שבשי"ן אומר כשעובר לפני בתיבה שאומר בלשון רבים וזהו כר"ח בר' נחון בתוספתא ס"ג שאומר מעט מעמד עמך ישראל ועשה מטרם בקשתן והוצאה סכריתא גם בנבלי פרקין דף כ"ם ומה דברים הם ר' יהושע אומר שעה שהיא וכו' לחת בתוספתא וסיא הגי' נכונה מדא מעוה הסיינו הך דר"ח בר' נחון ושוד בה ר' יהושע בתמני' לא קאמר הכי ומסיק נמי התם הלכה בתחרים : **רב** חנינא אמר נמי מעין שבע מעין ר"ח : **איתי** תנאי הני מתפלל ואח"כ תובע ואח"כ תובע . פלוגתא דר"ח ור' יהושע בברייתא סוגיה בנבלי פ"ק דע"ז דף ו' ע"ב ודרכי התם לחני קראי איפכא דר"ח אומר מוחל אדם ברכיו ואח"כ מתפלל שבת' תפלה לפני כי יעמוד ולפני ס' יעמוד שימו ואין שיחה אלא תפלה וכו' ר' יהושע אומר יתפלל ואח"כ יתפלל ברכיו לפני שיחה ברכיו ולפני יתפלל אדם מרכיו ואח"כ יתפלל כבר מעורב ב"ש בלשון בתפלה ולא בתפלה לגמה זו בתפלה ולא בתפלה דבתמת מוכל לדרוש לפני קראי הכי ומכל הלכך פליגי חכמים עליהו ודמסיק דבני חכמים וכו' ומשמע דלהאי דקאמרי הסם מבבי קראי לא מבר דייקי וכו' ומשום מילתא אחריתא קאמר לה דכל מד מתכון קרא חכמים ומסרב הסם לפלוגתיהו בדר' שבלאי וכו' וכן נמי הכא לפרן עיקר פלוגתיהו דלים לן לאחרוש מדרשא דהני קראי אלא מסתברא כדברי חכמים ודמסיק נמי הסם ומ"ש לא בדברי

מברך עליו[27]. ולדעתי כל נס העשוי ליחיד מברך עליו, שכל נס אצל יחיד גדול הוא[28], אבל נס של רבים אין מברכין עליו אלא כשהוא נס גדול. ומ"מ כל שנתקרבו למקרה גדול ונצול הימנו אעפ"י שאין בו מופת מברכין עליו.

הרואה מעברות הים שעברו ישראל בים סוף, ומעברות הירדן שבימי יהושע, ומעברות נחל ארנון שעברו ישראל במדבר, והיו אמוריים אורבים להם במערות בהרים מכאן ומכאן, ונעשה נס לישראל ומתו האמוריים במארב שלהם ונלכדו בשחיתותם, ובן הרואה אבני אלגביש שבימי יהושע, או שראה מעלת בית חורון ששם נפלו האבנים על האויבים, ואבן שהרים עוג מלך הבשן לזרקה על מחנה ישראל ומת בה, ואבן שישב עליה משה בשעה שנלחם בעמלק, וחומת יריחו שנפלה לקול תרועת ישראל בימי יהושע, בכל אלו וכיוצא בהן צריך שיתן שבח והודאה לפני המקום ושיברך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה.

ע"ב. דאה הככר שנהפכו בו ערי סדום ושניצל משם לוט ושנעשית בו אשתו נציב מלח מברך ב', על לוט מברך ברוך ז"ר הצדיקים ועל אשתו מברך ברוך דיין האמת.

ארבעה צריכין להודות במעמד עשרה, ושיהיו ב' מהם תלמידי חכמים או קרובים לכך, ולברך בא"י הגומל לחייבים טובות[29]. ואלו הן, הולכי מדברות, ויורדי הים, ומי שהיה חולה ונתרפא, ומי שיצא מבית האסורים, אלא שאם אין שם תלמידי חכמים מברך במקום שיש בו עשרה ודיו, הא כל שלא בעשרה אינו מברך[30]. ד יש מי שאומר שאין הדברים הללו אמורים אלא בהולכי מדברות שתעו, ויורדי הים שעמד עליהם נחשול שבים, וחולה שיש בו סכנה, שבאלו יש בהם נס והרי הן כעין היוצא מבית האסורים, אבל אם לא אירע להם כן אין צריך לברך, וכן הולכי דרכים שלא במדברות אין צריכין לברך[31]. ואעפ"י שפשוטי המקראות מוכיחים כך אין אני מודה בכך אלא כל שעלה למטה וירד מברך[32]. כבר אמרו[33] (עליה) [ירידה] למטה הרי הוא כמי שעלה לגרדום, וכן כל הולכי דרכים במשמע[34]. בתלמוד המערב[35] אמרו בפ' תפלת השחר, כל הדרך בחזקת סכנה וכל ההולי בחזקת סכנה, והוא הדין לכל הליכת ים, ולא עוד אלא שנראה לי שלא נאמרו אלו בפרט אלא שאעפ"י שלא אירע להם סכנה צריכין להודות, הואיל והדבר מצוי להסתכן, אבל כל שאירע לו סכנה הן סכנת נפשות וניצל ממנה בכל דבר צריך להודות[36]. ויש בזה חולקים מתורת חובה הא מתורת דשות ודאי מברך[37]. ל

כבר ביארנו במשנה שברכה זו עם שאר ברכות הנזכרות בפ' זה לא נתבדר לנו אם יש בהן הזכרה ומלכות אם לאו, ומ"מ נראה לי בברכה זו הואיל וצריכה מעמד עשרה שצריך בה הזכרה ומלכות, אבל שאר ברכות שאדם מברך ביחידי ושאינן ברכות קבועות אלא לפרקים דיינו בם בפתיחת ברוך לבד בלא הזכרה ומלכות, כגון ברוך שעשה לי נס וכו', ברוך עושה בראשית, והדומים להם. אלא שדברים אלו אין בהם כלל אמתי שהרי יש מברכות אלו שאינן קבועות שאין בהם אף פתיחת ברוך, כגון הפלת הדרך, ותפלה קצרה, ואלקי נשמה למי שלא בירך נטילת ידים ואשר יצר כגון שלא הוצרך לכך, או שאמרה בשעתה

כן, ועיין דק"ס בהגהות. 27 וכ"כ האבודרהם בשם הרא"ש מלוניל ומובא בב"י סימן קיח. 28 בש"ע סי' ריח ס"ט כתב ויש חולק, כלומר שמברך גם בלא נס, וכתב במג"א שם „ולא מצאתי מי שחולק" ועיי"ש בביאור הגר"א, ועיין בשו"ת הרדב"ז ח"ג תקעב בשם הר"א אב"ד. 29 כ"ה גירסת הרמב"ם פ"י ברכות ה"ח, ובריי"ף הגירסא „גומל", ועוד הוסיפו „שגמלני כל טוב". 30 וכ"כ תד"י, ועיין בטור ריט ובש"ע ס"ג שתי דיעות בזה. 31 וכ"כ ביד המלך פי"א ברכות ה"ה, ועיין בערוך ערך ארבע מש"כ בשם ר"ה גאון שהולכי מדבריות פירושו כשתעו. 32 כ"כ הרמב"ן בתוה"א מובא בב"י ריט, ובתשו' הרשב"א ח"א פב, וכ"כ הרא"ה כאן. 33 שבת לב א. 34 וכ"ד הרמב"ן והרא"ה, וכ"ד הרמב"ם פ"י ה"ח שכתב הולכי דרכים ולא כתב הולכי מדבריות ועיין טור וב"י שם וכמנהג ספרד ועיין שם בש"ע סי' ריט ס"ו. 35 ס"ד הי"ד. 36 וכ"כ הריב"ש שלו, ובחוט המשולש שבתשב"ץ ח"ד ל, ובשו"ע שם ס"ט כתב בזה ב' דיעות. 37 עיי"ש במג"א שכתב שעכשיו נהגו לברך, וי"ל שמקור המנהג הוא כמש"כ רבינו שאפי' להחולקים שאינו צריך לברך מכל מקום יכול לברך בתורת

בשעה שנעזר, ואין לנו צד בקולא זו אלא שאינן קבועות, שתפלת הדרך אין כל ראוי לתפלה אלא עד פרסה, וכן תפלה אלא במקום סכנה, וכן ברכת השינה אלא בשינת קבע, וכן שאפשר בקצתן של אלו בנסח אחר שלא בברכה, כמו שמצינו[38] שבירך על אשת טורנוס דופוס מה רבו מעשיך ה'[38], והיא ברכת הרואה בריות טובות אלא שפטר עצמו בכך מצד שאינן ברכות קבועות כל כך. ויש בברכת השינה טעם אחד גדולי המפרשים[39], מפני שבירכה קודם השינה ונמצאת אותה שבתוך[40] השינה סמוכה לברתה, שאין שינה מפסקת, על הדרך שביארנו[41] בברכה אחרונה שבהלל וק"ש.

אחד מאלו הצריכין להודות, שבא אחד מחבירין אצלו במעמד עשרה ובירך את השם על מה שגמלו, הן בנסח הנתקן לכך הן בנסח אחר, כגון שיאמר ברוך שהחזירך לנו בשלום, או בריך רחמנא דיהבך לן ולא יהבך לעפרא, או כיוצא בזה, והלה עונה אמן נפטד הוא בכך ואין צריך עוד להודות. והוא מברך בשביל עצמו ועונה זה אחריו אמן לכונת עצמו נראה לי שאינו נפטר בכך[42], ויש שפוטרים אף בזו[43] ואין נראה לי.

דף נ"ה ע"א. דאוי לו לאדם להאריך בתפלה ובלבד שלא יהא מעיין בה, ר"ל שלא יהא משתבח בעצמו על שהפליג בכונה ויחשוב בעצמו שהוא דאוי להיות נענה עליה. דרך העדה אמרו שלשה דברים מזכירין עונותיו של אדם, קיר נטוי, ועיון תפלה, ומוסר דין על חברו. וכן דאוי לו להאריך על שלחנו כדי לשהות בה שמא מתוך כך יבאו עניים ויתפרנסו מתוך שלחנו, הוא שאמרו בזמן שבית המקדש קיים מזבח מכפר עכשיו שלחנו של אדם מכפר.

מי שמזמינים לו ספר תודה לקרות ואינו קורא מתוך גאוה שבו, או שנותנין לו כוס של ברכה לברך ואינו מברך, וכן בדרך כלל המנהיג עצמו ברבנות, אי אפשר להתקיים בכך, לפיכך דאוי לו לאדם להשפיל עצמו נגד השם ונגד עמו. ומ"מ מלך או נשיא שבדור ראוי לו להטיל אימתו על הבריות שלא יקלו בו ובהנהגתו והכל לשם שמים. וכן יזהר יחיד או יחידים שלא למנות פרנס על הצבור אלא א"כ הצבור נמלכים בו. דרך צחות אמרו ראו קדא ה' בשם בצלאל וכו'[43]* אמר לו הב"ה למשה לך אמור להם לישראל הגון עליכם בצלאל וכו'.

ע"ב. וכן לעולם אל יתגאה בטובה שרואה בעצמו שהכל ביד השם להמיר ולהחליף, אלא יעמוד ביראה ובאימה לפניו ויהיו כל מעשיו לשם שמים, וכשתארע (זו) [לו] איזו צרה יפשפש במעשיו אפי' קלה שבצרות ויתעורר מתוכה לתשובה, ואפי' לא אירע אצלו אלא הבהלת חלום רע יפשפש וידאג עליו עד שיתעודר מתוכו לתשובה. ואם היתה נפשו עגומה עליו ביותר, ילך בפני ג' מאוהביו ויאמר להם, חלמא טבא חזאי, והם עונים אחריו טבא הוא טבא להוי דחמנא לישוויה לטב. ויש בגמ' בנסח לחש זה. ז' זמנין לגזרו עליה מן שמיא דטבא להוי. ופי' הדבר שהוא מנסח הלחש, כלומר שבקיום מתמיד יהא נגזר עליו שיהא טוב. וי"מ[44] שהם צריכין לחזור ז' פעמים טבא הוא טבא ליהוי, ואין הדברים נראים. ואחר כך יזכיר להם החלום, ואם יכולים לפתרו פותרים אותו לטוב כמו שיוכלו, ויאמרו לו עליו ג' פסוקים של הפיכה, והם[45] הפכת מספדי וכו' עד ותאזרני שמחה, ואחריו[46] אז תשמח בתולה וכו' והפכתי אבלם וכו' עד ושמחתים מיגונם, ואחריו[47] ולא אבה וכו' ויהפוך ה' וכו' עד כי אהבך ה' אלקיך.

רשות. 38 ע"ז כ א. 38* תהלים קד כד. 39 הראב"ד מובא בארחות חיים הלכות מאה ברכות סי' ה וכן באבודרהם, וכן מש"כ רבינו לעיל מביא בא"ח שם בשם הראב"ד, וכ"כ רבינו לקמן ס ב. 40 נראה שצ"ל „שלאחר" 41 לעיל מו א. 42 וכ"כ בשטמ"ק בשם רי"א, דדוקא אם מברך האחד על חליו של חבירו יוצא חבירו יד"ח שהרי בירך על חולי זה, משא"כ אם מברך על חולי עצמו לא יצא חבירו יד"ח. 43 וכ"כ בשטמ"ק, ושם כתב שיצא אף בלא עניית אמן, ומדברי רבינו משמע שדוקא בעניית אמן יוצא יד"ח, ועיין בטור שם שכ' בשם הרא"ש שצריך לענות אמן, ומשמע שם שאם הוא עצמו מחוייב יכול להוציאו גם בלא אמן, ועיי"ש בהגהות רע"א. 43* שמות לה ל. 44 בתוס' ד"ה שבע וי"ם, ועיין בתוס' רי"ח והרא"ש. 45 תהלים ל יב. 46 ירמיה לא יג. 47 דברים

אקרא [דער גאמן פון עסליכי שטעט, פעסטונג].
(מגלה ו, כתובות קיא) אמר דבה בר חנה לדידי חזי לי זבת חלב ודבש דארץ ישראל והוה כמבי מכסי ועד אקרא דתולבנקי (בבא מציעא עג) בגמרא אין פוסקים רבינא הוה יהיב זוזי לבני אקרא דשונייתא ושפכי ליה ספי כופיתא פי׳ בני בני אקרא דשוניתא דהוו זבני פירי דהנהו דעדקי ושבקי ארעיהו והוו בני מצרא דידהו זבני פירא דארעא דידהו ופרעי לטסקא דארעא וספו ליה לדבינא כופייתא כיון דלאו פירי דידהו איגון שרי או אסור ואמר כי האי גוונא בדידהו הוא דמלכא מאן דיהיב ספקא ליכול ארעא ואינהו מוזלי וזבני דידהו (מועד קטן י) רבינא הוו מסיק זוזי לבני אקרא דשונית׳ אתא לקמיה דרב אשי אמר ליה מהו למיזל עלייהו האידנא א״ל כיון דביומי אחריני לא משכחת להו כפרגמטיא האבוד דמי ושדי שלחו ליה בני אקרא דאגמא לשמואל ילמדנו רבינו היו מוחזקין בו שהוא בכוד ואמר אביו על אחד וכו׳ (ב״ב קכז) בגמ׳ דהאומר איש פלוני פי אקרא שם מקום, ספרים אחרים עקרא (א״ב פירש בלשון יוני מגדל ומבצר).

אקרפטא [באנק]. רב שדי לסרוקי סוסיא ולמבני אקרפסא ולמבני אצטוה (מועד קטן י) בגמ׳ דמכבשין (ובקדושין ע) בדיש גמרא דעשרה יוחסין ליתיב מר אקרפסא אמר ליה מי סאני ליה למד למימר ספסל.

אקרוקיתא [קראקאדעל, פרעש]. בב״ב דף עג אמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההיא אקרוקיתא דהוי כי אקרא דהגרוניא וכו׳ פירוש אקדוקיתא צפרדע נקבה. אקרוקא צפרדע זכר.

אקושא [הארס] (חולין קה) לא אמדן אלא ברכיכא אבל באקושא לית לן בה והלכתא בכל מילי הוה קיגוח הפה לבד מקימחא תמכי וירקא (כתובות לט) בגמרא דסמך האונס נותן מיד רב פפא אמר אמרה לי בת דבי אבא כי נהמה אקושא בחינכי (סוטה ד) בריש גמרא ברכיכא או באקושא פירוש כמו קשה.

אר [ליכט] (ברכות ב) ביאת אודו מעכבתו פירוש ממאי דהאי ובא השמש וטהר ביאת אודו ומאי וטהר טהר היום כלומר פנה היום והוא יציאת הכוכבי׳ ועונ׳ וטהר ליום ודלמא ביאת שמשו ומאי וטהר טהר גבדא ועונה וטהר לגבדא ועדיין לא פנה היום.

אור [ליכט, פייאר]. נר בברוך חיל משתה שם (סנהדרין לב) פירוש בימי השמד לא היו יכולין לעשות חופה ומילה בפרהסיא והיו עושין בצינעא וכל מי שהיו לו נרות דולקין באסקופה יודעין שבאותה חצר סעודת הכנסת כלה וקול דיחים מילה עם בחצ׳ והכל נכנסין. ובפרק קמא דכתובות ירושלמי הל״ה יש להפך אור נר בברוך חיל שבוע מצות הבן קול דיחים בבודני משתה שם. אור של כבשן ושל תנור ושל כירה (ברכות נג) תני חדא אין מברכין עליו וכו׳ קשיין אהדדי לא קשיא כאן לכתחילה כאן לבסוף פי׳ לכתחילה עד שלא אחז האור ברוב העצים דסליק קוסרא ולא ציל נהוריה אין מברכין לבסוף דציל נהוריה מברכין. אורים ותומים (ברכות ג) (סנהדרין סז) כבד פירשנו בערך אחרי אחיתופל. (באהלות פרק י״ג משנה א) העושה מאור בתחילה שעורו מלא מקדח גדול של לשכה שידי המאור רום אצבעיים על רחב גודל (ובסוף שבת קנז) פוקקין את המאור פי׳ מניחין בגג או בכותל מקום פתוח כגון זרת הן חסר הן יתר ליכנס ממנו אודו נקרא מאור. (חגיגה יג) בגמרא ולא במרכבה והחיות רצוא ושוב אמר רב יהודה כאוד היוצא מפי הכבשן פירוש אינו מפרש שהן רצות וחוזדות אלא שנוצצות בדב׳ שנראה כאילו הולך וחוז׳ כברקים כענין שנאמר מראיהן כלפידים וברקים ירוצצו מאי כמראה הבזק א״ר יוסי בר חנינא כאור היוצא מבין החדסים פירוש כשסותמין הכבשן בחרסים ויש ביניהן כמין נקבין ולשון האש יוצא משם זהו כמראה הבזק. (ד״ה כב) ת״ר אין משיאין משואות אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו ומאימתי משיאין לאור עיבורו פירוש נראה בזמנו הוא ליל ל׳ כלומר נולד בכ״ט ונראה ליל ל׳ ונתקדש ביום ל׳ משיאין משואות ליל ל״א כלו׳ היום שיצא דאש חדש היה והוא עיבור. (בסנהדרין ע) תנו רבנן אין עולין לעיבור החדש פחות מעשרה בני אדם ואין עולין לה אלא בפת דגן וקסנית ואין עולין לה אלא לאור עיבודו ביום שלשים ואחד.

אר [אבפליקן, קלויבן] כמלא אורה וסלו (בריש שביעית משנה ב׳). (ובבא מציעא פט) בגמרא ואילו אוכלין מן התורה פועלין שהיו אורין בתאנים. (וב״ב פב) בגמרא קנה שלשה קנה קרקע אמר רבי חייא בר אבא אמר ר׳ יוחנן הרי זה קנה תחתיהם ובינהם וחוצה לה כמלא אודה וסלו. פירוש אורה שם הלוקט תאנים מן התאנה כגון קוצר בתבואה ובוצר בענבים וגודר בתמרים ומוסק בזיתים מלשון וארוה כל עוברי דרך.

אר [לעדנן, זאגן]. מדקא איירינן גלל (בב״ק ל) בגמרא דכל הקוד׳ זכה מידי איריא הא כדאית׳ הא כדאית׳, ודקארי לה מאי קאדי לה ענין קושיא (א״ב עיין ערך אייר).

אר [פערפלוכסי] יביא אדודה לבית דין (בב״ק יא) בגמרא דחבתי בתשלומי נזקו פירוש הגבלה שמתה בלא ברכה וכבד פירשנו בערך אדר (ובעבודה זרה נ״א) בריש גמדא דרבי ישמעאל אילימא בדוקין שבעין השתא לבני נח חזיא לגבוה

בבמה דידהו לארודה מיבעיא פי׳ ארורה עבודה זדה (א״ב בנוסחאות דידן כתיב ע״ז).

אראַ [אסויבן שלאג וואס איז גמאכט צו פאנגן פדעמדי טויבן] (סנהדרין כה) בפ׳ זה בורר בגמ׳ ומפרירהי יונים הכא תרגמו אי תקדמה יונך ליוני חמא בריה דרב הושעיא אמר אדא פירש רב האי גאון ארא ברי״ש ופי׳ ארא שבאשי מנהג מפריחי יונים שמעמידין שובכין ופגמין ומציבין בהם יונים שבאשי שמשבשין בהן יונים של בני אדם אחרים כדי שיעמדו עם יוניהם ויצודו אותם ויהיו כגזלנים ואף על פי כי מן האויר הן גוטלין אלא שנאס׳ לעשות כך מפני דרכי שלום ובלע״ז קורין למסעה אירטו״ר.

אראַ [וואל, ווימוואל]. (שבת יא) בגמ׳ לא יצא החייס ולא גדדי באירא שבאזנו ובגמ׳ דעור כדי לעשות קמיע (ושם עט) ובגמ׳ דאמר רבי עקיבא (ושם צ) הא איתמר עלה א״ר נחמן אמר רבה בר אבוה לפי שאין אדם טורח לשרות סממנין לצבוע בהן דומגא לאירא פירש הגאון אידא בדל״ת ונקרא עירה בלשון אדמי אורר׳ והוא כמין מוך חתיכה קטנה מן הצמר ומן הפשתן או מצמד של גפנים שאורגין אותן בתוך מספחות של מילת (א״ב פירוש בלשון יוני צמר).

אראל [ענגל] (כתובות קד) אדאלים ומצוקים אחזו באדון הקדש נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקדש.

ארב [מילסר] בכלים (בפרק טו משנה ב) כלי עץ כלי עור אדיבות של נחתומין טמאות פי׳ אריבות עריבות שלשין שם הלחם. ס״א ערוכות בכ״ף ופי׳ לוחות ארוכין שמקצרין עליהן הלחם. ס״א עריכות מלשון עריכות שמעדיכין עליהם הלחם.

ארב [לאקערן] (ב״ק פה). בגמ׳ דריפוי אי אמר ליה אנא מסינא לך א״ל את דמי׳ עלי כי אריא ארבא. (וב״ב קסח) בגמ׳ רבן שמעון ב״ג לא ניחא לי דתהוי זכותאי גבי זכותך דדמית עלי כאדיא ארבא פירוש כזאב עדבות שהוא בעל מדיבות. פירוש אחר כארי אורב.

ארב [סדוקן פעסל] מר בדיה דדבינא מנקטא ליה אימיה בארבי (פסחים מ) אין שורין את המורסן פירוש היתה זהידה הרבה בעקריהן והיתה משמרת אותן לשם מצה.

ארב [פינסטרניש, טונקלהייט] (בפסחים קיא) בגמ׳ ולא יפתחו לו אמר רב יוסף הני תלת מילי יתבין ארבונא בנהורא פי׳ מחשיך מאור העינים ענין ערב (א״ב פי׳ בל׳ יוני חשך ואפילה).

ארב [ווידן בוים]. אמר רב טולא דארבא טולא דארבאתא (בפסחים פרק ע״ם) בגמרא דלא יפתחו לו דף קי״א (ובגיטין ו) ורב יוסף אמר מחלוקת ליוחסין אבל לגיטין עד ארבא תניינתא דגישרא (ובקדושין ע״ב) פ׳ עשרה יוחסין ובסוף פרק הזורק דף קא ואי מלינהו קני ואורבי לית לן בה (ובשבת כ) רבין ואביי הוו שקלי ואזלי בפקת׳ דטמרוריא חזנהו להנהו ארבאתא דקיימין אמר ליה רבין לאביי היינו ארבא דתנן פירוש ערבה ממש. ארבא תניינתא דגישרא ערבה שנייה העומדת בצד הגשר. פי׳ אחר מקום שקושרין בו ספינה שנייה. פי׳ טולא דארבא צל של ספינה. טולא דארבאתא צל של ערבה ואית דאמרי סרפר ויהי אומן את הדסה תרגום תחת הסרפד יעלה הרס חלף ארבניא יסק אסא.

ארב [שיף] (בבתרא לד) ההיא ארבא דהוי מינצו עלה בי תרי פירוש כלי קטן של כסף דומה לערבה (ב״מ ע״ב) פ׳ איזהו נשך בגמרא אין פוסקין על הפירות בחיטי דאכלבי וארבי אכלבי אוצרות ארבי ספינות.

ארב [פענסטר] פ״ק דאהלות משנה א ארובה שהיה בתוך הבית ויש בה פותח טפח וכו׳ ארובה לול.

ארבל [דער גאמן פון אשטאט אין ארץ ישראל]. כלי פשתן הנסים הבאים מארבל. בעל הערוך גרס ארכל עיין שם.

ארבלא [זיב] ומארבל (ב״מ כו) בגמרא דמצא בגל. כאשר ינוע בכברה (עמוס ט) תרגום כמו דמחזרין בארבלא (א״ב פי׳ בלשון רומי כברס).

ארבע [פיר] במשנה (ערובין יז) ד׳ דברים פטרו במחנה מביאין עצים מכל מקום ופטורין מרחיצת ידים מדמאי ומלערב פי׳ בגמרא (שם לח) ובגמ׳ א״ר הלכה כד׳ זקנים וכו׳ ד׳ דברים היה ר״ע דורשן ואין אני דורש כמותן (ר״ה יח) בגמרא דעל ששה חדשים פי׳ אלו ארבעה דברים מפורשין בספרי דבי רב בפ׳ שמע ישראל ובמסכת סוטה בתוספתא פ״ו ר״ש בן יוחי אמר ד׳ רבדים היה ר״ע דורשן ואף אני דורשן והדברי נראין מדבריו הוא אומר ותרא שרה את בן הגר המצרית מצחק שעבד ע״ז ואני אומר שלא היו צרים אלא לענין שדות וכרמים שכשבאו לחלוק היה ישמעאל אומר לו אני גוטל שני חלקים שאני בכור וכן שרה אמרה לאברהם גרש את האמה הזאת ואת בנה כי לא יירש וגו׳ ורואה אני דברי מרבריו. כיוצא בו הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם וגו׳ שוה להם דברי ר״ע ואני אומר אפי׳ אתה מכניס להם כל צאן ובקר שבעולם סופן לרגן אחריך השיבהו רוח הקודש עתה תראה היקרך דברי אם לא הדברי אני רואה מדבריו. כיוצא בו אתה אומר יושבי החרבות האלה על אדמת ישראל והלא דברים ק״ו ומה אברהם שלא עבד אלא אלוה אחד ירש את הארץ אנחנו שעובדין אלוהות הרבה אינו דין שנירש את הארץ ואני אומר ומה אברהם

שלא נצטוה אלא מצות ידועות ירש את הארץ אנו שנצטוינו מצות הרבה אינו דין שנירש את הארץ מה נביא משיבן על כך כה אמר ה׳ על הדם תאכלו ועיניכם תשאו אל גילוליכם עמדתם על חרבכם עשיתם תועבה ואיש את אשת רעהו טמאתם והארץ תירשו רואה אני דברי מדברי ר״ע. כיוצא בו אתה אומר כה אמר ה׳ צום הרביעי וגו׳ זה שבעה עשר בתמוז שבו הובקעה העיר ולמה נקרא שמו רביעי שהוא חדש רביעי. צום החמישי זה ט׳ באב שבו חרב הבית בראשונה ובשנייה ולמה נקרא שמו חמישי שהוא חדש חמישי. צום השביעי זה שלש בתשרי שבו נהרג גדליה בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתניה ללמדך שקשה מיתתן של צדיקים לפני הקב״ה כחורבן בית המקדש. צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר ויהי דבר ה׳ אל ירמיהו בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור לחדש לאמר בן אדם כתב לך שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל על ירושלים ואני אומר צום העשירי הוא צום החמישי אלא שביהודה מתענין על המעשה ובגולה על השמועה שגא׳ ויהי בשתים עשרה שנה בעשירי בחמשה לחדש לגלותנו בא אלי הפליט וגו׳ ושמעו ועשו יום שמועה כיום שריפה ודברי אני רואה מדבריו.

ארבעה צריכין להודות (ברכות נד) שאלו לפני רב האי ז״ל הא דאמר רב יהודה ד׳ צריכין להודות מאי טעמא לא אמרינן דבנן בסידורא דקראי והשיב הכי אית לפרושי דקראי סדירין לפוס דשכיח ספי להולכי דרכים ומדבריות הרבה מצויין הולכין מעיר לעיר ואחריהן מי שהיה חבוש בבית האסורין דמעיטי מנהון והרבה מצויין אפילו על אכרגא וטסקא ובתריהון מי שהיה חולה ונתרפא דמעיטין מן מאן דמיתבשן לשלטונא ושכיחין נמי טובא ובתריהון יורדי הים המעיטין מן כולהון דשמעתא סדירין לפוס הקרובים לסכנה יורדי הים ספי קרובין לסכנה דבחד ריגעא אובדין ובתריהון הולכי מדבריות טועים ולא משכחו מאכל ולא משקה וקרובין למיתה יותר מן החיים ובתריהון מי שהים חולה ונתרפא אפילו חושש בראשו ואפילו חושש בגרונו ובתריהון מי שהיה חבוש בבית האסורין דמרחיק מן הסכנה ספי מכולהון וכל חד מן הני עדיף ניסיה מדבתריה.

ארג [דאש בעסטי, דאס גלוסטיגסטי]. תרגום כל כבודה בת מלך (תהלים מה) כל שפר ארג נכסי והוא לשון המדה ותרגום ויתאו המלך יפיך (שם) וירגג מלכא שופרך.

ארגבל [מוירער, שטיין הויער]. ויפסלו בוני שלמה ובוני חירם והגבלים (מלכים יב) תרגום ופסלו ארדיכלי שלמה וארדיכלי חירם ואדגובליא ולגודרים ולחוצבי האבן דשלמה ודיואש (מלכים יב) ולארגבליא ולפסלי אבניא.

ארגז [קאסטן]. (סנהדרין מו) איבעי ליה למימר כי קבור הוה אמר ליה דעבד ארגז וקבריה ביה אבל קבורה בקרקע לא חזינן ורב האי גאון היה שונה ארזג ופי׳ רב חמא סבר כי לא למצוה נאמר דבר זה שלא לעשות ההדוג ארגז עדאי ולא קבעו פי׳ ארגז כמו כסוי שמכסין אותו אבל עפר אין במקרא זה.

ארגטים [ארבייטר, האנדווערקר]. בילמדנו בדיש ויקח קרח משה נטל לעצמו את המלכות ועשה אותו ארגטיס פירוש כי עבודת הקדש עליהם בכתף ישאו פירוש כתף שהיה טוען את הארון (א״ב פי׳ בלשון יוני פועל ובעל מלאכה).

ארגליא [ווערקצייג] בילמדנו בהעלותך את הנרות בפסוק קח את הלוים מי שמכר לחבירו ספינה ולא פי׳ כלי ארגליא שלו מהו שיזכה בהן הלוקח כך שנו רבותי׳ (בב״ב עג) מכר את התורן ואת הנס ואת האוגן פי׳ ארגליא כלים אלו המרגילים אותה (א״ב פי׳ בלשון יוני כלי אומנות ופעולה).

ארגמן [פערפל וואל] טוב כל שהוא (בשבת צ) בגמ׳ דמיני בשמים ובכלים (פ׳ כז משנה יב) הבגד מטמא חוץ משל ארגמן ושל זהורית (ובנגעים בפ׳ יא משנה י) כל הבגדים חלוק שנראה בו נגע מציל את האמריות שבו אפילו הן ארגמן.

ארגנטין [אגוטר שופר הייסט ארגאנוים, אונ אויף דעם שילד פאר דעם באר פלעגט פרצייטן צו שטיין אויף גמאלט איין ארגאנוים]. (ב״ר פ׳ סג) ויצא הראשון אתא הדין ארגנטין מגחיך ומרקד קומוי ועל ארגנטין ומזגא קדמיהון פירוש שר של מרחץ (א״ב פי׳ בלשון יוני מלאך או רוח העוזר להולכים באניות אמנם אל הדוחות הוא העוזר והוא עושה מלאכיו רוחות).

ארגנטין דכספר (בסוף פיאה ירושלמי פ״ח הל׳ ט׳) בפסקא דבחדש השלישי למלך שהיה משיא את בתו והיה לו ארגנטין ישנה אמר המלך אם אני ממתין עד שאני עושה ארגנטין חדשה הרי אני משהא שמחת בתי מה עשה צחצחה ומרקה ונתנה לה וכו׳. ס״א אגינטירין פי׳ כלי חשוב שמשמשת בו בת המלך (א״ב פי׳ בלשון רומי כסף וכלי כסף ונעתקה מלה זו גם לכלי זהב (ירושלמי דפיאה פרק מאימתי) יומא דין באורגנטרין דהבא.

ארגנסטום [אווינד וואס קומט פון דער צפון אונ מעדב זייט, ער הייסט נארד וועסט ווינד] (בויקרא רבה פ׳ צו פ״ט) זובח תודה לפי שבעולם הזה בזמן שרוח צפונית מנשבת אין רוח דרומית מנשבת ובזמן שרוח דרומית מנשבת

אין רוח צפונית מנשבת אבל לעתיד לבא אמר הקב״ה אני מביא רוח ארגסטוס לעולם שמשמשת בו שתי רוחות הה״ד אומר לצפון תני ולתימן אל תכלאי. ס״א ארגסטוס וכן מסתברא כלו׳ אגרסתו שלבט״קו בלעז (א״ב פירוש בלשון יוני רוח מערבית צפונית).

ארד [שוואם] (בדכות מז) (פסחים קיט) ארדיא לי וגוזליא לאבא פירוש ארדיא כמהין נראין הדברים שהיה שמואל מתאוה להן וכן גוזליא (בע״ז לח) בגמ׳ דשלקות איכא בינייהו דגים קטנים וארדי ודיסא וכו׳. (ובכתובות סא) בגמ׳ ארבע יושבות בקתידרה אייתי לקמיה תבשילא דארדא.

ארד [וואלד איינזל] (עבודה זרה סז) בגמ׳ דאין מוכרין להן דובים חיה גסה מאי מלאכה עבדא אמר אביי אמר לי מר יהודה דבי רב יחזנא שחני רחיא בארדי. האי מאן דאחזיק מגוד׳ דערדי ולבר לא הויא חזקה (בב״ב לו) בגמ׳ חזקתן שלש שנים פי׳ ארודי חיות כמו ומוסרות ערוד מי פתח ובאות ואוכלות הזרעים שבקצות השדה ויש עושין קירות וגדרות לשדה ומניחין קרקע מעט חוץ לקיר ומשליכים שם זרע ומה שצומח באות החיות ואוכלות ואין נכנסות לשד׳ ואם החזיק אדם באותו קרקע שהוא חוץ לגדר אינה חזקה דיכול למימר כיון דכל דזרע ערודי אכלי לא איכפת לי עלה.

ארדב [איין פערוישע מאס]. (במציעא פ) בגמרא להביא חטים והביא שעורים תרקבא לכתף אדרב לעריבה. (ערובין קב) בגמ׳ דנגר הנגרר ההיא אסיתא דהוה בי מר שמואל דהות מחזקא אדרבא פי׳ אדרב חצי לתך (א״ב פי׳ בלשון יוני ארטב מין מדה פרסית ובנוסחא דידן גרסינן אדריבא.

אדרכל [בויאמיינסטר]. (עדובין כו) האי מחיצה דאדרכלי לא שמה מחיצה ובסוף גמרא דב״מ דף קיח בנאי שמסד לארדכל ארדכל חייב (ובב״ר פ׳ כז) ויתעצב אל לבו למלך שבנה פלטין על ידי אדרכל דאה אותה ולא ערבה לו על מי להתרעם על ארדכל. בוני שלמה ובוני חירם תרגומו ארדיכלי שלמה וארדיכלי חירם לחרשי העץ ולבונים. (מלכים יב).

ארדענא [פרעש, אנגשווילכץ אונטר דער צונג]. (ירושלמי דשבת פרק שמנה שרצים הל׳ ד׳) הדא אורדענא סכנה תרגום צפרדע ארדענא ויש מין חולי הנקרא צפרדע מהיונים ורומיים והוא מורסא חם הגדל תחת הלשון בין הוורידים.

ארדפני [דער נאמן פון אביטרין בוים] תרגום ירושלמי וירהו ה׳ עץ אילן מריד דארדיפני עיין ערך הרדפני).

ארו [נון] בדניאל וארו ארבע חיון פי׳ הנה.

ארז [צעדרבוים, סעגן בוים]. (שבת קנז) אבל לא בעצים שבמוקצה התם בארזי ואשוחי דמוקצה מחמת חסרון כיס נגהו דאפילו רבי שמעון מודה פי׳ ארזי ואשוחי עצי ארזים וברושים העשוין לקורות שאין דעתו של אדם להסיקן וגמר והקצה אותן.

ארזובין [האמר]. תרגם ומקבות והגרזן וארזובין חלילין ובלשון תלמוד ארזפתא ויש מרזב ומרזף עיין שם.

ארזלא [זומד הייזל, איין אויסגעשפאנט גצעלט וואס האט הינטן קיין וועגד גיכט]. (ערובין כה) הכא במאי עסקינן דעבידא כי ארזלא פירוש ערסלא כדמתרגמי׳ כמלונה במקשה כערסל מבתותא והוא חבלים מתוחים מאילן לאילן כמין מטה לשכב עליהן השומר בלילה ולישב תחת צלה ביום ותחתיה פתוח כולו (א״ב תרגום והתנודדה כמלונה ותהי אזלא ואתיא כארזלא).

ארזלא [איונג וויזל סיר] (בב״ב עג) אמר רבה בר חנה לדידי חזי לי אורזילא דרימא בר יומיה והוי כהר תבור וכמה הוי ד׳ פרסי. (זבחים קיג) בשלמא למאן דאמר לא ירד מבול לארץ ישראל רימא התם קאי אלא למאן דאמר ירד היכא קם גוריות קטנות הכניס לתיבה והאמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי אורזילא וכו׳ עופר האיילים תרגום אורזילא דאיילא כשני עופרים תאומי צביה כתרי אורזילין תאומי סביא. פי אורזילא דדימ׳ בר יומיה (אפרוח) ראם בן יומו ותרגום ודישן ורימא.

ארזילא [וואלפיש]. (בב״ב עד) פ׳ המוכר את הספינה ארזילי דימא בעל הערוך גריס אדילי עיין שם.

ארזן [דייז]. (תענית כד) למחר אתי ארבי דארזנא פי׳ ספינות מליאות אורז.

ארזן [גרוס]. (גיטין ע) לחזוזית׳ ליתי שב חיטי ארזנייאת׳ ונילקלינהו אמרא חדתא אדנפיק משחא מינייהו ונשוף פירוש שבע חטים גדולים.

ארזף [האמר]. (גיטין נו) יומא חד חליף אבב׳ דנפח׳ שמע קל ארזפתא ושתיק ועוד זה (בויקרא רבה פרשת אחרי מות פכ״ב) בפ׳ ויתרון ארץ ותשם את המקבת בידה ושויא את ארזפת׳ דנפחי. קורנס של נפחי׳. ס״א מרזפתא ס״א מרזנתא והנם בערך מ׳. ארזפתא דהני פידי (בב״ק מז) בריש גמ׳ דשור שגנח את הפרה בא באזרפתא (בב״ב כ) בגמ׳ דמי רגלים ס״א אפרזתא והוא סם המות של בהמה.

ארח [שפאנג]. כפיסין ארחין (ב״ב ג) (עירובין יג) קורה שאמרו רחבה לקבל אריח והאריח חצי לבינה של ג׳ ספחים. (ביצה לב) דביתהו דדבי חייא נפל לה ארחא בתנורא ביומא טבא אמר

תשובה בתנאי שיהיה המחלוקת בין הפוסקים המפורסמים אצלינו שאנחנו סומכים עליהם בכל דבר אבל זה הספר לא נתפרסם אצלנו ולא ידענו שם מחברו ושמא חדש מקרוב בא ואם משום רבינו האיי גאון ורבינו אפרים ז״ל תשובה זו לא נתפשטה בישראל ולא כתבוה האחרונים כלל ולא הזכירו אותו מפני שלא נתפרסמה אצלם או מפני דקים להו שאינה עיקר הילכך אינה חשובה אצלינו מחלוקת. ותו דבנ״ד אם האמת הוא לברך הפסדנו ברכה דקי״ל כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה והדבר הברור לברך ז׳ ברכות לגרושה כפי מנהגנו ומינה לא תזוז. **והנראה לע״ד כתבתי:**

סימן תתקצח (תקסח)

שאלת ממני ראובן שגירש את אשתו ונתייחד עמה בפני עדים והוא אומר שלא בעלה ורוצה להחזירה אם צריך קדושין אחרים וברכת אירוסין וז׳ ברכות או לא:

תשובה הדבר ברור שצריכה קדושין אחרים ולא יברכו ברכת אירוסין דהוי ספק אם בעל או לא בעל ומהאי טעמא הוי ספק מקודשת והאי דקאמר שלא בעל לא מהימן ליה דדילמא אמר הכי משום דרב מנגיד אמאן דמקדש בביאה לפיכך צריכה קדושין אחרים דדילמא לא בעל, ולא מברכין דדילמא בעל לשם קדושין והויא ברכה לבטלה דמה שנעשה נעשה ומזה הטעם התקינו לברך ברכת אירוסין קודם הקדושין דליהוי עובר לעשייתן ואע״ג דאיכא למיחש שמא לא תתרצה לקבל הקדושין ונמצא שברך לבטלה. הא לא קשיא דאין דרך לקדש אלא אחר שדוכין ושארית ישראל לא עשו עוולה ולא ידברו כזב. הילכך בנ״ד (נמי אע״ג) [כיון] דהוי ספיקא מספיקא לא מברכינן דספק ברכה להקל. אבל ז׳ ברכות ודאי מברכינן דמה נפשך או מקודשת ודאי או ספק צריך לברך ז׳ ברכות וברור הוא. **והנראה לע״ד כתבתי:**

סימן תתקצט (תקסט)

שאלת ההולך לבית הקברות תוך שלשים יום [אם] צריך לברך או לא:

תשובה הדבר ברור שאין צריך לברך דמאי שנא משאר ברכות אבל ראיתי לאחד מן הגדולים שכתב בתשובה נ״ל שאם ח״ו נתחדש בו דבר וניתוסף עליו שצריך לברך עליו ברוך היודע מספר כולכם כי על אותו שניתוסף לא בירך ע״כ. ואם הדבר ספק לא יברך בתוך שלשים יום. וא״ת הא תינח אם נתחדשו בו רבים שייך למימר והוא יודע מספר כולכם והרי גם אנו יודעים המספר שניתוספו. וי״ל שאין הברכה על אותם שניתוספו אלא על כל המתים אלא שמפני החדוש צריך לחדש ברכה אפילו תוך שלשים ומפני החדוש מברך ברוך היודע מספר כולכם. א״נ כיון שנתחדשו כאן נתחדשו ג״כ במקום אחר והוא אינו יודע מספרם ומברך על מנהגו של עולם. **והנראה לע״ד כתבתי:**

סימן אלף (תקעא)

שאלת ממני אודיעך דעתי במה שנהגו מקצת בני אדם שמתעטפים כעטיפת האבילים ומשליכין שני הציציות לאחוריהם לצד שמאל ונמצא כל הד׳ ציציות לצד שמאל שתים לפניו ושתים לאחריו אם יש להם על מה שיסמוכו ואם יש בדבר צד איסור משום דמחזי כאבל בשבת:

תשובה הם סומכין בזה על לשון רבינו סעדיה ז״ל בפרשת בא אל פרעה וז״ל בלשון ערב ובהאלקי אל ציצית אדא תעטף בהא אל אסרא לי פי ייג״ב אין תקע דאטרפא עלי אל גב״ב אל איסר לא יכון מנהא עלי אל ימין שאי לתקאום יצר הרע בק״ו ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ע״כ. והעתק הלשון הוא זה כשיתעטף הישראל בטלית צריך שישליך ד׳ הכנפות על צר השמאלי לא יהיה מהם כלום על צד הימין לתקן את יצר הרע דכתיב ולא תתורו וכו׳:

ולענין מה שאמרת דמחזי כאבל בזמן שמתעטף כן בשבת ודאי אם הוא עוטה על שפם ודאי הכי הוא דמחזי כאבל אבל אם מתעטף למטה מגרונו שפיר דמי. את זה כתבתי לקיים מנהגם אבל אין אני רואה לסמוך על זה הלשון מכמה

מעמים חדא שהרי היצר מתקן שפיר בין שיהיו הציציות על שמאל או על ימין שהרי הוא שולט בכל גופו ואדרבה צריך שיהיה מעוטר בכל צדדיו במצוה ולא שיהיה הכל לצד אחד . וכן נמצא בסילוק לרבי יוסף טוב עלם שנתן ציצית אחד מלפניו ואחד מלאחריו מימין וכן משמאל ע״כ. וכן כתבו התוספות בסוף ערכין. ותו דאי לא הוה כתיב ודכה ודרשינן יד כהה הוה מניחין תפילין בימין ואע״ג דכתיב על לבבך ואיך יניח כל המצות והציציות לצד שמאל וישאר הימין ריקם בלי מצוה והתפילין והציצית לצד שמאל. ותו דגרסינן במדרש סוף דבר על פסוק כל עצמותי אמר דוד אני משבחך בכל איברי ומקיים בהם המצות. בראשי אני כופפו וכורע בתפלתי. בשערות ראשי אני מקיים לא תקיפו פאת ראשכם ותפילין אני מניח בראשי. בצוארי עטיפת ציצית בעיני וראיתם אותו. בפי תהלת ה׳ ידבר פי. בשפתי תבענה שפתי תהלה בזקני ולא תשחית את פאת זקנך. בלשוני ולשוני תהגה צדקתך. בלבי בלבי צפנתי אמרתך. בחזה הציצית אני משים כנגד הלב כל זמן שאני קורא ק״ש שנאמר והיו הדברים האלה על לבבך. מאחרי ומלפני אני משליך שני כנפים של טלית כשאני עומד בתפלה. יד ימנית אני כותב בה ומראה בה טעמי תורה. יד שמאלית אני קושר תפילין של יד ובה אני אוחז הציצית בשעת ק״ש וכו׳. הא הכא כי בשעת ק״ש צריך להשים הציציות כנגד לבו ולאוחזן בידו השמאלית וא״כ צריך שיהיו לפניו. ואם על שתי הציציות הוא אומר מה צריך להשים הרי הם על הלב ממש ובשעת התפלה צריך להפשיל שתים לפניו ושתים לאחריו כדי שיהיו שתי ציציות לפניו ושתים לאחריו. ואם כדברי רבינו סעדיה נהי שהם שתים לפניו ושתים לאחריו מ״מ חזה של צד ימין והגב של ימין אין בהם מצוה ולא מתקיים בהו כל עצמותי תאמרנה כו׳. עוד כי בשעת ק״ש צריך שיהיו כל הד׳ ציציות לפניו לקיים וראיתם אותו וזכרתם את כל מצות ה׳ שכל המקיים מצות ציצית כאלו מקבל פני השכינה כתיב הכא וראיתם אותו וכתיב התם את ה׳ אלהיך תירא ואותו תעבוד, והכי איתא בספרי ובירושלמי ובזמן שהד׳ ציצית לפניו יש רמז לזה שהרי ל״ב חוטין כפולים עולין ס״ד כנגד ס״ד פני המרכבה וכן תרגום יונתן וארבעה פנים לאחד מנין אפיא דארבע בריין שיתין וארבע אפין וכן תמצא ס״ד תיבות מן דבר אל בני ישראל ועשו להם ציצית עד אני ה׳ אלהיכם לרמוז כאלו השכינה כנגדו וזהו שויתי ה׳ לנגדי תמיד. עוד אני אומר כי אפילו לפי שטת הרב ז״ל לתקן את יצר הרע צריך שיהיו לפניו שהרי סרסור הלב הם העינים דכתיב ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם ואם הסרסור לא יראה הציציות איך יכנע הלב. הילכך מכל הני משמע כי בשעת ק״ש מיהת צריך שיהיו כל הציצית לפניו ואע״ג דאמרינן בצוארי עטיפת ציצית נהי דמשמע שצריך עטוף בצואר אבל לא שישליך הד׳ ציצית לצד שמאל אלא יתעטף ויחזיר שני קצות הטלית על הימין (ואם) [ואז] יהיו שתים בשמאל אחד לפניו ואחד לאחריו וכן לימין. ואני ראיתי שופטי ישראל וחכמים מתעטפים כן ומקצתם ראיתי משליכין הטלית על ראשם כמנהגנו שאנו מתכסין בטלית ותולין ד׳ כנפות לד׳ לצדדין ונמצא מוקף מצות ומניח הציציות כנגד לבו בשעת ק״ש. **והרוצה לקיים המדרש** יתעטף וישליך השני כנפות אחד מלפניו ואחד מלאחריו מימין וכן משמאל כדברי רבינו יוסף טוב עלם ז״ל. אי נמי יתעטף בצואר בשעת ברכה. עוד אפשר שלא אמר הרב שישליך את קצה הטלית על כתפו ומלאחריו כאשר חשבו הם אלא שיפלו כל הציציות לצד שמאל והכל מלפניו. וזה לשון הטור ומחזיר שני הציציות לפניו ושני הציציות לאחריו כדי שיהיה מסובב במצות. ואיתא נמי במדרש שגבריאל היה מכריז ואומר למי ים סוף שלא ישטפו את ישראל חוזר ואומר [למים] של אחוריהם הזהרו שעתידין להתעטף מאחוריהם וכתב עלה הרמ״ה ז״ל לפי המדרש הזה צריך להשליך ציציותיו לאחוריו. ונ״ל דא״צ דהא דקאמר במדרש שעתידין ישראל להתעטף בציצית מאחוריהם בשעת העטיפה דבאותה שעה כל הטלית והציציות מאחוריו הם והמבין יבין ע״כ. **והנראה לע״ד כתבתי:**

סימן אלף א׳ (תקעב)

שאלת ממני ידיד נפשי אודיעך דעתי במי שנפל מן הסולם והיה חושש מצד כאב האיברים ולא נפל למשכב ולא חלה אם חייב

לברך הגומל או לא. ואם יש לחוש משום הוצאת שם שמים לבטלה:

תשובה דבר זה מחלוקת פוסקים דאיכא מ"ד דוקא חולה שנפל למטה אבל חש בראשו או במעיו ולא נפל למשכב א"צ לברך ואיכא מ"ד אפילו חש בראשו צריך לברך וכיון שהוא מחלוקת טוב הוא שלא לברך להוציא עצמו מספק ברכה לבטלה. ואע"ג דכתב הטוד שנהגו בספרד לברך אפילו על מיחוש אין ראוי לסמוך על זה כיון שיצאנו מספרד ואין במקומות הללו שום מנהג וכ"ש שאני רואה את דברי האומרים שאם לא נפל למשכב לא יברך, חדא דהוי מילתא מציעתא שהרי הראב"ד ז"ל כתב דאין מברכין אותה אלא היכא דאיכא סכנת נפשות כגון אשתא צמירתא ומכה של חלל שמחללין עליו את השבת ונמצאת סברא זו ממוצעת בין סברת הראב"ד וסברת הערוך ז"ל. ותו דנלמוד מענין שבת דאמרינן חולה שאין בו סכנה אומר לעכו"ם ועושה. ואילו משום מיחוש לא התירו לעכו"ם אפילו בדבר שאיסורו מדרבנן ומשמע ודאי דחושש לא הוי בכלל חולה והכא לענין הודאה חולה תנן. ואפילו לשיטת הירושלמי דאמר כל הדרכים בחזקת סכנה הם ויש מי שלמד ממנה דאפילו לענין ברכת הודאה היא שנויה ולא לענין תפלת הדרך דוקא. לא קשיא אלא אדרבה איכא מינה סייעתא לדידן דוקא כל הדרכים בחזקת סכנה אמרו ולא כל החולים ולא די זה אלא שאתה בא להוסיף עלינו שהחושש יהיה בחזקת סכנה ולפיכך הנכון הוא שאם נפל למשכב מחמת הנפילה צריך לברך ואם לא נפל למשכב והיתה הנפילה מקום סכנה צריך לברך שעשה לי נס. ואפילו בזה ראיתי להרב רבינו אברהם אב ב"ד בתשובה שהעלה הדבר בצ"ע וז"ל ומי שנפל אבן סמוך לדאשו או נתקע עץ או ברזל סמוך לעינו ונעשה לו נס ולא נפל על הראש וגם הברזל לא נכנס בעינו או שהיה עולה בסולם ונשמט עקבו או נשמטה שליבה מתחתיו ונפל ולא אירע בו שום מיחוש י"א שצריך להודות ברוך שעשה לי נס במקום הזה כי כל אדם שהוא קרוב לדבר שיש בו סכנה וניצול ממנו צריך לברך ברוך שעשה לי נס. וי"א שאין צריך לברך אלא על נס חדש שהוא מעשה שמים כמקום שנעשו בו ניסים לאבותינו, ואית דמייתי ראיה על זה ההגדה דסלע המחלוקת שהיו יורדין ומברכין ברוך שעשה לנו נס במקום הזה ודברים אלו צריכין עיון ע"כ. הרי אתה למד מתשובה זו כי הנפילה מן הסולם אם לא נפל למשכב אינו נכנס בגדר חולה שצריך להודות ולברך הגומל אלא תחת גדר נס וצריך לברך ברוך שעשה לי נס. ולמר א"צ ורואה אני בכיוצא בזה שיברך בלא הזכרת שם ומלכות דהא איכא מאן דמפרש דכל הברכות כיוצא בה הם בלא שם ומלכות והיכא דאיכא פלוגתא בעיקר הברכה יעשה כדבריו שלא הפסדנו כלום כיון שאינו מזכיר שם ומלכות. **והנראה לע"ד כתבתי:**

(אעפ"י שלא כתב כן הריב"ש ז"ל בתשובה סימן של"ז)

סימן אלף ב' (תקעג)

שאלה מרודס ילמדנו רבינו ראובן הפקיד ביד שמעון בגדים להוליכם למצרים ואמר לו בשעת מסירת הבגדים עשה בפקדון הזה כמו שתעשה בשלך ושמעון לא מצא למכור את הבגדים והפקידם ביד נאמן ונאבד הפקדון. ועתה תובע ראובן את שמעון לומר לא הרשיתי אותך אלא למכור או להחליף כמו שאתה עושה בשלך אבל להפקיד ביד אחרים לא כי אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר. ואת"ל דהוי פושע דבהאי לישנא לא משמע שהרשהו להפקיד אכתי מיבעיא לי אם אומר לו עשה בבגד זה כל מה שתרצה וכל מה שיעלה על רעיונך ומחשבתך שאפילו תטיל אותו לים לא אתבע ממך כלום וכן אמר לו בלשון לעז פאזי דיאיסטי פנוניו טודו לוקי ווש קיניר דיש אי טודו לוקי סי ווש אנטוגאד"י אאון קילו איניש אין לה מאר אי ווש דו קומסיון לארגא. עתה יש לשאול כיון דאמר לו בהאי לישנא כולל ג"כ שיוכל להפקידו ביד אחרים או דילמא לא עדיף מלשון עשה בשלי כמו בשלך. אחר זה כשראה שמעון שהדיינים תוהים בדבריו וג"כ שאמרו לו אם יש לך טענה אחרת והשיב שכבר טען כל מה שהיה לו לטעון. וחזר קודם גמר דין ואמר רבותי ראובן הזה בשעת מסירת הפקדון אמר לי כמה לשונות

של פיטור והוא אמר לי בהדיא שאם לא אמצא למכור שאפקיד ביד אחרים וכן עשיתי ובתחלה לא פירשתי לפי שהוא בכלל מה שאמר לי שאפילו אטיל הפקדון לים שאהיה פטור. וגם בכל מה שאמר לי שאעשה מה שארצה ולא חששתי לפרש ולהאריך בדברים. ועתה יורנו רבינו אי הוי שמעון בזה חוזר וטוען או מפרש דבריו הראשונים שהרי דבריו הראשונים הוא. עוד ילמדנו רבינו, יוסף מכר קרקע לאברהם ובשעת המכר התנו שיפרע הקונה חצי הסך במעות וחצי הסך ינכה במלאכת ידיו בתיקון הבגדים שיתן לו יוסף ונכתב ביניהם שטר על זה ונתן לו בגדים ונכה מקצת החוב ושוב העני יוסף ואין בידו סיפוק לקנות צמר ולעשות בגדים ותובע את אברהם שארית חובו במעות. השב אברהם איני חייב לך מעות אלא מלאכת ידי לנכות הסך וכמעט שלא קניתי הקרקע כי אם בסבת נכותי חצי הסך במלאכתי אם אין לך בגדים לך בקש מאחרים ואני אעשה המלאכה כי איני חייב לך מעות אי דמיא האי למאי דאמרינן בכתובות פרק האשה ההוא גברא דאוגר רחייא לחבריה שנראה משם דאי איכא פסידא לשוכר אמרינן למשכיר טחון וזבין טחון ואותיב ובכאן בנדון זה דאית פסידא לאברהם במה שיפרע במעות לא מחייבינן לו לפורעו מעות וימתין יוסף עד שיזדמנו לו בגדים. על כל זה יעמידנו רבינו על הנכון וינחנו בדרך אמת ושלום רבינו ושלום תורתו יגדל לעד א"ס:

תשובה הני דייני דקהו קיהותא לא ידעתי על מה סמכו דכיון דהתנה עמו שאפילו יטיל הפקדון לים יהא פטור אין לו עליו כלום שעל תנאי זה קבל הפקדון ומה טעם היו קוהים עליו לחייבו דהא קיילן מתנה שומר חנם להיות פטור מפשיעה וכן מתנה להיות כשואל והכל לפי תנאו ואין חילוק בין תנאי שיתנה המפקיד או הנפקד וחבירו שתק וקבל הפקדון שעל תנאי זה קבלו היש לך פשיעה גדולה מזו מלהטיל הפקדון לים ואפ"ה פטרו וכ"ש להפקידו ביד אחרים וכ"ש ביד נאמן דודאי לא מצי למימר ליה אין רצוני וכו' שכך נתרצה במה שיעשה ומפני שלא ידעתי טעם הדיינים אם הוא מן הספר או מן הסברא לא כתבתי דבר עד שאדע על מה אכתוב. גדולה מזו אני אומר שאפילו בטענה הראשונה הוא נפטר כיון שאמר לו עשה בשלי כבשלך כי סתם שולח סחורה ע"י חבירו למכור במקום אחר לעשות במכירתה מה שיראה לו לשליח וזה הלשון לטפויי מלתא קאתי. **הילכך** דרך הסוחרים שבזמן שאין מוצאין למכור או להחליף מפקידים סחורתם ביד נאמנים. ויש לי ע"ז ראיות אלא שאין אנו צריכין לזה בנ"ד דתרעא רווח בטענה שנייה. והוי יודע שאפילו שיהיה בלשון שתי משמעויות לא מפקינן ממונא מספיקא:

ולענין אם נקרא חוזר וטוען, כלל זה יהיה בידך כל טענה שהוא מפטור לפטור חוזר וטוען אם לא באו עדים להכחיש טענתו הראשונה ואפילו שיצא מב"ד וחזר וזהו דעת רוב הפוסקים. ולדעת מקצת אם יצא מב"ד שוב אינו חוזר וטוען דדלמא טענתא אגמרוה ובנ"ד הוי מפטור לפטור וחוזר וטוען ואפילו לפי דעת הדיינים שהיו קוהים לחייבו נמצא שטענתו היא מחיוב לפטור ואינו חוזר וטוען כיון שאמרו לו אם יש לו עוד טענה אחרת ואמר אין לי מ"מ לפרש דבריו הראשונים יכול לטעון הואיל ולא יצא מב"ד לדעת כ"ע והכא פירוש הוא שהרי בכלל הלשון שאמר המפקיד הוא שנתן לו רשות לעשות בפקדון כל מה שירצה ולהפקיד ביד אחרים ג"כ מפני שכתבתי לשם על דין זה פעם אחרת לא אאריך בו ויעויין משם ואם יש מערער בדבר תודיעני ואכתוב בארוכה כי לעת [עתה] אין פנאי:

ולענין דין אברהם ויוסף, אם אברהם מוצא לעשות מלאכה תמיד כופין אותו לתת מעות בעין ליוסף דכופין על מדת סדום, וכ"כ הרמב"ם ז"ל בהלכות שכירות ואם לא ימצא אברהם לעשות מלאכה תמיד הדין עמו כי לא נתחייב לו אלא מלאכת ידו כשיעור מעותיו ולא מעות לפיכך יבקש יוסף בגדים מאחרים ויתן לאברהם לתקן ויקח הוא השכירות עד שינכה מעותיו ודמיא להיא דפרק האשה אשר כתבת. ויפה אמרת ודברים פשוטים הם ולפיכך לא ראיתי להאריך בהם. **והנראה לע"ד כתבתי:**

ו **ואם איחר מלברך יש לו תשלום לברך כל זמן שירצה.** זו היא סברת רבינו [ה] אבל באחרות חיים כתוב בשם הרמב"ן דעד שלשה ימים מברכין ואני מצאתי כתוב דטעמא מדאמרינן בעירובין (סה.) הבא מן הדרך לא יתפלל עד שלשה ימים נראה דעד שלשה ימים קרוי בא מן הדרך ועוד מצאתי כתוב שהרשב"א קיבל מה"ר יונה דעד תמשה ימים יכול לברך:

ז—ח **ונוהגין באשכנז ובצרפת שאין מברכין** וכו' עד **אבל חש בראשו או במעיו אין צריך לברך.** הכל דברי הרא"ש בפרק הרואה (סי' ג) והתוספות ג"כ כתבו שם (ד"ה ואימא) דברי ה"ר יוסף: **ומ"ש בשם הרמב"ם דבכל דרך ובכל חולי צריך להודות.** אינו מבואר בדבריו אלא דממה שסיים הולכי מדברות האמור בגמרא וכתב במקומה בפרק י' (ה"ח) הולכי דרכים משמע דבכל הולך דרך קאמר. ומיהו למד רבינו דחולה ונתרפא בכל חולי קאמר ואפשר יד] דהרמב"ן גרסינן בנו"ן שכ"כ בספר תורת האדם (שער המיחוס ענין הרפואה) דלאו דוקא בחולי שיש בו סכנה ולא במכה של אבל דוקא אלא כל שעלה למטה וירד צריך להודות שדומה כמי שהעלוהו לגרדום לידון (שבת לב) וכן בדרך כל הולכי דרכים צריכים להודות וכ"כ הרשב"א בתשובה (ת"א סי' פ"ב) וסיים בה ואין הפרש בין שיש לו מיחוש קבוע לבוא מזמן לזמן ובין שאינו קבוע ואדרבה כל שהוא קבוע הוא יותר חזק ואע"פ שנעשה לו גם פעמים רבות ונילל ממנו מן השמים רחמוהו ונלאו כל שעתא ושעתא מתרחים ניסא (מגילה ז:) עכ"ל: **ומ"ש רבינו דגרסינן בירושלמי** (ברכות פ"ד ה"ד) **כל הדרכים בחזקת סכנה הם.** אינו יודע מה מלמדנו שכבר כתבו למעלה וכתב שבני צרפת מפרשים דהיינו לענין תפלת הדרך דוקא ומצאתי ספר שכתוב בו דגרסינן בירושלמי כל החלאים בחזקת סכנה הם ויישר מאד בעיני דהשתא מייתי ראיה מהירושלמי דבכל חולי צריך להודות כדמשמע מדברי הרמב"ם דהא כל החלאים בחזקת סכנה ליכא לפרושי אלא לענין ברכת הגומל ואפשר שרצה ללמוד מכאן דהוא הדין לכל הדרכים בחזקת סכנה הם לענין ברכת הגומל קאמר דכיון דתרוייהו בחד לישנא מיתנו כי היכי דמפרשינן כל החלאים בחזקת סכנה נפרש כל הדרכים בחזקת סכנה: **כתב** ה"ר דוד אבודרהם (עמ' שמ) עתה נהגו העולם לברך ברכת הגומל אפילו כשהולכים מעיר לעיר וכ"כ הרמב"ן (בתורת האדם שם ובחדושיו נד:) וכתב בה"ג (ברכות פ"ד ד ע"ד) שכשיש לו ליל פרסה או יותר אומר תפילת הדרך אבל פחות מפרסה אינו אומרה שמע מינה דסברא ליה דשיעור דרך פרסה הוי עכ"ל וז"ל אחרות חיים (הל' שני ומיני אות כ"ד) יש אומרים שאינו מברך הגומל אלא אם הלך פרסה או יותר והרמב"ן

פרישה

למאן דאמר מצות אין צריכות כוונה מ"מ צריך כוונה לשמוע והיינו נמי מיקרי כיון לגאת למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה וחזו דלא כדים חיים איתא אף מזמינו וק"ל: (יג) **אבל הרמב"ם כתב דבכל דרך וכו'.** כתב ב"י דהרמב"ן גרסינן בנו"ן שכ"כ בספר תורת האדם דלאו דוקא בחולי שיש בו סכנה וכן בדרך כל הולכי דרכים צריכין להודות וכו' ועיין שם בספר תורת האדם בסוף שער ההודאה שמביא הרמב"ן ראיה לדבריו מהירושלמי הזה שכתב רבינו בסמוך: (יג) **דגרסינן בירושלמי כל הדרכים בחזקת הסכנה** וכו'. ז"ל בית יוסף אינו יודע מה מלמדנו שכבר כתבו למעלה וכתב שבני צרפת מפרשים דהיינו לענין תפילת הדרך דוקא ומצאתי ספר שכתוב בו דגרסינן בירושלמי כל החלאים בחזקת הסכנה הם וישר מאוד בעיני דהשתא מייתי ראיה מהירושלמי דבכל חולי צריך להודות כדמשמע מדברי הרמב"ן דהא כל החלאים בחזקת סכנה ליכא לפרושי אלא לענין ברכת הגומל ואפילו

שפטור הבא מן הדרך עד שלשה ימים הוא מפני שנחלש ממעמל עירבת הדרך אותו טעם לא נתבטל ושייך ג"כ בזמנינו הילכך דין זה של אחרות חיים איתא אף בזמנינו וק"ל: (יג) **אבל הרמב"ם כתב דבכל דרך וכו'.** כתב ב"י דהרמב"ן גרסינן בנו"ן שכ"כ בספר תורת האדם דלאו דוקא בחולי שיש בו סכנה וכן בדרך כל הולכי דרכים צריכין להודות וכו' ועיין שם בספר תורת האדם בסוף שער ההודאה שמביא הרמב"ן ראיה לדבריו מהירושלמי הזה שכתב רבינו בסמוך: (יג) **דגרסינן בירושלמי כל הדרכים בחזקת הסכנה** וכו'. ז"ל בית יוסף אינו יודע מה מלמדנו שכבר כתבו למעלה וכתב שבני צרפת מפרשים דהיינו לענין תפילת הדרך דוקא ומצאתי ספר שכתוב בו דגרסינן בירושלמי כל החלאים בחזקת הסכנה הם וישר מאוד בעיני דהשתא מייתי ראיה מהירושלמי דבכל חולי צריך להודות כדמשמע מדברי הרמב"ן דהא כל החלאים בחזקת סכנה ליכא לפרושי אלא לענין ברכת הגומל ואפילו

חדושי הגהות

[ה] **טעמו** כיון שלא נתנו בגמרא זמן לברכה זו משמע דמברך כל זמן שירצה (מהרל"ח):

הגהות והערות

יב] **לא** נמצא כן בב"י. ואפשר שצ"ל דלא משמע הכי "בב"י". וכונתו מדהביא הב"י בסי' ריג (ד"ה ומ"ש) דברי הרמב"ם "היה המברך חייב מדברי סופרים והעונה חייב מן התורה לא יצא ידי חובתו עד שיענה" ולא פירשם כמ"ש בכסף משנה, משמע דס"ל דפירושו כפשוטו דבעונה אמן יוצא גם באופן זה: יג] **בכמה** רפוסים "צריך לבקש רחמים על עצמו": יד] **אכן** ברוב רפו"ר הגירסא "הרמב"ן": טו] **כ"ה** בב"י דפו"ר שעל פיו נקבע נוסח זה בטור. וכן בירושלמי שלפנינו "כל החולי בחזקת הסכנה". אבל בדפו"ר ב"ח ובדפוסים שלפנינו "וכל החולים" וכ"ה גירסת הר"ש מסיריליאו והחרדים בירושלמי: טז] **בכת"י** פריש "דאפילו חש בראשו או במעיו" ובערוך לפנינו "ואפילו חושש בגרונו":

(13)

ד אחר. משמע דסבירא ליה דכל מי שטמא בו רשאי לברך, וכל שכן על אשתו שילדה. וכן משמע בדברי משה [פוס ח] ובשלטי הגבורים [ברכות מג, ח פוס ו], וכן כתב ב"מ [ד"ה ואם מיכן אחר], דלא כמו שכתב בב"י [ד"ה וממ"ש רבינו דלא]. [ו] והאחר רשאי לברך [ז] אפילו בפחות מעשרה, ואם התולה יצא בברכתו בפחות מעשרה יש פלוגתא כמו שכתוב סעיף ג': ה ואין זה ברכה לבטלה. כלומר, דאם הוי ברכה לבטלה לא יצא חברו בברכתו ☜כמו שכתוב סימן רי"ג (מ"א) סעיף (ד') [ב] [כד] [מ"א ס"ק ז]: ו שלשה ימים. ואם יצא ביום ג', יברך בפני י') בלא ספר תורה, ואל ימתין עד יום ה' (כנסת הגדולה בהגב"י): ז מיחוש קבוע. ואע"פ שפעמים רבות נתרפא ממנו, מכל מקום לא בכל יומא מתרחים ניסא [שו"ת הרשב"א ח"א סימן פב]: ח וכן נוהגין. וב"ח [ד"ה אבל הרמב"ם] פסק כסברא ראשונה, וכן נוהגין קצת. ☜[שייך לסעיף ה'] [ח] [ט] וכן פסק לעיל [יא] סימן ס' [סעיף ד], והעולת תמיד [ס"ק ד] לא דק: ט הגומל וכשיגיע למקום שנעשה בו הנס מברך שעשה לי נס במקום הזה. עיין סימן רי"ח סעיף ט' [ס"ק יב]:

(ב) בריך רחמנא מלכא כו'. ברמינו יונה [שם ד"ה אמרי] כתוב בריך רחמנא אלהנא מלכא כו', וכתב עוד שם [ד"ה אמר] ונראה שהם יכולים לאומרו אפילו בפחות מעשרה אע"פ שאין התולה נפטר בה, עכ"ל: (ג) על טובת חבירו שמשמח בה. משמע דוקא שמשמח אלבו על שזה נתרפא או ניצול, אבל אם אינו שמח אלבו כל כך אינא שאומר כן מפני הסלוס, אין לברך כן בשם ומלכות דהוי ברכה לבטלה, אלא יאמר בריך רחמנא דיהבך לן. והא דאמר רב יהודה [ברכות שם] פטרתן מלאודוי, היינו שהיו יודעים שרב חנא בגדתאה הוא לו אוהב נאמן, ומו, מדאמר בשם ומלכות. וכתב ב"י [ד"ה וממ"ש רבינו דלא] שיש נוהגים אם נשיאים יולדות עומדות שבעליהן מברכים הגומל [כ], אלא דהרשב"א [ברכות מז, ח ד"ה הרואה] כתב דדוקא על רבו שייך זה ולא על אחר אוהבו, ומסיק דאין לברך והמברך גוערין בו. ועל אביו ועל רבו מותר לכולי עלמא לברך על רפואתו, דמה גם הרשב"א מודה. ונראה לי לאמורה שאז לא יאמר הגומל מקדיש לחיים, דמה פוגם כבוד אביו או רבו, דאע"פ שהמודה בעצמו אומר כן, מכל מקום אחר לא יאמר כן עליו. אלא דיש לומר דלחיים קאי מה אזה שמתודה, שהוא עצמו חייב וזכה לזה שאביו או רבו נתרפא או ניצול, כן נראה לי: (ד) אפילו בפחות מפרסה. מזה למדתי בסימן ק"י [ס"ק ו] דבכזה צריך לומר תפלת הדרך, והוא ק"ו דהא כתב הטור [בסוף הסימן] במלתא אחריתא דבתפלת הדרך צריך אדם לבקש רחמים טפי מברכת הגומל, לפי שברכת הגומל היא במקום תודה: ☜(ה) מכה של חלל. והוא הדין בחולה שמוטל במטה יותר מג' ימים, כן נראה לי, דהא צריך לבקשת רחמים מאחרים, כדאמר רבא [כב] עד ג' ימים טרוקו גלי כו': ☜(ו) כלם צריכים לברך. לענין ברכה שעל הנס [פ] פסק בסימן רי"ח סעיף (מ') [טו] [כג] דלא יברך. נראה הטעם דברכת הנס ניתקן תוספות על מה שצריך לברכת הגומל, דבר שהוא חוץ לטבע לגמרי והכל מודים שאלבע אלקים היא, אבל הגומל הוא אע"פ שנעשה לו תשועה שאפשר דרך הטבע, מכל מקום הוא מחזיק טובה לו יתברך ולתלות

ו. טור מלשנא דגמרא [שם]:
ז. רבינו יונה [שם מג, ח. ד"ה אמרי]:
ח. שם בגמרא:
ח*. רא"ש שם:
ט. טור [לפי דברי הרא"ש]:
י. טור:
כ. לדעת ספר אחרות מיירי בשם הרמב"ן מהא דעירובין ס"ה [ע"א] [כו]:
ל. [רא"ש שם]. טור:
מ. הרמב"ן [מורה הלכה שפר המיחוס ענין הרפואה] וה"ל דוד אבודרהם [עמוד שמא]:
נ. [ס"ר דוד אבודרהם] שם לדעת בעל הלכות גדולות [ברכות פ"ד] [נז]:
ס. טור בשם הירושלמי [ברכות פ"ד הלכה ד] ולגירסא [בטור] שמצא הבית יוסף [ד"ה ומה שכתב בשם. הרמב"ן שם. והרשב"א בשו"ת ח"א סימן פב]:
ע. שבת ל"ב [ע"א]:
ע*. רשב"א שם:
פ. תשובת הריב"ש [סימן שלו]:

ציונים לרמ"א

ריט א) טור: ב) טור [לפי דברי הרא"ש]: ג) טור בשם הראב"ד והר"ר יוסף:

עטרת זקנים

ריט א) אם בירך אחר כו'. בן לאביו וחלמיד לרבו יכולין לברך ברכה זו, אבל לא אדם אחר, אף ע"פ שהחולה חביב עליו כגופו (בית יוסף ד"ה ומה"ש רמינו דלא הרר"י בא) רשב"א ברכות מז, ח ד"ה הרואה ור"ת):

ב) **ונכון שלא כו'.** דעד ה' כב) ימים מברך, אמנם לא כתבו מאימתי מברך, ונראה שאין לברך עד שיצא מהצרה לגמרי, וכן בחולה עד שיחזור לבוריו לגמרי. וכמו שכתוב במכילתא [פרשה משפטים פרשה ו] על הפסוק [שמות כא, יט] והתהלך בחוץ, וכן פירש רש"י [שם], הרי כל זמן שאינו הולך על בוריו עדיין הוא בספק סכנה, וא"כ לענין ברכת הגומל אין הטובה שלימה כל זמן שלא נגמרה, ואולי במה שתקנו לומר גמליני כל טוב, שפירושו הטוב הוא כולה ולא רובה, וכן אמרו חז"ל [נדרים נה ב, ו] למה לא נאמר כי טוב ביום שני, לפי שלא נגמר כו', הרי שלשון טוב מורה על טובה שלימה שנגמרה בטובה ובמלואה. (אבי מורי זקני בשם מהר"ש במהרר"ל מטמון סימן ח ז"ל):

הגהות הסמ"ע

סעיף ד **ואין זה ברכה לבטלה.** [וב"י סוד"ה וממ"ש כתב, ח"ל, ולענין הלכה כיון דלדברי הכל] אינו חייב [לברך לא יברך, וא]ם בירך [נוערין בו דדילמא ברכ]ה לבטלה היא:

(ב) בריך רחמנא מלכא כו'. ברמינו יונה [שם ד"ה אמרי] כתוב בריך רחמנא אלהנא מלכא כו', וכתב עוד שם [ד"ה אמר] ונראה שהם יכולים לאומרו אפילו בפחות מעשרה אע"פ שאין התולה נפטר בה, עכ"ל: (ג) על טובת חבירו שמשמח בה. משמע דוקא שמשמח אלבו על שזה נתרפא או ניצול, אבל אם אינו שמח אלבו כל כך אינא שאומר כן מפני הסלוס, אין לברך כן בשם ומלכות דהוי ברכה לבטלה, אלא יאמר בריך רחמנא דיהבך לן. והא דאמר רב יהודה [ברכות שם] פטרתן מלאודוי, היינו שהיו יודעים שרב חנא בגדתאה הוא לו אוהב נאמן, ומו, מדאמר בשם ומלכות. וכתב ב"י [ד"ה וממ"ש רבינו דלא] שיש נוהגים אם נשיאים יולדות עומדות שבעליהן מברכים הגומל [כ], אלא דהרשב"א [ברכות מז, ח ד"ה הרואה] כתב דדוקא על רבו שייך זה ולא על אחר אוהבו, ומסיק דאין לברך והמברך גוערין בו. ועל אביו ועל רבו מותר לכולי עלמא לברך על רפואתו, דמה גם הרשב"א מודה. ונראה לי לאמורה שאז לא יאמר הגומל מקדיש לחיים, דמה פוגם כבוד אביו או רבו, דאע"פ שהמודה בעצמו אומר כן, מכל מקום אחר לא יאמר כן עליו. אלא דיש לומר דלחיים קאי מה אזה שמתודה, שהוא עצמו חייב וזכה לזה שאביו או רבו נתרפא או ניצול, כן נראה לי: (ד) אפילו בפחות מפרסה. מזה למדתי בסימן ק"י [ס"ק ו] דבכזה צריך לומר תפלת הדרך, והוא ק"ו דהא כתב הטור [בסוף הסימן] במלתא אחריתא דבתפלת הדרך צריך אדם לבקש רחמים טפי מברכת הגומל, לפי שברכת הגומל היא במקום תודה: ☜(ה) מכה של חלל. והוא הדין בחולה שמוטל במטה יותר מג' ימים, כן נראה לי, דהא צריך לבקשת רחמים מאחרים, כדאמר רבא [כב] עד ג' ימים טרוקו גלי כו': ☜(ו) כלם צריכים לברך. לענין ברכה שעל הנס [פ] פסק בסימן רי"ח סעיף (מ') [טו] [כג] דלא יברך. נראה הטעם דברכת הנס ניתקן תוספות על מה שצריך לברכת הגומל, דבר שהוא חוץ לטבע לגמרי והכל מודים שאלבע אלקים היא, אבל הגומל הוא אע"פ שנעשה לו תשועה שאפשר דרך הטבע, מכל מקום הוא מחזיק טובה לו יתברך ולתלות

בפחות מעשרה [ז] יש אומרים שיצא [ח] ויש אומרים שלא יצא וטוב לחזור ולברך בפני עשרה בלא הזכרת שם ומלכות:

ד מ א) [ט] **אם בירך ד** [ו] **אחר ואמר ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם אשר גמלך כל טוב** [י] **ועונה אמן יצא וכן אם אמר (ב) בריך** [יא] **רחמנא** מ* (ז) [י] [יא] מלבא דעלמא דיהבך לן ועונה אמן יצא: הגה מ) ה [יא] [ו] ואין זה ברכה לבטלה מן המברך אף על פי שלא נתחייב בברכה זו הואיל ואינו מברך רק דרך שבח והודאה (ג) על טובת חבירו [יב] שמשמח בה:

ה ע [יב] **אם בירך אחד הגומל לעצמו ונתכוון להוציא את חבירו ושמע חבירו וכיון** [יג] **לצאת יצא אפילו בלא עניית אמן:** [ג] (כיון [ט] שהמברך גם כן חייב יצא אפילו בלא עניית אמן):

ו נ **אם איחר יש לו תשלומין לברך כל זמן שירצה** כ [ב] **ונכון שלא לאחר ו** [ט] **שלשה ימים:**

ז נ [יג] **באשכנז וצרפת אין מברכין כשהולכים מעיר לעיר שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשכיחי ביה חיות רעות ולסטים** מ [יד] **ובספרד נוהגים לברך מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה** נ [טו] [כו] **ומיהו בפחות מפרסה אינו מברך** [טז] **ואם הוא מקום מוחזק בסכנה ביותר (ד) אפילו בפחות מפרסה:**

ח פ [יז] **בכל חולי צריך לברך אפילו אינו חולי של סכנה ולא מכה של חלל אלא כל שעלה למטה וירד מפני** פ **שדומה כמי שהעלוהו לגרדום** (פידוש מעלות שעושים לדיינים לשבת כשדנין ערוך ערך גרדם, א) **לידון** ע' [יח] **ואין הפרש בין שיש לו ז מיחוש קבוע ובא מזמן לזמן ובין שאינו קבוע: הגה** ג) [יט] **וכן נוהגין בכולכנו:**

ט פ [כ] **הני ארבעה לאו דוקא דהוא הדין למי שנעשה לו נס כגון שנפל עליו כותל או ניצול מדריסת שור וגניחותיו או שעמד עליו בעיר אריה לטרפו או אם נגנבים באו לו אם שודדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה (ו) כלם צריכים לברך ט** [יא] **הגומל**

מחצית השקל

(פ"ק ד) **אחר. משמע דסבירא ליה כר' דלא כמו שכתב בבית יוסף.** ונראה לי דבשו"ע חזר בו ממה שכתב בחבורו ב"י דדוקא תלמיד על רבו ושאי לברך כדמצינו כן בגמרא, אבל לא אחר, ואפילו בעל על אשתו יולדת אם בירך גוערים בו, אבל בשו"ע סתם וכתב אם בירך אחר משמע אפילו אינו תלמידו: **והאחר כו'. בפחות מיו"ד.** כן כתבו תלמידי רבינו יונה [ברכות מג, א ד"ה אמר]: **יש פלונתא כו'.** ר"ל, לא עדיף מאלו בירך התולה בעצמו בלי יו"ד דפליגי בסעיף ג': (פ"ק ה) **ואין זה כו'. כלומר דאם כו'.** בא ליישב מאי קמ"ל דאין זה ברכה לבטלה, ניהו דשרי אפילו לכתחלה לאחר לברך, מכל מקום השו"ע שכתב אם בירך אחר דמשמע לשון דיעבד ניהו דלאו דוקא דאפילו לכתחלה שרי, מכל מקום כיון דמיירי דיעבד מאי נפקא מינה אי הוי ברכתו לבטלה מה שעבר עבר. על זה כתב דרמ"א בא ליתן טעם למה יצא החולה בברכת האחר, הא הוי לבטלה, וכהאי גוונא אין חברו יוצא כמו שכתוב סימן רי"ג, לכן כתב רמ"א דאין זה ברכה לבטלה ושפיר יצא החולה: (פ"ק ו) **שלשה ימים. כו' עד יום ה'.** שהוא יום קריאה בספר תורה, דג' ימים היינו עם יום היציאה, וא"כ יום חמישי הוא כבר יום רביעי, וכיון דאינו אלא מנהג לברך אחר קריאת התורה כמו שכתוב סעיף ג', וא"כ בנדון זה יברך ביו"ד בלי ספר תורה: (פ"ק ז) **מיחוש כו'. מכל מקום לאו בכל יומא כו'.** ר"ל אף שנתרפא כבר מחולי זה פעמים רבות, לא היה זה דרך הטבע, אלא כל עת נעשה לו נס, וכדאמרינן בנדרים פרק אין בין המודר [מא, א] אמר רבי אלכסנדראי אמר רבי חייא בר אבא גדול הנעשה לחולה, יותר מנס שנעשה לחנניה מישאל ועזריה כו', א"כ כיון דלאו כל יומא מתרחיש ניסא והיה בחזקת סכנה, לכן כשעמד צריך להודות: (פ"ק ח) **וכן נוהגין.** ב"ח כו'. **וכן פסק לעיל סימן ס'.** מן תיבת וכן פסק כו' נרשם בטעות, וקאי אדלעיל סעיף ה'. שכתב בשו"ע אם בירך אחר כו' ונתכוין להוציא כו', משמע דס"ל מצות צריכות כונה, ועל זה כתב מ"א דכן פסק הרב ב"י לעיל סימן ס' סעיף ד', שכתב יש אומרים שאין מצות צריכות כונה ויש אומרים שצריכות כונה כו' וכן הלכה, עכ"ל. הרי דהכריע כמאן דאמר מצות צריכות כונה. **דלא כעולת תמיד.** שהקשה דהכא סתם דצריך כונה, ולעיל סימן ס' הביא שני דיעות בזה, דהא באמת גם בסימן ס' הכריע דצריך כונה. אולם מ"א לעיל סימן ס' ס"ק ג' כתב ודוקא במצוה דאורייתא אבל מצות דרבנן אין צריך כונה, רדב"ז כו'. על כרחך אין כונת מ"א לפרש כן דברי הרב ב"י בשו"ע, דהא הכא הוא דרבנן ואפילו הכי פסק דצריך בונה: (פ"ק ט) **הגומל כו'.** עיין סימן ריי"ח כו'. ר"ל, דוקא אי יצא ממנהג העולם, דזולתו לא מיקרי נס לברך במקום שנעשה לו ברוך

לבושי שרד

ריט (מ*) מנ"א פק"ה סעיף ב, כל"ל:
(מ) מ"ז פק"ז פסק בסימן ריי"ח, סעיף מ' **דלא יברך**, [כל"ל]:

(מז) רק דרך שכח וכולפה (יח) על פוכת חכירו (ח) (יח) שפמה כה (פור) : ה ᵒאם בירך אחר הגומל לעצמו ונתבוין להרציא את חבירו ושמע חבירו וכוון לצאת יצא אפילו בלא עניית אמן (כיון שבמברך ג"כ חייב ולא כאחר בלא עניית אמן) (פור) : ו (יט) ᵒאם איחר יש לו תשלומין לברך כל זמן שירצה ᵒוגבון שלא לאחר (מ) (כ) שלשה ימים : ז לבאשבנו וצרפת אין מברכין כשהולכין מעיר לעיר (כא) שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשביחי ביה חיות רעות ולסטים ᵒובספרד (כב) נוהגים לברך מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה (כג) יומיהו בפחות מפרסה אינו מברך ואם הוא מקום מוחזק בסכנה ביותר אפילו בפחות מפרסה : ח ᵒבכל חולי צריך לברך אפי' אינו חולי של סכנה ולא מכה של חלל אלא (כד) כל שעלה למטה וירד (כה) מפני ᵒשדומה כמי שהעלוהו לגרדום (פי' מעלות שטוחין דייניס לשכת כשדינין) לידון (כו) ואין הפרש בין שיש לו מיחוש קבוע ובא מזמן לזמן (כז) ובין שאינו קבוע . הגה וי"ש דאינו מברך רק על חולי שיש בו סכנה (כח) * כגון מכה של (י) חלל (פור כשם הרא"ש והר"ר

ם פור י שם
ב לדעת הא"ש
בשם הרמב"ן מפה
דפירוכין ס"ה
ל פור ם הרמב"ן
והרד"ש ג שם
לדעת כה"ג ם פור
בשם הירושלמי
ולגירסת שמלת
הכ"י ע שכת ל"ב

באר היטב

וכו' : (ח) שמחה כה . משמע דוקא שמחה בלבו על זה נתרפא אבל אם אינו שמח בלבו כ"כ אלא שאומר כן מפני השלום אין לומר כן בשם ומלכות . ובבית יוסף כתב שיש נוהגים אם נשיהם יולדות עומדות שבעליהן מברכין הגומל אלא דהרשב"א כתב דדוקא על רבו שייך זה ולא על אחר אוהבו ומסיק דאין לברך . ועל אביו ועל רבו מותר לכ"ע לברך על רפואתו דבזה גם הרשב"א מודה . וג"ל לכאורה שאז לא יאמר הגומל לחייבים דבזה פוגם בכבוד אביו או רבו דאיפא"ר שהמודה בעצמו אומר כן מ"מ אחר לא יאמר כן עליו פי' מ"ז : (מ) ג' ימים . ובדיעבד עד ה' ימים מברך פי' פעמים וקנים : (י) חלל . והה"ה בחולה שמוטל במטה יותר מג' ימים דהא

ביאור הלכה

דאכ"פ גם בלא חיוב רשאי לברך דשמח בהצלת אלפים מישראל ואפ"כ דלא פ"ל בהברת הטור ולא ברבו רב חנן וברבנו אבא יהודה אלא מפני שהיה רגם וכמ"ש הרמב"ן והרשב"א והרא"ש ברא"ש הפוגיא ומשום שברב ג"כ מחויב לברך ברכת הגם ואף שהרא"ש בסוף הפוגיא כתב שברא אחרת דעל מי שמחה בו צריך לברך ברכת הגומל פי"ש אמנם הוא עצמו כתב ג"כ דעל כל מי שמחה בו רשאי ג"כ לברך ברכת הגם ולא הצריכו אב או רב אלא דוקא בהגיע למקום שנעשה בו הגם ולא בשאר אותו נופא וא"כ לדידן דלא שפקינן כן בסימן רי"ח ס"ו בסה"ב ולא עדיפא ממקום הגם דבפיקון דוקא אביו או רבו או ריב יסראל וכמ"ש שם א"כ גם ברכת הגומל אין לנו לפסוק בשיפה זו אלא דוקא באביו ורבו וכה"ג דאין שברא לפעדיף ברכת הגומל מברכת שעשה נסים דנתקן על גם וא"כ גראה דבלא אביו ורבו אינו נכון לברך אפילו כתב על בנו וכדומה [ועיין פס שכתב בשע"ת בשם הבר"י ואולי דטעמו בדבתיבנא] ועיין בא"ר סקי"ב שדעתו לסמוך אדברי הגי"ה בבעל על אשתו משום דאשתו בנופו פי"ש וגם זה נ"ש דכי היכי דבברכת על הנסים אינו מברך כעל על אשתו וכמו שכתבנו בסי' רי"ח כמו כן ה"ה בכא אבל על אביו ורבו מסתברא דצריך לברך הגומל כמו דצריך לברך אינשו וכמעשה דרב חנא בגדתאה שמוכא בגמ' שבירך אבא יהודה רבו . והגה ראיתי בספר א"ר שבביא בשם הרמב"ן דברכת הגומל נריפא דגם באביו ורבו אינו אלא רשות דברכת רפואה פליא דידיה רמיא ולא אתחרים [ר"ל דזה הוי כמו שאר גרבי בני האדם שמברך האדם פ"ז בבוקר בכל יום כמו מלבים פרומים ומתיר אסורים וכה"ג היתכן שתלמידו או בנו יעברך לברך על שיש לאביו מלבוש וכה"ג משא"כ בנעשה לו גם נמור צריך בנו ותלמידו לברך פ"ז] ואף דלא מצינו בשאר ברכות שיבבו תכמים לברך במקום שאינו חייב בזה אעפר משום דבשנעשה לו גם נמור לאביו ורבו יש חיובא לברך פ"ז לבני פרשותו גם בזה לברך פ"ז . ובהרמב"ם בשמיע לגמרי עובדא דרב חנא וא"פ בשעמו · בגון מכה של חלל . עיין מש"כ במ"כ לענין חולי קדחת והגה פיקר

ברא"ש לו בגרונו וכה"ג אינו מברך אפילו לדעה זו : (כה) מפני שדומה כמי שהעלוהו וכו' . שאין אנו יודעים איך יצא דינו כמו כן בחולה כיון שנפל למשכב אין אנו יודעים סופו שכמה פעמים אע"פ שתחלתו לא היה סכנה לבסוף מתגברת המחלה ובא לידי סכנה : (כו) ואין הפרש בין וכו' . ר"ל שלא תאמר דמיחוש שבא מזמן לזמן כבר ידוע הוא שאין בו סכנה אינו כן ואדרבה כל שהוא קבוע הוא יותר מתחזק ואע"פ שנעשה לו גם פעמים רבות ונילול ממנו מן השמים רחמוהו ונאו כל שעתא מתרחים ניסא עכ"ל הרשב"א בתשובה : (כז) ובין שאינו קבוע . אלא בכל גווגא (יח) כל שעלה למטה מחמתו בזמן שאשם בו חייב לברך אע"כ :[(כח) כגון מכה של

שער הציון

(יב) מגן אברהם : (יג) ולא יאמר לחייבים פוכות כן כתב הטורי זהב ואף שמלבד מהטעמא מכל מקום יולא זה שכתבנו לעיל : (יד) ע"ז : (טו) עיין בפמ"ג דמפקפק אלא לומר כריך רחמנא דהוא שם ופ"כ אביתי מלשון הפ"ז ולפנ"ד הדין אם הפ"ז דאפילו מפני שלום בעלמא אף שאין לו שמחה פי"ז ג"כ מותר להזכיר עליו לשון זה דאא אינתא במשנה [כ"ד] דהתקינו לשאול בשלום תבילו בשם ופ"ש בפירש"י בד"ה ואומר את וכו' : (טז) כ"י ומ"מ כ"ז הוא רק לכתחלה ובדיעבד אם אינו יכול לברך אפילו אח"כ [אחרונים] : (יז) ועיין שבת ל"ב אם בראשו כמי שנתנוהו בקולר עלה למטה כמי שהעלוהו לגרדום ועיין שם בפירש"י דאם בראשו היינו מיחוש קל : (יח) הוא לשון בשואל בתשובה שם :

הַרְבֵּה, בְּהַגִּיעוֹ אֶל אֶחָד מֵהַמְּקוֹמוֹת שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס, צָרִיךְ לְהַזְכִּיר כָּל שְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת, וְיִכְלֹל בִּבְרָכָה אַחַת. אֲבָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ אֵין צְרִיכִים לְהַזְכִּיר שְׁאָר מְקוֹמוֹת. אֲבָל אִם בָּאוּ עָלָיו גַּנָּבִים, אוֹ שֶׁנָּפַל אֶבֶן אוֹ בַּרְזֶל סָמוּךְ לוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה בִּסַּכָּנַת מִיתָה אִלּוּ נָפַל עָלָיו, אֵינוֹ מְבָרֵךְ "שֶׁעָשָׂה לִי נֵס". אֲבָל הָאַחֲרוֹנִים הִסְכִּימוּ לְבָרֵךְ "הַגּוֹמֵל". וְיֵשׁ מִגְּדוֹלֵי אַחֲרוֹנִים שֶׁאָמְרוּ שֶׁמִּי שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ נֵס מְבָרֵךְ גַּם כֵּן "הַגּוֹמֵל" תֵּכֶף כְּשֶׁנִּצּוֹל, וּבְכָל לֹ׳ יוֹם מְבָרֵךְ "שֶׁעָשָׂה לִי נֵס", וְכֵן כָּתַב רִיבָ"ש סִימָן ל"ז, וְכָתַב בְּשֶׁלָּ"ה שֶׁרְאוּי לוֹמַר פָּרָשַׁת תּוֹדָה* (סימן רי"ח ורי"ט):

ה אִם נַעֲשָׂה לוֹ הַנֵּס בַּעֲלִיָּה וְהוּא דָּר בְּבַיִת, אִם לֹא יִכָּנֵס לְאוֹתוֹ עֲלִיָּה עַד לְאַחַר שְׁלֹשִׁים יוֹם, מְבָרֵךְ "שֶׁעָשָׂה לִי נֵס" (אליה־רבה בשם מהרי"ט צהלון ונראה לי דמצינו במדרש רבה שיוסף הלך להציץ בבור לברך, משמע שיברך באותו מקום, וכן במדרש בסלע המחלוקת שירדו דוד ואנשיו מגמליהן לברך, משמע שיעמוד באותו מקום) (שם):

ו ד׳ צְרִיכִין לְבָרֵךְ בְּרָכַת "הַגּוֹמֵל": יוֹרְדֵי הַיָּם, כְּשֶׁעָלָה כְּבָר לְמָקוֹם חֶפְצוֹ: וְהוֹלְכֵי מִדְבָּרוֹת, כְּשֶׁיַּגִּיעַ לְיִשּׁוּב: וְחוֹלֶה שֶׁנִּתְרַפֵּא, וְהוֹלֵךְ עַל בְּרִיוֹ: וְחָבוּשׁ מְחֲמַת נְפָשׁוֹת שֶׁיָּצָא מִבֵּית אֲסוּרִים. וְיַזְהִיר לְבָרֵךְ דַּוְקָא בִּפְנֵי עֲשָׂרָה מִלְּבַד הַמְבָרֵךְ. וּלְכַתְּחִלָּה יְהַדֵּר שֶׁיִּהְיוּ שְׁנַיִם מֵהֶם תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. וְאִם בֵּרֵךְ בְּפָחוֹת מֵעֲשָׂרָה, יַחֲזֹר וִיבָרֵךְ בִּפְנֵי עֲשָׂרָה, בְּלֹא שֵׁם. אֲבָל עַל הַמְּחוּשִׁין, כְּגוֹן מְחוּשׁ הָרֹאשׁ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, רַק שֶׁאֵינוֹ חוֹלִי הַכּוֹלֵל כָּל הַגּוּף, אֵינוֹ מְבָרֵךְ (ועיין שו"ת רדב"ז חלק ג׳, סימן קע"ב). וְלֹא נִקְרָא חוֹלֶה אֶלָּא אִם כֵּן נָפַל לְמִטָּה לֹא פָּחוֹת מִג׳ יָמִים. וְרָאוּי שֶׁלֹּא לְאַחֵר ג׳ יָמִים רַק יְבָרֵךְ תֵּכֶף כְּשֶׁיָּכוֹל.

הערה:

* פָּרָשַׁת־תּוֹדָה: נמצאת להלן בעמוד שט"ו־שט"ז):

נשמת אדם

דהצלה הוא בדרך הטבע שלא ימות כגון גנבים שאינו בטבע שיהרגו אותו דממ"נ אם ימצאו אצלו מעות לא יהרגו אותו ואם לא ימצאו למה יהרגו חנם אבל בסכנת מיתה שהוא כפסע בינו לבין המות כגון שנפל עליו ממש חומה והיה מונח תחתיו שהוא נס גדול שלא נהרג מנפילתה וגם אם לא יבואו בני אדם תיכף להציל יכול למות שם מן הרחק, או בנפילת אריה ושור דהמיתה הוא בטבע וא"כ בודאי ההצלה ממיתה הוא בדרך נס והשגחה פרטיות, בוודאי לכ"ע מברך וכן צ"ל דזהו דעת הראב"ד (ואפשר שהוא הר"א מלוניל) הביאו הרדב"ז חלק ג׳ סי׳ תקע"ב וז"ל, ומי שנפל אבן סמוך לראשו או נתקע ברזל סמוך לעינו ונעשה לו נס ולא נפל על ראשו והברזל לא נכנס בעינו, או שהיה עולה בסולם ונשמט עקבו או נשמט שליבה מתחתיו ונפל ולא אירע בו שום מיחוש י"א שצריך לברך שעשה לי נס כי כל אדם שקרוב לרבד שיש בו סכנה וניצל צריך לברך, וי"א שא"צ לברך אלא על נס חדש שהוא מעשה שמים כמקום שנעשו ניסים לאבותינו עכ"ל. והנה דעת הי"א משמע בוודאי דדוקא דהצלה היה בדרך נס וכבר כתבתי דמוכח ממעשה דרבא רו"א, ואפשר דדעתם כיון שלא נפל החומה עליו ממש אעפ"כ מכרך ועוד דהוא מילתא מציעתא דהרי לדעת קצת פוסקים אפילו נפל חומה סמוך לראשו מברך וא"כ י"ל דעכ"פ בנפל ממש עליו מברך, וכעין זה כתב הרדב"ז שם לענין הגומל, ולכן צוריתי לבתי שנפלה עליה החומה שבכל זמן שלא תראה אותו מקום למ"ד יום כשחבא לשם תברך שעשה לי נס בשם ומלכות וכן כל יוצאי יריכה בניה ובנותיה יברכו שעשה נס לאמנו במקו׳ הזה ובני בנים יברכו שעשה נס לאבותי או לאבותינו אם יהיו רבים, ולשאר ב"כ אף שכלם היו בסכנה ועמדו שם סמוך לנפילת החומה וכלם נפצעו קצת כיון שלא היו בסכנת מיתה ממש לא יברכו ברכה זו וברוך ה׳ אשר הציל אותנו:

וַאֲפִלּוּ מָצָא* בְּיוֹם ג׳ יְבָרֵךְ בִּפְנֵי עֲשָׂרָה בְּלֹא סֵפֶר תּוֹרָה, וְאַל יַמְתִּין עַד יוֹם ה׳. וּמִכָּל מָקוֹם אִם אֵחֵר יָכוֹל לְבָרֵךְ כָּל זְמַן שֶׁיִּרְצֶה. וְגַם נָשִׁים רְאוּיוֹת לְבָרֵךְ בִּפְנֵי עֲשָׂרָה:

ז אִם הֵם בְּצַעַר מֵחֲמַת עֲצִירַת גְּשָׁמִים, אֲפִלּוּ בְּמִדִּינוֹת אֵלּוּ וְיָרְדוּ גְּשָׁמִים, וְשֶׁיָּרְדוּ כָּל כָּךְ שֶׁרַבּוּ עַל הָאָרֶץ שֶׁיַּעֲלוּ עֲלֵיהֶן אֲבַעְבּוּעוֹת מִן הַמָּטָר וְיֵלְכוּ זֶה לִקְרַאת זֶה, מְבָרְכִים עֲלֵיהֶם. וּמַה מְּבָרֵךְ, אִם אֵין לוֹ שָׂדֶה אוֹמֵר: "מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ ה׳ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל טִפָּה וְטִפָּה שֶׁהוֹרַדְתָּ לָנוּ, וְאִלּוּ פִינוּ מָלֵא שִׁירָה כַּיָּם וּלְשׁוֹנֵנוּ רִנָּה" וכו׳ עַד "הֵן הֵם יוֹדוּ וִיבָרְכוּ וִישַׁבְּחוּ אֶת שִׁמְךָ מַלְכֵּנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה׳ אֵל רוֹב הַהוֹדָאוֹת" (רוצה לומר, ברוב ההודאות). וְאִם יֵשׁ לוֹ שָׂדֶה וְאֵין לוֹ שֵׁתֶף בְּשָׂדֶה זוֹ, אֲפִלּוּ יֵשׁ לוֹ שֵׁתֶף נָכְרִי, מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ". וְאִם יֵשׁ לוֹ שָׂדֶה וְאֵין לוֹ שֵׁתֶף בְּשָׂדֶה זוֹ, מְבָרֵךְ "הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב", מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּאֵין לוֹ שֵׁתָּפוּת, אַף־עַל־גַּב שֶׁיֵּשׁ גַּם לַאֲחֵרִים שָׂדוֹת, אֵין מְבָרֵךְ "הַטּוֹב", דְּמִכָּל מָקוֹם אֵינָם שֵׁתָּפִים בְּטוֹבָה זוֹ. וְאִם יֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, אִם נִקְרָא שֵׁתָּפוּת, הַשַּׁ"ךְ כָּתַב דַּהֲוֵי שֵׁתָּפוּת, וּמָגֵן־אַבְרָהָם כָּתַב דְּלֹא מִקְרֵי שֵׁתָּפוּת בְּגַוָּהּ. וְאִם לֹא רָאָה שֶׁיָּרְדוּ גְּשָׁמִים, רַק שֶׁשָּׁמַע, אִם אֵין לוֹ שָׂדֶה אֵינוֹ מְבָרֵךְ כְּלוּם, דִּבְרַכַּת "מוֹדִים" לֹא נִתְקַן רַק כְּשֶׁרוֹאֶה. וְאִם יֵשׁ לוֹ שָׂדֶה בְּלֹא שֵׁתָּפוּת, מְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ", וּבְשֵׁתָּפוּת, "הַטּוֹב" (עיין רכ"א ובמגן־אברהם):

כלל סו

דִּין חִנּוּךְ הַקָּטָן

(באורח חיים שמ"ג):

א אִם יֵשׁ לוֹ בָּנִים קְטַנִּים, יְחַנְּכֵם בְּמִצְוֹת, וְהֵיא מִצְוַת עֲשֵׂה מִדִּבְרֵי קַבָּלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, (משלי כ"ב, ו׳): "חַנֹּךְ לַנַּעַר עַל פִּי דַּרְכּוֹ", וּמְאֹד הִזְהִיר שְׁלֹמֹה בְּסֵפֶר מִשְׁלֵי עַל חִנּוּךְ הַבָּנִים, וְאִם לֹא יְיַסֵּר בִּדְבָרִים, יַכֶּנּוּ בְּשֵׁבֶט, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב שָׁם פְּסוּקִים הַרְבֵּה, אַךְ לֹא יַכֶּנּוּ מַכּוֹת אַכְזָרִיּוֹת, כְּמוֹ הַשּׁוֹטִים, אֶלָּא בְּשֵׁבֶט וּרְצוּעָה. וְאַף־עַל־פִּי שֶׁמִּן הַתּוֹרָה אֵין הַקָּטָן בִּכְלָל עֲנָשִׁים, כִּדְכְתִיב, (במדבר ה׳, ו׳): "אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכֹּל חַטֹּאת הָאָדָם" וגו׳ וְקִבְּלוּ חֲז"ל דַּהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁלֹּא נִקְרָא הַזָּכָר אִישׁ עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן י"ג שָׁנִים שְׁלֵמוֹת, דְּהַיְנוּ: אִם נוֹלַד בְּא׳ בְּנִיסָן, לֹא נַעֲשָׂה בַּר־מִצְוָה עַד שֶׁיַּגִּיעַ א׳ בְּנִיסָן מִשְּׁנַת הַי"ד (מגן־אברהם סימן נ"ג, סעיף קטן י"ג) (ועיין ביבמות צ"ד, א׳, רש"י דבור המתחיל "ומתוך"). וְאִם נוֹלַד בַּאֲדָר בְּשָׁנָה פְּשׁוּטָה אוֹ בְּמְעֻבֶּרֶת וְנוֹלַד בַּאֲדָר ב׳, וּבִשְׁנַת

גרסאות וציונים:

* סעיף ו׳: "וַאֲפִלּוּ מָצָא בְּיוֹם ג׳". כן היא הגרסה במהדורות המקור תקע"ט, במהדורת תקפ"ה (שיצאה על ידי בני המחבר זיע"א) נרשם "וַאֲפִלּוּ קָרֵה בְּיוֹם ג׳". באחת המהדורות המאוחרות, בשנת תק"ץ, מצאנו הנוסחה "ואפילו נזדמן". אמנם זהו אחד מסוג השנויים והפרושים של המהדירים, שלא יצאו כלל מתחת ידי המחבר זיע"א:

הלכות ברכות הודאות סימן ריט רכ

יוסף (כח) וכן מהגין בפסכמ) : ⁵ מ ⁶הני ארבעה לאו דוקא דה"ה למי שנעשה לו נס כגון שנפל עליו כותל או ניצול מדריסת שור וגיחותיו או שעמד עליו בעיר אריה למרפו או (כט) אם גנבים באו לו אם שודדי לילה וניצול מהם וכל כיוצא בזה (ל) כולם צריכים לברך (יא) הגומל ⁷וי"א שאין מברכין הגומל (לא) אלא הני ארבעה דוקא ומוב לברך (לב) בלא הזכרת שם (יב) ומלכות :

ם תשובת הריב"ש צ הרד"ל בשם רבי גרשון וא"פ בשם י"ח ובשם ר' שם טוב וכל מ בשם התוספות

רכ הטבת חלום ותעניתו . ובו ב' סעיפים :

א ברכות נ"ם ב שבת י"ח

[א] ⁸הרואה חלום (א) ונפשו עגומה עליו (ג) (ב) ייטיבנו (ג) באפי תלתא דרחימו ליה (פי' שאוהביס אותו) וליטא באפייהו חלמא טבא חזאי וליטרו אינהו מבא הוא (ג) (ד) ומבא להוי וכו' : ב (ג) (ה) ⁹יפה

באר היטב

צריך לבקש רחמים מאחרים כדאמר רבא פרזקו גלי ס"ז . ואין לברך עד שילא מהלרה לגמרי וכן בחולה עד שיחזור לבוריו לגמרי פסרת זקנים : (יא) הגומל . וכשיגיע למקום שנעשה בו הנס מברך שעשה לי נס במקום הזה כמ"ש סי' רי"ח : (יב) ומלכות . ופכשיו מהנו לברך כל מי שנעשה לו נס וכ"ש אם כאו עליו לסעים וגילול . ע"ז ומ"ח :

שערי תשובה

(יב) ומלכות . פכה"פ ופיין בר"י שכ"כ בשו"ת בית יהודה והוא ז"ל כתב ואמו אין לנו אלא דברי מרן לברך בלא שם ומלכות :

(ג) ומבא . פכה"פ ובבר"י כתב בשם מהר"י לאמת שי"ל כפדר הפסוק לך אכול בשמחה לחמך דמה שהוא לאכל נהפך בשמחה ביושר בפסוק

(ג) ייטיבנו . בשחרית של"ה . ויזכור החלום כמחשבתו בשעת הסכה מהר"ם . ומי שחלם לו חלום קשה על חבירו יתענה ס"ח :

(ג) ומבא להוי כו' . י"ל דכך הוא הלחם וא"ל לאומרו רק ג"פ כדרך כל הלחמים וי"ל דל"ל מבא הוא ומבא להוי ז"פ לכן אומרים מבא הוא ומבא להוי ז' פעמים ואח"כ אומרים אותו עם שבע זימנין ג"פ וזה [יולא ידי] שתי הדעות רש"ל מע"מ וכן מיהגין מ"א . וכ"מ כתב לומר הכל ז"פ ואומרים לו לך בשמחה אכול לחמך אכל לא יאמר אכול בשמחה לחמך דהוי ר"ת אכל . כ"י : (ג) יפה תענית . ותשובה עמו ס"מ . מ"מ אין מחויב להתענות אלא רשות הרשב"א . ובשבת אין להתענות אלא חלום שחלם על עצמו

משנה ברורה

של חלב . או שאר חולי שיש בו סכנה כגון קדחת של כל הגוף (שקורין שוידפרין) כמבואר בסימן שכ"ח ופיין בה"ל :[(כח) וכן מוהגין בחשבנו . וכתב המ"א דקלת מוהגין בסברת המחבר וכן דעת הא"ר לדינא וכן כתב כמגן גבורים שכל שחלה בכל גופו שבילא בזה מחללין עליו את השבת ע"י עו"ג מברך הגומל [והביא כן בשם הרדב"ז] וכעין זה כתב ג"כ המ"א אך שכתב שמ"ת לא יברך אא"כ נפל לתפיס לא פחות מג' ימים ופיין בה"ל דאם מחלתו הוא דבר שיש בו סכנה אפילו בפחות מג' ימים אמי צריך לברוכי :[(כט) אם גנבים באו לו . ר"ל והיה קרוב לסכנה על ידם וכדלעיל בסוף סי' רי"ח : (ל) כולם צריכים וכו' . ואפש"כ כשיגיע למקום שנעשה בו הנס יברך גם שעשה לי נס במקום הזה ופיין בסימן רי"ח ס"ם שם יש פלוגתא אי יברך שעשה לי נס בשביעול בדרך הטבע [מ"א] : (לא) אלא הני ארבעה . משום שמלויים ביותר תקנו עליהם ברכת הגומל משא"כ איך שאינם שכיחים בלל אין לברך עליהם הגומל אלא בהני דנעשה להם נס יברך שעשה לי נס בשיגיע לאותו מקום . ומי שהלך בדרך אפילו שלא במקום סכנה ובאו עליו לסעים להרגו וניצול (יא) בלא הזכרת שם ומלכות : (לב) בלא הזכרת שם ומלכות .

ביאור הלכה

דיעת הוכא באליה רבה בשם מהרי"ל דאל תולי של קדחת צריך לברך אך שתם בזה איזה קדחת וא"ל דתלוי בזה אם הוכר כהמחבר אפילו בקדחת התולפת (שקורין פיבער) אמי מברך ואם כדעת הרמ"א אינו מברך אלא באיזתא אמיתא (שקורין שוידפרין) וכמו שכתב הפ"ז בסימן שכ"ח והוא פשוט . ודע דהפ"ז כתב על דעת רמ"א דה"ה אם מוטל בשעה יותר מג' ימים .והעתיקוהו האחרונים ואמת הוא שביפור זה נזכר ביו"ד ס' ביקור חולים עיין שם בסי' שכ"ה לענין ביקור שרחוקים אינם מבקרים אלא עד לאחר ג' ימים ופיי"ם בביאור הגר"א שאז מקרי שכיב מרע אבל כ"ז אינו ענין לכאן שכרי לדברי הרמ"א הוא דוקא בשכבה של חלל וכה"ג וא"כ כמו דלענין לחלל עליו השבת בסי' שכ"ח לא נזכר שם כלל שיעור זה דחולה ג' ימים אלא דל"ם רק חלוי הדבר אם הוא מבה בחלל הגוף או קדחת של איזתא אמיתא וכה"ג היכא דהרופאים אומרים שהוא מסוכן כמו כן הכא ואם יש מקום לסברתו הוא רק לגיפת המחבר שכל שחלה אפ"פ שאין בו הכנה אפ"כ דומה למי שהפלוסו לגרדום פ"ז אפשר לומר דכ"ז דוקא בחולה ג' ימים דאז צריך לבקשת רחמים ולא קודם לזה אך באמת מפחבר משמע דבכל גווני צריך כיון שפלה פכ"פ למסה.אין שיהיה לדברי הג"ה בודאי אין מקום לשיעורו של הפ"ז ואולי כתב כן דרך הכרעה ול"פ :

והאחרונים כתבו דהמנהג הבסברת הראשונה (כ) וכן מסתבר :

(א) ונפשו עגומה עליו . היינו (ה) אפילו אין בו משמעות לרע : (ב) ייטיבנו וכו' . ואפי' (ב) היכא שהוא מתענה . ומוב שייטיב בשחרית כי זריזין מקדימין למצוה אך אז לא יאמרו לו לך אכול בשמחה וגו' אם לא בשאין מתענה [פמ"ג] ויזכור החלום כמחשבתו בשעת הסכה : (ג) באפי תלתא וכו' . מלוה (ג) להמצא פה הג' להיטיב מפני שמטיב את נפשו בזה ואף בשבת יכול להיטיב חלום [א"ר] : (ד) ומבא להוי וכו' . שבע זמנין לגזרו וכו' לשון זה (ד) צריך שיאמרוהו השומים ג' פעמים וי"א דיאמרוהו ז' פעמים . ובסוף ההסכה (ה) יאמרו לו לך אכול לחמך בשמחה ושתה בלב טוב וגו' . מי שחלם לו חלום קשה על חבירו יתענה [ס"ח סימן תת"ל ע"ם פעמו ומוד נראה דלפעמים מורה הדבר על החולם גופא אלא דבחלום אין מראין הדבר רק כדמיון מה] : (ה) יפה וכו' . מובדרים

שער הציון

(יא) כ"פ ממ"א ובפפס דאף לדפה ראשונה בס"ז פפפס שלא מייבו אלא בהולכי מדבריות דשכיחי בה מיות רשות ולפעים אבל לא בשתם דרך והבא שפגע בו לפעים ט"פ מודו : (כ) ס"ז וכ"כ בב"ח ולבוש ואליס רבה : (א) פמ"ג . ודע דאיתא בגמרא [ברכות נ"ם] כל חלום ולא פווות פיין רש"י שם ובתוספות רבינו יהודה ובתוספי הרא"ם פירשו וז"ל כל חלום רע שאדם רואה יש לדאוג פליו חוץ מחלום שראה אחר התענית לפי שיבא בתענית ולפפר מחשת הפיגוי יראה חלום רע פ"פ וכן פירש ג"כ בערוך ומזה יש ללמוד לכל היכא שיש לאדם לפר גדול ואח"כ רואה בחלומו חלום רע שאין לדאוג פליו : (ג) כ"פ באחרונים : (ג) א"ר : (ד) וכן הפכיס בתוספי הרא"ם ובשפ"ן ובמקו"ן דמה דאיתא בגמרא שבע זמנין וכו' הוא לחם בעלמא ולא שיאמרו הם ז' פעמים : (ה) א"ר ומ"א . והיינו בשמעיבין לו בעלבית אז אף בשחרית ובשאינו מתענה :

ספר מתיק דרכה לתרכן הח"ד"ו

ג. וכל יוצאי יריכו וכו'. יש גורסים (נרטם נד. ע' הרי"ף ע"ס) אניסא דיחיד הוא ובריה ובר בריה צריכין לברך. וכן הוא בשאלתות דוקא בנו ובן בנו מברכין על ניסו מפני שהם כעין דורו ובתלמוד המערב (נרטם פ"ט ה"ל) נסתפק בזה. והוא ששאלו מהו שיברך אדם על נס אביו ועל נס רבו ולא הוברדה. ולגירסא תלמוד שלנו הוברדה אף בבן בנו. וכן מה שנסתפק שם בנס רבו הוברדה כאן שהרי רב חנא בירך על רב יהודה בירך רחמנא דיהבך לן. הרב המאירי בפסקיו כ"י פרק הרואה. ועמ"ש בעניותי בספרי הקטן שער יוסף דף ן' (הוריות ה: ד"ה והנה) ובספרי הקטן ברכי יוסף (פוס ד) ומשם באר"ה ודוק.

ד. מי שנעשה לו נס, טוב שבו ביום בכל שנה שנה יתבודד לשבח ולהודות לה' ולשמוח אח"כ קצת ויספר הנס. הרב סלת בלולה מהזהר ושל"ה. ע"ש באורך. ואני דאיתי בסוף שיטת ר"ה להרמב"ם כ"י שאומר שם שהרמב"ם קבל עליו להתבודד ביום הצרה בכל שנה, וביום שאחריו לשמוח, ולשון זה הביאו הרב ספר חרדים ע"ש.

סימן ריט

א. דין א. ארבעה צריכים להודות וכו'. ראיתי לכתוב ויכוח קצר מהרב המובהק מורינו מר קשישא כמהר"ר אליעזר נחום ז"לה עם עטרת ראשי אבא מאד"י ז"לה להיות רובב שפתיהם תהי נפשם צרורה בצרור החיים וזו פתקא ששלח הרב הנז' לעט"ר אמ"ן עד"ן.

בא החלום ברוב ענין. בחלומי והנה החכם השלם כמה"ר יצחק זרחיה אזולאי לפני והיתי שואלו דבר יצחק אבינו כשניצול מהעקידה בידך ברכת הגומל דהא בא לידי סכנה או לא. וכן ד' שנכנסו לפרדס שהוא מקום סכנה שהרי א' מהן הציץ ומת וא' מהן הציץ ונפגע א"כ ר' עקיבא שיצא בשלום בירך ברכת הגומל או לא, וכן כהן גדול כשהוא נכנס בי"הכ לפני ולפנים שהוא מקום סכנה כמו שהיו אומרים לו שהיה נכנס למקום להבת שלהבת. בצאתו בשלום מן הקדש היה מברך ברכת הגומל או לא. אלה השאלות הייתי שואל בחלומי לאחינו הנזכר ולא היה משיב אותי דבר ולכן הוא יוציא משפטן לאורה בהקיץ. ושכמ"ה.

ב. וזה אשר השיבו עטרת ראשי אמ"ן עד"ן.

נוראות נפלאתי ממשא גיא חזיון הלו אכן היתה עלי יד אדונ"י ויביאני אל הבקע"ה אבקע כשחר שאלתו גם חקר"ה בהקיץ ואבינה במראה בא במתרת ואין פותר. על כן יצאתי להביא מן ההדיוט. דנלע"ד לחלק כי מעולם לא תקון רבנן לברך ברכת הגומל שהיא ברכת הודאה אלא דוקא בצרה הבאה לאדם בע"כ ושלא מדעתו ונעשה לו נס. אז חייב לברך. כי הני ארבעה כי חיי"ם הם. חולה, הידצה אדם שיחלה. הדי פתע פתאום בע"כ בא לו החולי כמעט שכב בדמשק ערש ומתוך צרתו וכובד חוליו שב ורפא לו חייב לברך. יסורין ג"כ באים לאדם בע"כ, וכשניצול מהם חייבוהו לברך. דאי לא תימא הכי ר"א בר"ש (נ"מ פד:) דבאורתא אמר בואו אחי בואו ריעי. היתכן כי כל יום ויום היה מברך. אין הדעת מקבלו. דמסורין היו בידו ומהיכא תיתי שיברך בכל יום. אבל בקושטא יסורין הבאים לאדם בע"כ וניצול מהם הוא יברך. יורדי הים ג"כ דמקום סכנה הוא בע"כ צריך לעבוד בו. וכן הולכי מדברות, כי בע"כ צריכים ללכת במדבר הגדול.

האמנם בדבר שהוא במאמר ובצווי ה' לעשותו. או אפי' שלא יהי בפרטות וביחוד דק מימרא דרחמנא לקדש שמו יתברך בכולל, לקיים כל דבר המלך ודתו. אז אף שהקב"ה יעשה לו נס אינו מברך. וכן אני אומר כי יצחק אבינו כיון שהכל היה במאמרו וגזרתו יתברך אף שניצול אינו חייב לברך. ועד שהוא שואלני יצחק תיבעי ליה אברהם כשניצול מאור כשדים, ומשה רבינו מידי עלותו על צבא המרום, וחנניא מישאל ועזריה במותב תלתא בגו אתון נורא יקידתא. ודניאל בגובא דאריוותא. אלא הוא הדבר אשר דברתי כי כאשר הדבר ההוא במאמר אחד אלהינו לעשותו, כעקידת יצחק, ועליית משה רבינו. אף שניצול, כי מלאכי רום בקשו לשורפו עד אשר שלח ידו מאחז פני כסא. וכן חנניה מישאל ועזריה ודניאל דקדשו את ה' לא נתחייבו לברך. זאת ועוד דאז"ל בפרקי ר' אליעזר (פרק לא) כיון שהגיע החרב לצואר פרחה נשמת יצחק. וכיון שהשמיע קולו מבין שני הכרובים אל תשלח ידך אל הנער חזרה נפשו לגופו. והתירו. ועמד יצחק על רגליו. וידע יצחק שכך עתידים המתים להחיות. פתח ואמר בא"י מחיה המתים. עכ"ל. הא קמן דממש פרחה נשמת יצחק אלא שאח"כ חזרה לגופו. ואין ראוי לברך הגומל כיון שכבר יצאה נשמתו. דבשלמא מי שחלה ונטה למות ונתרפא חייב לברך. אבל כאן ביצחק דכבר מת ופרחה ויצאה נשמתו. אלא שאח"כ חזרה נפשו לגופו ודאי דאין לברך הגומל. אלא ברוך מחיה המתים כמו שבירך יצחק. וההיא דד' שנכנסו לפרדס. (פגיגה יד:) הדבר ברור שאינו כפשוטו שהיה שם כניסה ויציאה כדרך מהלכי שתים. אלא הכל ע"י מחשבה והתבודדות. וכל המפרשים קמאי ובתראי כך פירשוהו דהכל היה דרך תבונות והתבודדות. וכמ"ש שם פ' אין דורשין שם שהיה רבי יאושע ותלמידיו בלכתם ילכו ומצא את בן זומא ונתן לו שלום פעם א' ולא השיבו פעם ב' ולא השיבו וכו' הפך פניו ואמר לתלמידיו הלך לו בן זומא[א]. וכן כתבו התוס' שם (דף יד:) דנכנסו לפרדס ע"י שם ולא עלו למעלה ממש אלא היה נראה להם כמו שעלו וכן פירש בערוך עכ"ל. ומאחר שכן הנמצא בזה לברך הגומל על המחשבה והתבודדות.

ועל דבר האם לבוש הבדים הכהן הגדול מאחיו הנכנס לפני ולפנים. כבר מילתא אמורה דכיון דעייל בעידנא אמימרא דרחמנא, כי כן יסד המלך ביום ההוא למחול עונותיהם של ישראל שיכנס לפני ולפנים לא נתחייב. זאת ועוד כי בו הדבר תלוי היותו כשר וצריך ולא היה הסכנה במקום ח"ו. כי במקום השכינה אין

א. לשון זה אינו לשון הש"ס אלא מדרש רבא בראשית פר' ב, ד. וכעי"ז בירושלמי דחגיגה פ"ב ה"א.

סכנה. ומרוב שמחתו י״ט היה עושה לאוהביו כי עמד לשרת לפני ה׳ לפני ולפנים.

בר מן דין כי דבר זה במחלקת שנויה. ומילתא דפסיקתא היא דאין לברך כי אם בהני ארבעה שסימנם חיים. ואסמכוה אקר״א וכל החיים יודוך סלה כמ״ש התוספות וסיעתם והובאו ביתה יוסף סוף (סי׳ ריט) הגם דהרי״בש (סי׳ שלז) וריא״ז בשה״ג סברי להפך. וכתבה מרן בש״ע דהני ד׳ לאו דוקא. דה״ה לנפל עליו כתל או ניצול מדריסת שור וכו׳. מ״מ אפשר דגם להרי״בש לא אמרה אלא בצרות דשכיחי ודברים הבאים לאדם בע״כ שלא מדעתו. מעין דוגמא להני דנקיט, שנפל עליו כתל או שור או אריה או גנבים. אבל אם מסר עצמו על קדוש ה׳ במצותו וניצול לא נתחייב לברך. דאדרבא אם היה נשרף או נהרג וכו׳ על קדושתו יתברך היא העולה, ואהניא ליה מכל חיי העה״ז, וקרינן ביה למען יאריכון ימיך בעולם שכלו ארוך.

הלא זה דברי הצעיר יצחק זרחיה אזולאי ס״ט.

ג. וזו תשובת הרב מהר״א נחום על דברי עט״ר אמ״ן עד״ן.

אנכי הרואה כל האומר בפרשה וכבר אתמר כי מדרשא הובא בילקוט (נרפשים קפ, טו) הואיל והתחלת על רביעית דמך יוצרך יזמין לך קרבן אחר תחתיך באותה שעה פער פיו בבכיה וגעה געיה גדולה והיו עיניו מרופפות וצופות לשכינה והרים קולו ואמר אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי וכו׳ ע״ש. וכיון שהזמין לו הוא יתברך קרבן תחתיו פשיטא שנתן שבח והודאה לו יתברך על זה. גם בפרקי ר׳ אליעזר שהביא מעכ״ת נאמר שם שאמרו מלאכי השרת לפני הקב״ה רבש״ע נקראת רחום וחנון מי שרחמיו על כל מעשיו רחם על יצחק וכו׳. ע״ש. הרי שהיה צריך רחמים וכיון שהוא יתברך נתן כופר תחתיו פשיטא שנתן שבח והודאה לבעל הרחמים, לפי פשוטו של מקרא כי בעל החלום לא שאל אלא על פי פשוטו של מקרא, ותמהני על מעכ״ת במ״ש תיבעי ליה אברהם וכו׳ כי אין תלונותיו עלי כי אם על בעל החלום. ופשיטא שאאע״ה כשניצול מכבשן האש בירך לו יתברך. ואפשר שאמר מגן אברהם, כי קודם אנשי כנסת הגדולה שתקנו לנו ברכות ותפלות כל אחד היה מברך כפי צחות לשונו. ואתו אנשי כנסת הגדולה ותקנו ברכה כוללת שהיא הגומל לחייבים וכו׳. וכמ״ש הרמב״ם לגבי תפלה (פ״פ ה״ד). והנה משה רבינו ע״ה אמר שיר של פגעים (מדרש תהלים נ״פ וילקוט תתמ״ג) וחנניה משאל ועזריה אמרו הללויה וכו׳, ופשיטא דגם דניאל נתן שבח והודאה. ומ״ש מעכ״ת באותם ד׳ שנכנסו לפרדס שאינו כפשוטו. מי לא ידע בכל אלה שלא היה פרדס רמונים וכמ״ש הרמב״ם בספר היד (פ״ד יסו״ת הי״ג). אמנם כיון שהיו שולחים מחשבתם אל מקום סכנה, פשיטא שחייבים לברך כשניצול. ולא גרע ממשז״ל (נרכות נז.) שהשינה א׳ מהס׳ במיתה. ולכך תקנו לברך בכל בקר המחזיר נשמות וכו׳. וגם הכהן גדול פשיטא שהיה מברך בצאתו בשלום מן הקדש שניצול ממקום סכנה כדתנן (יומא נב.) ומתפלל שם תפלה קצרה שלא להבעית את העם. ועיין בפי׳ המשנה להרמב״ם. וגם אמרו (שם נג.) לאותו כ״ג לא תהא רגיל בכך דתנן וכו׳. ומ״ש כת״ר ומרוב שמחתו וכו׳. ודאי שהשמחה היה שיצא בשלום ממקום סכנה וז״ש בצאתו בשלום. ומ״ש עוד כת״ר שדבר זה הוא מחלקת. בעל החלום לא שאל אלא על פי הש״ע.

נאם הצעיר אליעזר נחום.

ד. ומי שהיה חבוש וכו׳. הרב קרבן נתנאל בספר נתיב חיים תמה על דברי הרב מגן אברהם שכתב על עסקי נפשות מדברי הר״ן פ׳ הרואה והסכים שיברך אפי׳ היה חבוש על עלילת ממון ע״ש. ומ״ש הר״ן הוא אגב שיטפי׳ וכונתו על רבינו יונה. ואני בעניי עמדתי בזה בברכי יוסף (אות ד) ובקונטריס שיורי ברכה (אות ג) הלצתי קצת בעד הרב מגן אברהם. וע״ש הדין דין אמת. וכמ״ש בברכי יוסף.

ה. בכל חולי צריך לברך וכו׳. מי שיש לו קדחת שלישית או רביעית שכאשר אליו תבא והיה בכל יחם שוכב על ערש. וזמנין דהוא מסוכן. ואח״כ בא לו זיעה ומתרפא ועומד על רגליו כבריא. וחוזר חלילה עד שמתרפא לגמרי. אין לברך בין קדחת לקדחת עד אשר ינצל, שהחום ההוא לא יבוא עוד ויגרשהו וילך. כך פשטה הוראה. וכן נהגו בחולי זה המצוי ורגיל בגלילותנו. וכ״כ בריש שו״ת אהל יוסף. וכן מי שהולך מכרך לכרך, ונח יום או יומים בעיר שביניהם. לא יברך עד אשר יגיע לכרך שהולך שם, ראדעתיה נפיק. וכמ״ש בספר קול יעקב בשו״ת (סי׳ ג) כ״כ באהל יוסף. ועמ״ש בעניותנו בספרי הקטן ברכי יוסף (אות ג).

ו. דין ט. וטוב לברך בלא הזכרת שם וכו׳. הכי נקיטינן. וכמ״ש בברכי יוסף (אות מ). וכן האב על בנו קטן לא יברך אלא בלא הזכרת שם ומלכות. אהל יוסף בא״ח סוף סי׳ א ועמ״ש בבר״י בס״ר. ובתשובת הרדב״ז ח״ג דפוס אשכנז סי׳ תקע״ב וזכרתיה לעיל סי׳ רי״ח (אות ג) ע״ש.

סימן רכג

א. דין ג. בנה בית חדש וכו׳. הן בעודני בשליחות מצוה נמצאתי באחת הערים שבנו בה״כ חדש ובחינוך דרש הרב הגאון מארי דאתרא הי״ו ובסוף הדרוש בירך שהחיינו בשם ומלכות. ולי ההדיוט נראה דאין לברך שהחיינו בנדון זה. דאף דדינא הוא דבנה בית חדש מברך שהחיינו. היינו שיחיד בנאו, ויחיד אומר שהחיינו. והגם דמסתמא זה שבנה בית חדש בני ביתו עמו מ״מ הוא העיקר והם טפלים אליו. והכי מוכח מפשטא דגמרא גבי ארעא (נרכות נט:) דמסיק דאית ליה שותפות מברך הטוב והמטיב. משמע דביש שותפות אינו מברך שהחיינו. וכ״כ הרב אליה רבה (אות מ). ויש לחלק בין בנה בית חדש, דאמרינן דמברך שהחיינו, לצבור שבנו בית הכנסת. ואחר זמן שמעתי שהרב מהד״י אבוהב אב״ד דק״ק אמשטרדם כשבנו בית הכנסת הגדולה ק״ק ספרדים הורא לברך החזן שהחיינו. וכן ראיתי בדרוש הרב הנז׳ בחינוך הבהכ״נ שנדפס שאומר שם שהחזן בירך שהחיינו. אמנם שמעתי מפי מגידי אמת שרב אחד חלק על זה. וכשבנו בית הכנסת בעיר סמוכה וכבדוהו ללכת שם בחינוך הורה שלא לברך שהחיינו. וכן הוא דעתי הקצרה.

סימן ריט

א דין ג'. מדעבה מיכים להתרום וכו'. קטן פחות מבן י"ב לא יברך מכה"ם מיקן מי: י"ל אבל הרב מהר"ל יסביה בסלק בתשובת לחמי תודה סי' ס' חלק עליו והסכים דלף קטן יברך ופירש טיפס הנרכה וכן המנהג בגלילותינו דקטן מברך:

ב נשים מיינות נברכת המוציא ומברך בב"הכ של נשים ושמעו האנשים מב"הכ אין לו לפחות פחני נשים ומיש ג'. בנפת הגדולה. וכן הסכים הרב החסיד מהר"ר יעקב מולכו בתשו' כ"י סי' קפ"ג:

ג והולכי מדברות בשיירות גדולות לא יברך שם המוציא עד שילך למחת הלוכו עבר בעיירות גדולות לא יברך שם המוציא עד שילך למחת חפלו. הרב מהר"י שמול בס' קול יעקב בש"ות סי' כ':

אבן מדברי מופת הדור הרב מקדלי קודש דף ב"ן ע"ב שפירש בכונת רש"י שכתב בשיולמן מהסכנה שלא יצא ללכת מהלך עשרה ימים כל לילה כשיולא מהסכנה מברך שכל לילה מביא לכפר חיולא מסכנה מ"ל מוכח דסבר מיפכא. אבל הלמת דלין דמיה מדברי רש"י ומהרבא יש לפרש להפך שכונתו בשיולמן מסכנה מכל וכל ולא כשבולל במקלת ועיין בדרשות מהרלב"ח פ' אמר:

ד ומי שהיה חנוט וכו' כתב הרב מגן אברהם על עסקי נפשות. וקשה דמדברי דבינו יונה בשם רב אמי בתן מבואר להפך דלף חנוט על עסקי מפון וכן נראה מדברי הערוך ערך מרגע שהביא דברי הגאון ז"ל דהרי רבי' יונה בפירוש כתב דחנוט דוב הפעמים בשביל מפון ולין סכנתו כל כך. ובעדוך כתב דחנוט אמילו אכרבא ובעקא ורחיק מסכנה שפי מכלנו ע"ש:

וכן דמיתי בתשובות דבינו מהר"י ן' מיגאש כ"י סי' ג' ח"ל שאלת מי שנחנט על הוא או על עם הקלות על כל מיש ומיש אם יברך הבועל או לא יתחייב בברכה זו אלא מי שנחנט על דבר מיש בו סכנה. תשובה הואיל והיה חנוט בצית הסכר כלי בצית הכלה ולא היה מוטל בנחנו ובעה יצא מאותו אלא להיותו מוטל בנפשו נחחייב בברכה בפרש לא היתה חביאתו על פרישת מה שעליו מעם קלות על כל מיש או חוא לסיעת הייתו בלתי יכו עשבת ואח"כ הזמין לו ה' וסבב לו מקום לפרוע זה לפי שמ"ש ד' לחיכים להודות שבכללם חנוט אמרו אותו כולל ולא אלנו בין חנוט לבקקי מפון בין שהיה חנוט לעבקי נפשות והיה אפשר לסזיאל מזה בכלל מי שיש לו יכולת לפרעון אם אי חנוט ומבנע לפרוע לסיעת הייתו מורה או שהיה מקום שיותרו לו דבר עמה שעליו ולא הוציל לו זה שחביאתו היתה בזה עמה שבבב אותה לעלמו אשם דנה לא היה נחנט ולא היה אא לו מחביאתו זו תועלת כדי שיברך עליה אם לא שיאמרו לנו בהולא בזה נתת דבריך לשעורין בכ"ל:

עין דמה ולקן שובעת אמרי קדוש קדי בחיל דבכל מין חנוט לדיך לברך. שם דמיתי בש' אליה בשם שכתב בשם הרב חי"ע שהוכיח מלשון דבינו יונה דלף על עסקי מפון הנם הנה כדפס מחדש אליה דבה וסיים והלא כמנן אברהם. וכן הוא המנהג פשוט דכל מין חנוט בילאתו מברך:

ה דין ג'. הנועל לחייבים וכו'. כן הוא בדשת הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ולף שאין בירשתנו הכי בנמ' בירש' דבוראתא עיקר והלבוש הדבא שתי הנסחאות ולין המנהג כן. מר זקנינו הרב החסיד מהר"ר אליעזר ז"לה בהגהותיו כ"ז:

ו דין ב'. ומעשה זקנים יהללוהו וכו' מכאן יש לדקדק שהעשיר יהיו יושבים והמברך עומד. דבי' אברהם בשם אביו הרמב"ם בליקוטים שברים מעשה רקח דף ל' ע"ב:

ז דין ד'. המשה. ולקן זה ברכה לבשלה וכו' מהר"י עמיאש בש"ת בית יהודה ח"ל סי' ו' הסכים דאב יברך על בנו שנפל לבור ומיגול ולקן דבריו מוכרחים. וק"ק דלא נסתיים מתשו' מהר"ם הולאן בסוף התמב"ן סי' ד' דס"ל דהאב יברך על בנו. ולא זכר תשו' הר"ל ן' עוזאה שם בסוף התמב"ן סי' ל' דס"ל דלאו דוקא אבי אלעזר דוקא דמי מחלי הזהר אמר' הוי דבמי עירו ומעריה לאחריה:

ואבן בדרך נקיטינן שאפשר לא יברך על בנו וכן נקבע חיתיה לאבי זקנינו הרב ז"לאם בהגהותיו כ"ז שהסכים כן וכן הסכים הרב אליה רבה. ובש בנם חוץ מהאלעזר נקטינן כש"ם מרן סוף סימן זה וכלבתיב בעיותיה שם בש"ך:

ח דין ט'. אבי ד' לאו דוקא וכו' ועוד לבדך אלא הזכרת וכו' שאחרוני ן'. ולבנו אין לנו אלא דברי מרן שהסכים לבדך אלא שם ואלמתת. ומ"ש שם מהר"י עמיאש דמרן פסק כהר"בש שהביא שבדתו בשמה: לא ידעתי מה יועיענו שהביא שבדתו בשמה אחר דמיהם דבריו ושיים ועוד לבדך אלא הזכרת שם ומלכות:

שיורי ברכה

[סימן ריט. א דין ג'. ומי שהיה חנוט וכו'. יש מי שכתב דלף אם נדם ואפשר שיתרפוכו ויעניטוהו אמ"ם יברך. ולי נראה שלא יברך ולא דתי לאבא אליאה. ב לפנים אות ד'. הקשיתי על הרב מגן אברהם שכתב דחנוט על עסקי נפשות מדברי הערוך ודבינו יונה וכן הקשה בש' אליה רבה והביא דברי מלבושי יונה בשם מכ"כ דבינו יונה. ועתה כ"ל דאינה קושיא כל כך על הרב מגן אברהם דהגאון שהביאו הערוך ודבינו יונה ומהר"י ן' מיגאש שברי דבכל חולי מברך. חס מחלקת דהרא"ש סבר דעל חולי של סכנה דוקא וכתב מורי"ם לחמן דכן נוהגין ולפ"ז הוא הדין דחנוט

שאמרו הינו על עסקי נפשות. ולקן דאיה מהגאון וסיעתו דאינהו אזלי לשיטתייהו דמברך על כל חולי וה"ה על כל חנוט. אבל הרב מגן אברהם קאי לדעת הרא"ש דכתב מה"ם דכן נוהגין. ויש להרגיש על הרב מלבושי יום טוב שהוא ז"ל במעדני מלך הביא דברי מה"ם דכתב דמוהגין כדעת הרא"ש דאין לברך אלא בחולי מסוכן ושפיק מוכח דמהיה דהכי נהוג ומאחר שכן לדעת זה הוא הדין חנוט דעל עסקי נפשות ואין קאי קא פסיק במלבושי י"ט דאף על עסקי מפון ומייתי מדבינו יונה והרי דבינו יונה סבר דמברך בכל חולי והם לא נהגו כי אם בחולי מסוכן כהרא"ש ולדידהו ה"ה דחנוט יהיה על עסק נפשות ואין דאי' מדבי' יונה.

ובשבם יאמתי ליטב הרב מגן אברהם להלין בעבו אבתי לא מיפרק מחולבא חדא דעל לשון מרן בש"ע בס' עסקי נפשו' ואין כן דעת מרן וכל כי הא מיבעי לאורוחי דזה תלוי בפלוגתא דלקמן בחולי. ותו דהוא כתב לקמן על דברי מור"ם דמהבין קאי לבדך בכל חולי דלא כמור"ם ומ"כ לדידיה דהשמיענו דבחולי לא הכל נהגו כמור"ם ובדוכי מבדכי בכל חולי אין כאן קפסיק דחנוט על עסקי נפשות. אבל הרב אליה רבה הבוה אם מדהיו דלקמן תמה על מור"ם דסבדת הרא"ש ז' יחידאה הוא והכא שמיר דמה דברי הרב מב"ח ותוק. ומכלל של דברים אתה הרואה לדעת דלסברת הרא"ש דבעי חולי שיש בו סכנה משמע דעל חנוט על עסקי ממון לא יבדך אלא לדיך שיהא חנוט על עסקי נפשות. וכל דייקינן מוריתא יש לומר שבם לסברת הפוס' שכתבו דקדא נקט בסדר המסוכנין יותר והש"ם נקט המנהיג יותר וכן כת' הרמ"ע ז"ל בהלכותיו כ"י כפי זה משמע דסברי דחנוט הוא על עסקי נפשו' דקדא נקטיה קודם חולה ויורדי ים ובמלא דבם שהפוס' לא סברי בהרא"ש דבעינן חולה שיש בו סכנה אלא שאלה לעשה כדמשמע מדברהם דהשוה לא הבוה הרא"ש לה"ל יוסף דמייתו פוס' אלא למיחוש דלא וכמ"ש הרב אליה רבה. מ"מ אפשר דלחנוט סברי הפוס' דבעינן על עסקי נפשות מאחר שכתבו דקדא נקט המסוכנין יותר תחלה לאמר. והוא הפך הגאון וסיעתו דכתבו לחפך דקדא נקט המנהיג תחלה והש"ם נקט בסדר המסוכנין ונקט חנוט נפוף אף על ממון. וכפי זה יש ליטב קצת להרב מגן אברהם דשמיר מירש על עסקי נפשות בדברי מרן אף שמרן פסק דבכל חולי מבדך וכתב הוא ז"ל לקמן דכן פסק הש"ח וכן נוהגין קצת דהרי הפוס' סברי הכי דכל שעלה לעשה מבדך ומש כל זה כתבו דחנוט מסוכן מחולה וים ומשמע דעל עסקי נפשות הוא חנוט ושפיר מיקן למימר דכן דעת מרן והרא"ש זה אפשר ליטב בעד הרב מגן אברהם קצת. וא"מ יש להרגיש דהר"ל להביא דברי הגאון והביאום דבינו נתן בערוך ודבי' יונה ומשמע דסברי הכי ומפיהם כתבו דאף חנוט על עסקי ממון. ועוד מדאיתי בפרישה דמשום קצת דברי הפוס' לדברי הגאון וכפי דבריו בש הפוס' לא פיני לדינא. סוף דבר דלכל הדברות ולכל אמירות אמי מיעא שהפוס' סברי על עסקי נפשו' אאחר דהגאון והערוך ומהר"י ן' מיגאש ודבינו יונה כתבו בפי' דאף על עסקי ממון הכי נקטינן וכן פשט המנהג בארצותינו. ג דין ב'. לדיך לבדך וכו' הרמב"ם כתב ודבדך בעומד ומברך בב"מ תמה מנא לי' והרב ב"מ כתו' דלמד מדכתיב ומעוזב זקנים יהללוהו אלמא זקנים ביושיבה מכלל דמהללים בעמידה ובספר אליה רבה כתב שהוא דחק ולא להרמב"ם מדקרי ליה קרא לשון הלל דמי לכלל דקי"ל לקמן סי' תכ"ג דהלל בעמידה דכתי' הללו כל עבדי ה' העומדים בב"ל הרב אליה רבה. ולא יתבאר איך כתב על דברי הרב ב"מ שכם דוחק ומנה לדבר דחק ואתי מרחק. ותו דאי הרמב"ם מבאן יצא לו כמו שכבר עשה הטפל עיקר והר"ל להרמב"ם לכתוב בדיני הלל שבאותו מעומד ולא מבדכן זה אלא בדברי הרב שבלי הלקט כמבואר בב"י לקמן. ובש ב"מ דכתיב הללו כל עבדי ה' העומדים הוא אבב שיעמדים ובש"ם לבמים סי' תל"ב. ודברי הרב ב"מ שם דברי הרמב"ם עצמו דמבכתיב ומעוזב נפקא ליה דהמבדך מעומד וכם יושבים כמו שכתב דבינו מגרהם בנו בשם אביו הרמב"ם ז"ל והבאתיו לפנים בס"ד. ד דין ח'. כל שעלה לעשה וכו' זה דעת הרמב"ן וסיעתו ודלא כהר"ל מדברהם שכתו' דהרמב"ן סבר כהגאון דאמי' חם בדאמר:]

סימן רכ

א דין א'. הלבש שבא חולי וכו' כתב מרן בב"י בשם בלבו דבבינו דבבינו מסיר היה אומר שאין לומר לך לאכול בשמחה לחסך שהוא ר"ת אבל אלא יאמר לך בשמחה אכול לחסך. ונם אליה רבה כתב דבבלבו סי' ל' כתוב לך אכול לחסך בשמחה. ואמי אומר דנסחת מרן בבלבו עיקר וכן הוא בלחות מחיים קף ב"ב ע"ד וכבר יהוה הבבלבו מלקט מם' אדרות חיים:

וראה דאיתי להרב החסיד מהר"ר יעקב לחמ דבהגהותיו כ"ז שכתב ע"ד בבלבו כמי דרך הרב אין בכך בלום ולדיך לומר בפסוק בסדר וכ"ל דאדרבה מה שהוא ז"ל בהא"ל בדר"ת בהפך בשמחה בפסוק וס"ת לך אכול בשמחה כ"ה דעתה הוא שמחה בלה:

סימן רכא

א דין א'. אעפ"י שלא ידרו עדיין כדי דבינה מבירדו כל כך שדבו על הארץ וכו' ואם הוא ידרו שעשיר להפסיק התענית ובדכת בדרכת הולאה

פְּסוּקִים אֵלּוּ: "וַיְבָרֶךָ דָּוִיד אֶת ה' לְעֵינֵי כָּל הַקָּהָל וְכוּ', לְךָ ה' הַגְּדֻלָּה וְכוּ', וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד וְכוּ'", וְאַחַר־כָּךְ יְבָרֵךְ בִּרְכַּת "הַגּוֹמֵל" בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת. וְעַיֵּן "פִּתְחֵי־תְשׁוּבָה", יוֹרֶה דֵּעָה, סִימָן שכח, סָעִיף־קָטָן א, מָה שֶׁכָּתַב בְּשֵׁם הָרַב "פְּרִי־תְבוּאָה" מַה שֶׁקִּבֵּל מֵרַבּוֹתָיו; יְעַיֵּן שָׁם.

ז עַל מְחוֹשִׁין כְּגוֹן מֵחוֹשׁ הָרֹאשׁ וְכַיּוֹצֵא, שֶׁאֵינוֹ חֹלִי הַכּוֹלֵל כָּל הַגּוּף, אֵינוֹ מְבָרֵךְ. וְלֹא נִקְרָא חוֹלֶה כְּדֵי לְבָרֵךְ אֶלָּא אִם כֵּן נָפַל לַמִּטָּה שְׁלֹשָׁה יָמִים, וְאֵין צָרִיךְ לָזֶה שְׁלֹשָׁה יָמִים שְׁלֵמִים מֵעַת לְעֵת.

ח מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַדַּחַת הַבָּאָה לְעִתִּים יְדוּעִים וּמְזִיעַ, וְעוֹמֵד אַחַר הַזֵּעָה עַל רַגְלָיו כְּבְרִיא וְחוֹזֵר חֲלִילָה, הֲרֵי זֶה לֹא יְבָרֵךְ בְּזֵעָה שֶׁבֵּין קַדַּחַת לְקַדַּחַת, אֶלָּא יַמְתִּין עַד שֶׁיִּנָּצֵל לְגַמְרֵי, שֶׁהַחֹם הַהוּא לֹא יָבוֹא, וְיִגָּרְשֵׁהוּ וְיֵלֵךְ. וְצָרִיךְ לְהַמְתִּין עַד שֶׁיַּעַבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה עוֹנוֹת כַּנִּזְכָּר בְּ"חֶסֶד לַאֲלָפִים" וְאַחֲרוֹנִים.

ט כָּל חָבוּשׁ חַיָּב לְבָרֵךְ בִּיצִיאָתוֹ, הֵן חָבוּשׁ עַל עִסְקֵי נְפָשׁוֹת, הֵן עַל עִסְקֵי מָמוֹן, וַאֲפִלּוּ הָיָה חָבוּשׁ עַל פִּרְעוֹן הַמַּס, וְכֵן אֲפִלּוּ חָבוּשׁ בַּעֲבוּר מָמוֹן שֶׁהוּא יֶשׁ לְאֵל יָדוֹ לִפְרֹעַ, וְרַק מוֹרֵד בָּאַלְמוּת, אוֹ חוֹשֵׁב בַּעֲבוּר חֲבֵרָיו יִתְפַּשְּׁרוּ עִמּוֹ, כָּל אֵלֶּה בִּכְלַל "חָבוּשׁ" הֵן, וְלֹא פְּלוּג בְּהוּ רַבָּנָן. וְעַיֵּן "בִּרְכֵי־יוֹסֵף" בְּשֵׁם רַבֵּנוּ יוֹסֵף ן' מִינַאש ז"ל, וְסִיֵּם שֶׁכֵּן הַמִּנְהָג דְּכָל מִין חָבוּשׁ, בִּיצִיאָתוֹ מְבָרֵךְ.

יוד דַּוְקָא עַל הָנֵךְ אַרְבָּעָה שֶׁהֵם: חוֹלֶה, חָבוּשׁ, יָם, מִדְבָּר, תִּקְּנוּ לְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַגּוֹמֵל בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, אֲבָל אִם נָפַל עָלָיו כֹּחַל אוֹ נָפַל מִן הַסֻּלָּם וְכַיּוֹצֵא בִּשְׁאָר סַכָּנוֹת, אִם נִצּוֹל יְבָרֵךְ בִּרְכַּת "הַגּוֹמֵל" בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת; מִיהוּ, יְבָרֵךְ בַּעֲשָׂרָה. וְטוֹב שֶׁגַּם בָּזֶה יַעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר כָּתַבְתִּי לְעֵיל בְּאוֹת ו, שֶׁיֹּאמַר קֹדֶם הַבְּרָכָה שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים: "וַיְבָרֶךְ דָּוִיד וְכוּ'", "לְךָ ה' וְכוּ'", "וְהָעֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד וְכוּ'".

יא מִי שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ גַּם בְּאֵיזֶה מָקוֹם, דָּבָר שֶׁהוּא יוֹצֵא מִמִּנְהַג הָעוֹלָם וְתוֹלַדְתּוֹ, כְּגוֹן שֶׁנָּפַל עָלָיו כֹּחַל אוֹ תִּקְרָה אוֹ אֶבֶן גְּדוֹלָה וְכַיּוֹצֵא בָזֶה, שֶׁבְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע רָאוּי שֶׁיָּמוּת וְנִצּוֹל מִן הַמִּיתָה, הֲרֵי זֶה מְבָרֵךְ בְּכָל עֵת שֶׁיַּגִּיעַ לְאוֹתוֹ מָקוֹם: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, שֶׁעָשָׂה לִי גַּם בַּמָּקוֹם הַזֶּה"; וְכָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ גַּם־כֵּן מְבָרְכִים בְּשֵׁם וּמַלְכוּת: "שֶׁעָשָׂה גַּם לְאָבִינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה". בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, כְּשֶׁיֵּשׁ בֵּין רְאִיָּה לִרְאִיָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם חוּץ מִיּוֹם שֶׁרְאָה, וְחוּץ מִיּוֹם שֶׁעוֹמֵד בּוֹ; אֲבָל רְאָהוּ תּוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, לֹא יְבָרֵךְ. וְאִם נַעֲשׂוּ לוֹ נִסִּים הַרְבֵּה, אָז בְּהַגִּיעַ אֶל אֶחָד מֵהַמְּקוֹמוֹת שֶׁנַּעֲשָׂה לוֹ הַנֵּס שָׁם, צָרִיךְ לְהַזְכִּיר כָּל נִסִּים שֶׁל שְׁאָר מְקוֹמוֹת, וְיִכְלֹל הַכֹּל בִּבְרָכָה אֶחָת; וְדַוְקָא אִם הוּא חַיָּב בְּכָךְ, אֲבָל יוֹצְאֵי יְרֵכוֹ אֵין צְרִיכִין לְהַזְכִּיר שְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת.

יב אִם בָּאוּ עָלָיו גַּנָּבִים וְנִצּוֹל, אוֹ שֶׁנָּפַל אֶבֶן אוֹ בְרָזֶל סְמוּךְ לוֹ, אַף־עַל־פִּי שֶׁהָיָה בְּסַכָּנוֹת מָוֶת אִם הָיָה נוֹפֵל עָלָיו, אֵינוֹ מְבָרֵךְ "שֶׁעָשָׂה לִי גַּס", דְּאֵין דָּבָר זֶה יוֹצֵא מִמִּנְהַג הָעוֹלָם וְתוֹלַדוֹתָיו. מִיהוּ, אִם בָּא עָלָיו כַּדּוּר מְקֻנָּה־רוֹבֶה אַךְ לֹא נִכְנַס בְּבִטְנוֹ וּבִשְׂאָר מְקוֹמוֹת הֶחָלָל, אֶלָּא בָּא בְּרַגְלוֹ אוֹ בְּיָדוֹ, וְכֵן אִם אֶחָד תָּחַב לוֹ סַכִּין בְּגוּפוֹ, וְלֹא נִכְנַס הַסַּכִּין בִּמְקוֹם הֶחָלָל אֶלָּא בִּבְשָׂרוֹ, כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ הַדָּבָר בְּגוּפוֹ, הֲרֵי סָפֵק אִם יְבָרֵךְ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, לָכֵן טוֹב שֶׁגַּם בָּזֶה יַעֲשֶׂה כְּמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּאוֹת ו — לִקְרֹא תְּחִלָּה שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִים הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל, וְאַחַר־כָּךְ יְבָרֵךְ בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת, וְיִהְרְהֵר שֵׁם וּמַלְכוּת בְּלִבּוֹ.

יג הָרוֹאֶה חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ שֶׁחָלַק מֵחָכְמָתוֹ לִירֵאָיו" בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת. וְכֵן אִם רָאָה אֶת חֲבֵרוֹ אַחַר שְׁנַיִם־

עָשָׂר חֹדֶשׁ, מְבָרֵךְ "נִחַיֶּה הַמֵּתִים" בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת. וּמִיהוּ, לֹא רָאִינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ לְבָרֵךְ עַל חֲבֵרוֹ בְּרָכָה זוֹ, אֲפִלּוּ בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת. וְיִתְּכֵן, מִשּׁוּם דַּאֲנִינָא דַּעְתַּיְהוּ דְּאֲנָשֵׁי דִּמְבָרְכֵי עֲלֵיהוּ בְּכָךְ; עַל כֵּן יְהַרְהֵר בְּרָכָה זוֹ כֻּלָּהּ בְּלִבּוֹ, כְּדֵי לְקַיֵּם דִּבְרֵי חֲכָמִים.

יד הָרוֹאֶה אֶת חֲבֵרוֹ הַמְּפִירוֹ כְּבָר, וְעָבְרוּ עָלָיו שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁלֹּא רָאָהוּ, וְעַתָּה הוּא שָׂמֵחַ בִּרְאִיָּתוֹ — יְבָרֵךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ"; אֲבָל אִם אֵין מַכִּירוֹ מִכְּבָר בִּרְאִיַּת פָּנָיו, אַף־עַל־פִּי שֶׁמַּכִּירוֹ עַל יְדֵי מִכְתָּבִים — לֹא יְבָרֵךְ. וְאַף־עַל־גַּב דְּמִן הַדִּין צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת — כֵּיוָן דְּלֹא נָהֲגוּ הָעוֹלָם בָּזֶה, וְיֵשׁ גַּם־כֵּן סְמַךְ־טַעַם לִמִּנְהָג, לָכֵן יְבָרֵךְ בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת, וְיִהְרְהֵר שֵׁם וּמַלְכוּת בְּלִבּוֹ.

טו הָרוֹאֶה קְבָרֵי יִשְׂרָאֵל, מְבָרֵךְ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת הַבְּרָכָה הַכְּתוּבָה בַּמַּחֲזוֹר. אַךְ פֹּה עִירֵנוּ בַּגְּדֵד יע"א לֹא נָהֲגוּ לְבָרֵךְ אֲפִלּוּ בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת, כִּי בְּעֶרֶב רֹאשׁ־הַשָּׁנָה הוֹלְכִים כָּל הַקָּהָל לְבֵית־הַקְּבָרוֹת וְאֵין מְבָרְכִים כְּלָל, וְרַק בְּחֹדֶשׁ מֵת, בַּר מִנַּן — אֶחָד מְבָרֵךְ הַבְּרָכָה הַהִיא בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, בְּהַרְמַת קוֹל, וְהַקָּהָל הַמְלַוִּים אֶת הַמֵּת עוֹנִים אָמֵן. וְצָרִיךְ לְהוֹדִיעָם שֶׁיִּתְכַּוְّנוּ שׁוֹמְעֵי וּמַשְׁמִיעֵי לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתָם. וְגַם כְּשֶׁיּוֹצְאִים בְּעֶרֶב רֹאשׁ־הַשָּׁנָה וּבִשְׂאָר זְמַנִּים, יְזַהֲרוּ לְבָרֵךְ לְפָחוֹת בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת. וּמַה שֶּׁלֹּא הָיוּ נוֹהֲגִים מִקֹּדֶם לְבָרֵךְ אֲפִלּוּ בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת, אֵין זוֹ הוֹכָחָה לַמִּנְהָג, דְּיֵשׁ לוֹמַר, הוֹאִיל וְלֹא שְׁגוּרָה בְּפִמֵּיהוּ, לָכֵן אֵין מְבָרְכִים. וְקֹדֶם כַּמָּה שָׁנִים הִדְפַּסְתִּי פֹּה עִירֵנוּ תְּפִלַּת בֵּית־עָלְמִין מְחֻקֶּנֶת הֵיטֵב, וְהִדְפַּסְתִּי בָּהּ בְּרָכָה זוֹ בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת כְּדֵי לְבָרֵךְ.

טז עַל הַבְּרָקִים מְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ עוֹשֵׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית". וְעַל הָרְעָמִים מְבָרֵךְ: "בָּרוּךְ שֶׁכֹּחוֹ וּגְבוּרָתוֹ מָלֵא עוֹלָם". וּמִן הַדִּין צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, אַךְ פֹּה עִירֵנוּ נָהֲגוּ לְבָרֵךְ שְׁתֵּי בְּרָכוֹת אֵלּוּ בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת. וְכָתַב לִי יְדִידֵנוּ הָרַב הַגָּאוֹן מה"ר אֵלִיָּהוּ מַנִּי נר"ו, דְּגַם בְּעָרֵי־הַקֹּדֶשׁ תוּב"ב נָהֲגוּ לְבָרֵךְ בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת; וְכָתַב, שֶׁעָמַד עַל מִנְהָג זֶה הָרַב "פֶּתַח־הַדְּבִיר", חֵלֶק ב, סִימָן רכז, וְסֵפֶר זֶה אֵינוֹ מָצוּי אֶצְלֵנוּ.

יז הָרוֹאֶה הַקֶּשֶׁת, אוֹמֵר: "בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, זוֹכֵר הַבְּרִית, וְנֶאֱמָן בִּבְרִיתוֹ, וְקַיָּם בְּמַאֲמָרוֹ", וְאָסוּר לְהִסְתַּכֵּל בּוֹ. וּלְפִי דַּעַת הַגָּאוֹן מַהַר"י זַ"ל בי"ד, דְּיֵשׁ תְּרֵי גְּוָנֵי קֶשֶׁת, אִם־כֵּן צָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת, דְּאֵין אִתָּנוּ יוֹדֵעַ; מִיהוּ, אֵין דְּבָרָיו הַנִּזְכָּרִים הָאֲמוּרִים בְּדֶרֶךְ דְּרָשׁ, כְּדַאי לַעֲקֹר מִנְהַג יִשְׂרָאֵל לְבָרֵךְ בְּשֵׁם וּמַלְכוּת, וּבִכְפָרֵט, כִּי כָּל גְּדוֹלֵי הַפּוֹסְקִים סָתְמוּ מִלֵּיהוּ בָּזֶה. מִיהוּ, הָרוֹצֶה לְהִתְחַסֵּד לְבָרֵךְ בְּלִי שֵׁם וּמַלְכוּת, וְיִהְרְהֵר שֵׁם וּמַלְכוּת בְּלִבּוֹ, אֵין מַזְנִיחִין אוֹתוֹ.

יח יִזָּהֵר הָאָדָם בִּתְפִלַּת הַדֶּרֶךְ. וְרָאוּי שֶׁיִּסְמְכֶנָּה לְאֵיזֶה בְּרָכָה, כְּגוֹן שֶׁיֹּאכַל אוֹ יִשְׁתֶּה, וִיבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה, וְיִסְמֹךְ תְּפִלַּת הַדֶּרֶךְ אֵלֶיהָ; אוֹ יִסְמֹךְ אוֹתָהּ לְבִרְכַּת "אֲשֶׁר יָצַר" אִם נִזְדַּמֵּן לוֹ זֶה. וְאִם אֶפְשָׁר לְאָמְרָהּ בַּעֲמִידָה, הִנֵּה מַה טּוֹב; וְאִם לֹא אֶפְשָׁר, יֹאמַר בַּהֲלִיכָה. וְאֵין מִתְפַּלְּלִים אוֹתָהּ אֶלָּא אִם כֵּן יֵשׁ לוֹ לֵילֵךְ עַל־כָּל־פָּנִים פַּרְסָה. וְאִם הָלַךְ כַּמָּה פַּרְסָאוֹת וְשָׁכַח לְאָמְרָהּ, אִם נִשְׁאַר לוֹ מַהֲלַךְ פַּרְסָה, יֹאמַר אוֹתָהּ. וְאֵין אוֹמְרִים אֶלָּא פַּעַם אַחַת בַּיּוֹם. וְיִזָּהֵר כֹּל הַיּוֹצֵא לַדֶּרֶךְ מֵעִיר אַחַת, שֶׁיַּעֲשֶׂה סֵדֶר לְוָיָה כַּכָּתוּב בַּסִּדּוּר, בְּקִבּוּץ חֲבֵרִים; וּכְשֶׁיִּפָּרֵד מֵהֶם יֹאמַר הֲלָכָה זוֹ: "יָחִיד וְרַבִּים — הֲלָכָה כְּרַבִּים" (ברכות ט.), וּיְכַוֵּן רָאשֵׁי־תֵבוֹת שֵׁם יוֹהֹכ הַמְסֻגָּל לִשְׁמִירַת הַדֶּרֶךְ, שֶׁרְמִיז זֶה בְּסוֹפֵי־תֵבוֹת "כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ" (תהלים צא יא).

וְדַע כִּי מְצָאתִי בְּ"כֶתֶר־מַלְכוּת" כָּתוּב בְּבַקָּשָׁה וְשֶׁבַח לָאֵל, מְיֻסָּדֶת עַל שֵׁם הַקָּדוֹשׁ הַנִּזְכָּר, שֶׁיֹּאמַר הַנּוֹסֵעַ בְּעֵת נְסִעוֹ:

ביום התענית, והשיב ח"ל: כיון דאוכל דבר מר ושאינו מאכל בנ"א סטור ביוה"כ (או"ח סי' תרי"ב ס"ו) אפשר דמותר משום רפואה בשאר תעניות וביה"כ מה שיהא מותר בשבת משום רפואה גם ביה"כ עכ"ל. בדברי הלכות קטנות אנו רואים שכבר נגע בדבריו לדבר בנוגע ליוה"כ, אבל דבריו סותרים לכאורה אהדדי, ורישא לאו סיפא, דברישא כותב בהדיא לדייק מלשון השו"ע שגבי יוה"כ כתוב דהאוכל דבר מר פטור, דהא בשאר תעניות י"ל דגם מותר, ור"ל, דרק גבי יוה"כ דאורייתא רק פטוד אבל אסוד, אבל בשאר תעניות דרבנן י"ל שגם מותר, ואילו בסיפא דדבריו מצמצם את השאלה גם לגבי יוה"כ רק בהלכה בעד היכן שמותר לקחת רפואה בשבת, וכל שהוא בגדר כזה שמותר לו לקחת רפואה בשבת מותר גם ביוה"כ.

ג) **בספר** שדי חמד מערכת יוהכ"פ סי' ג' אות ח' דן כבר בשאלה לגבי יוהכ"פ, האמנם לא מזכיר בדבריו לא מדברי העקרי הד"ט ולא מדברי ההלק"ט, אבל מתוך יתר דברי האחרונים שמביא בדבריו מסיק להלכה דשפיר נוכל לסמוך להתיר לחולה שאין בו סכנה לשתות סמים המרים לרפואה. אך לא דיבר ולא סיכם אודות בליעת כדורים עיי"ש.

ד) **ובספר** שו"ת משיב שלום (פיינגנבוים) סי' קע"ט ראיתי שנשאל אודות אחד שכואב לו דאשו מאד עד שנחלש גופו אם מותר לו לבלוע אבק סמי רפואה בלי מים, בהיות די"ל דהאבק של סם זה הוי דבר שא"ר לאכילה כלל. והשיב והסיק את ההלכה דאם באמת יש ליתן עליו גדר חולה ממש יש להקל, אבל אם הוי רק מיחוש אין להקל כלל. אבל בסו"ד כאילו חזר קצת גב מזה וכותב דגם אם באמת נחלה כל גופו צ"ע אלא דמ"מ כיון דעכ"פ הוי רק דרבנן יש לדמות לאכילת מוקצה בשבת דמתיר רע"א ז"ל עיי"ש.

ה) **שוב** השגתי לעיין בגוף דברי הספר כתונת יוסף, והוא למוהר"י מונטיקייו ז"ל וראיתי לו בסי' ד' שבדבריו נוגע באמת גם אודות יוהכ"פ. בראשונה מדבר בנוגע לבליעת כדורים, ומברר שאע"ג שבולען מ"מ אינו דבר שיש לו הנאה כלל ועיקר דאינן ראוין לאכילה כלל ואין כאן טעם כלל אדרבא הם מרים כלענה על הרוב ואינו דבר שלועס בפה בשיניו כלל אלא נבלעים, ולכן כו"ע מודים דבולען ואין בכך כלום, ואע"פ דבשו"ע סי' תרי"ב כתוב בלשון פטור דמשמע אבל אסור, אפ"ה בנדו"ד מודה דאפילו לכתחילה מותר כיון דלא הוי דאוי לאכילה כלל ועיקר ויש סניף שהרי עושה זה לרפואה ועוד שאינו אוכלו דרך אכילה אלא בולעו ואין הנאה לגוף בו כלל שאינו אוכל כלל, ועוד שאין כאן אפילו חצי שיעור וגם דבר זה הוי דבר שאינו צריך ברכה כלל שאין הקפדה א"כ בתענית. ומכיון דאיכא כל הני לטיבותא א"כ ודאי דכולם מודים דמותר גם לכתחילה.

ובהיות שלפי האמור משתמע להתיר גם ביום הכפורים, מוסיף הכתונת יוסף לכתוב וז"ל:

ואעפ"י שמכל זה דלעיל נראה דאפילו ביום הכפורים מותר, מ"מ נראה לי על צד היותר דמשום אימת יום הכפודים אין לעשות כן שאימת מלך עליו והוי אסור בדאורייתא לכן כל כי האי אין ראוי לעשות כן, אלא דאם עשאן אין בכך כלום דלא גרע משאר דברים שאינן ראויין לאכילה דפטור כו' אבל בשאר הימים נראה לי פשוט דפטוד ומותר לכתחילה ואין בכך כלום בבליעה זאת כלל ועיקר.

לאחר מיכן בא הכתונת יוסף להשיב גם על שתיית משקה לרפואה ממשקין שאינן ראויין לאכילה, וגם ע"ז משיב דנראה ג"כ, דלפי מה שכתב, דודאי שותה ואין בכך כלום כיון שאין בו הנאה כלל ואדרבא צער גדול הוא לו, ואעפ"י שיש בו רביעית אינו מעיל זה לאוסרו דהא אפילו ביוה"כ יש צד להתירו כיון שאינו ראוי לשתיה ועוד דהוי לרפואה, וגם דדבר זה הוי מדבר שאינו צריך ברכה וכיון שאינו צריך ברכה מסתמא אינו מקפיד לתענית כלל כמו שכתבתי לעיל. ואפילו אם נרצה לומר דביה"כ אין ראוי לעשות כן, היינו דוקא התם משום עצומו של יום דחמיר דאימת מלך עליו דהוי דאורייתא אבל בארבע צומות ושאר תעניות ודאי דמותר לעשות כן, לכן נראה להתיר לכתחילה בלי שום פקפוק.

ובסוף דברי התשובה מסיים וכותב דלאחר מיכן שאל את השאלה גם להרב המובהק כמוה"ר יוסף דוד, והשיב לו ג"כ להתיר ואין חומרא אלא ביה"כ דוקא עיי"ש.

הרבתי לצטט מדברי הספר בהיות ואיננו בנמצא כמעט ובספר עקרי הד"ט הועתק ממנו בקיצור נמרץ ובאופן מטעה, והרי כמה הלכתא גבירתא שמעינן מזה.

פרק כג

מנותח שהוציאו ממנו אבר פנימי שהתנדב לשם השתלה בגופו של אחר והבריא אם צריך לברך הגומל

א) **יש** לחקור במי שהוא שנדב אבר פנימי מאבריו לשם השתלה בגופו של חולה מסוכן ולשם הוצאת האבר ביצעו בגופו ניתוח שבדרך כלל כשעוכרים ניתוח כזה ומתרפאים צריכים לברך ברכת הגומל, אם כשמתרפא מהניתוח צריך ג"כ לברך הגומל או לא, וצד הספק הוא הואיל והוא הכניס א"ע ברצונו לידי סכנה זאת. ואעפ"י שהולכי מדבריות ועוברי ימים ג"כ מכניסים א"ע ברצונם הטוב לידי סכנה ובכל זאת צריכים לברך הגומל, יש מכל מקום לומר דלא דמי להתם, דשם דרכו של עולם בן להיות

עוברי ימים והולכי מדבריות לצרכי האדם ופרנסתו, והכרחי זה לקיום העולם, לכן לא נקרא זה כמכניס א"ע לסכנה שלא לצורך (ושלא לצורך פרנסה וצרכים חיוניים אסור באמת לאדם להכניס א"ע בסכנה להלך במקום גדודי חיות וכדומה וכדמבאר בשו"ת נחלת ביהודה מהדו"ת חיו"ד סי' ו' עיי"ש) ולכן צריכים העוברים במקומות הנ"ל שפיר לברך בדכת הגומל, אבל משא"כ בהתמסרות לביצוע ניתוח כנ"ל שאינו לצרכו של המנותח כלל ואדרבה מגרע עי"כ מבריאות גופו, ועפ"י דין אין עליו כל חיוב לכך, ואדרבה ישנה שאלה אם אפילו מותר לו להכניס א"ע בספק סכנה כזאת, או בהתחסרת אבר ממנו, לשם הצלת חבירו, וכדביארנו מזה בהרחבה לעיל בפרק ז, בכל כגון דא יש שפיר להסתפק אם כשמתרפא צריך לברך הגומל על שנתרפא מניתוח שגרם לו בעצמו וברצונו הטוב.

ב) **ובאמת** הדבר נפתח בגדולים, דמצינו בספר מחזיק ברכה להחיד"א ז"ל או"ח סי' רי"ט שנחלקו בדיעותיהם על בדומה לזה הגאון בעל חזון נחום עם הגאון ר' יצחק זרחיה אזולאי אביו של החיד"א ז"ל, השאלות שחקרו שם המה: אם יצחק אבינו כשניצול מן העקידה בירך ברכת הגומל דהא בא לידי סכנה, או לא, וכן ד' שנכנסו לפרדס שהוא מקום סכנה שהרי א' מהם הציץ ומת וא' מהן הציץ ונפגע א"כ ר' עקיבא שיצא בשלום בירך ברכת הגומל או לא, וכן כהן גדול כשהיה נכנס ביוה"כ לפני ולפנים שהוא מקום סכנה בצאתו בשלום מן הקודש היה מברך הגומל או לא.

אביו של החיד"א ז"ל השיב חות דעתו: כי מעולם לא תקון רבנן לברך ברכת הגומל שהיא ברכת הודאה אלא דוקא בצרה הבאה לאדם בע"כ ושלא מדעתו ונעשה לו נס אז חייב לברך כ' הגי ארבעה וכו' ויורדי הים ג"כ דמקום סכנה הוא בע"כ צריך לעבור בו וכן הולכי מדברות כי בע"כ צריכים ללכת במדבר הגדול. האמנם בדבר שהוא במאמר ובציוי ה' לעשותו או אפי' שלא יהיה בפרטות וביחוד רק מימרא דרחמנא לקדש שמו יתברך בכולל לקיים כל דבר המלך ודתו, אז אף שהקב"ה יעשה לו נס אינו מברך וכו' וההיא דד' שנכנסו לפרדס הדבר ברור שאינו כפשוטו שהיה שם כניסה ויציאה כדדך מהלכי שתים אלא הכל ע"י מחשבה התבודדות וכו' ומאחר שכן הנמצא כזה לברך הגומל על המחשבה והתבודדות?

והגאון בעל חזון נחום ז"ל השיב לו וחלק על דעתו, וס"ל דיצחק אבינו וכן א"א ע"ה בהדא' הודו לד' כשניצלו, וכל אחד הודה כפי צחות לשונו עד שבאו אנשי כנה"ג ותקנו ברכה כוללת שהיא הגומל וכו' וכן ד' שנכנסו לפרדס כיון ששלחו מחשבתם אל מקום סכנה פשיטא שחייבים לברך כשניצלו וכו' וגם כה"ג פשיטא שהיה מברך בצאתו בשלום מן הקדש שניצול ממקום סכנה עיי"ש.

הרי לנו שכבר נחלקו שני גדולים בדורות שקדמונו כעל כגון ספיקתנו אם צריכים לברך ברכת הגומל או לא. ומעניין הדבר שהחיד"א ז"ל לא חוה דעתו כלום בזה.

ג) **אמנם** מצינו לו להחיד"א ד"ל בספרו ברכי יוסף או"ח סי' רי"ט אות ד' בנוגע למי שהיה חבוש בבית האסורים שמביא בשם המהר"י מיגאש ז"ל שכתב, דהיה אפשר להוציא מזה הכלל מי שיש לו יכולת לפרעון המס או החוב ונמנע לפרוע לסבת היותו מורד או שהיה מקום שיוחזרו לו דבר ממה שעליו ולא הועיל לו זה, שחבישתו היתה בזה ממה שסבב אותה לעצמו, שאם רצה לא היה נחבש ולא היה בא לו מחבישתו זו תועלת כדי שיברך עליה, אם לא שיאמרו לנו בכיוצא בזה נתת דבריך לשיעורין. ומסיים ע"ז הברכ"י שם לדייק מזה דעין רואה ואזן שומעת אמרי קדוש קרי בחיל דבכל מין חבוש צריך לברך ע"ש. ואפשר לכאורה להוציא מזה שבכאן הכריע החיד"א ד"ל את דעתו גם בפלוגתא שבין אביו לבין הבעל חזון נחום, לאמר, שבכל גוונא צריך לברך אפילו כשהוא בעצמו מדעתו הכניס א"ע אל הסכנה.

אבל במעט עיון נראה שאין הכרח לכך ויש לחלק בפשיטות בין הנידונים, והוא דשם בברכ"י הרי למעשה האיש הולך למאסר בע"כ, דאינו רוצה בכך בעצם, ורק ממונו חביב עליו ואינו רוצה לתת מכספו, אע"פ שיודע שזה יביאנו למאסר שגם בו איננו רוצה, דיש לך אדם שממונו חביב עליו מגופו, וגם יש שדמיונו מטעהו לחשוב שאם יעמוד במרדו יחזרו לו בסופו של דבר מהסך שדורשים ממנו, ועכ"פ איך שהוא עצם המאסר הוא בניגוד לרצונו, ולכך ס"ל להמהר"י מיגש ז"ל והחרה החזיק אחריו החיד"א ז"ל שלא לתת הדברים לשיעורין ולחייב לברך הגומל גם על בכה"ג בהיות ולמעשה סוג מאסר זה הוא בעצם ג"כ בניגוד לרצונו, אבל משא"כ בנידונים הנ"ל שבמחזיק ברכה שעצם ההכנסה לסכנה נעשה ג"כ ברצונו, בכל כה"ג י"ל שיודה גם המהר"י מיגש, ואחדיו גם החיד"א, ז"ל, שאין לברך.

ועוד זאת דגם בנידון החבישה שם אינני דואה עוד הכרעה ברורה בזה, ואדרבה הר"י מיגש ז"ל הביא בראשונה דעתו להוציא סוג מאסר כזה מן הכלל ולפסוק שלא לברך בהיות וסיבב אותו בעצמו, ורק מטיל גם פקפוק בזה בהיות ויש מקום לומר בזה שלא לתת הדבר לשיעורין, אבל הכרעה על להיפך אין בדבריו. וגם החיד"א ד"ל שמסכם ללמוד מזה דבכל מין חבוש צריך לברך יש לומר שאין כוונתו בדיוק על סוג מאסר כזה, אלא כוונתו להוכיח מזה שאין לחלק בזה בין שנחבש על עסקי נפשות

לבין שנחבש על עסקי ממון, ולזה הוא שקורא "כל מין חבורש", כי לשם זה הוא שהביא שם בעצם דברי הר"י מיגש להביא סייעתא לדבריו הקודמים שם דיש לברך אף בחבורש על עסקי ממון, כדיראה בעליל המעיין בדבריו שם.

ויעוין עוד בשערי תשובה או"ח שם סק"ב שהביא בלשון סתום דברי הברכ"י מבלי שישתקף מלשונו איך שפירש הדברים, אבל למעשה הכריע לברך בכה"ג בלא שם ומלכות ע"ש.

ד) **והלום** ראיתי בש"ת מנחת אלעזר ח"ד סי' מ"ז שכתב לחקור אם יש לברך הגומל במי שמסר עצמו בסכנה קרובה על דברי תורה, ומכ"ש על דברי ממון, ואח"כ ניצול מזה בדרך נס, בהיות ואמרו ע"ז בב"ק ד' ס"א שאין אומרים דבר הלכה משמו, ומה דפסקינן ביו"ד סי' קנ"ז דרשאי להתמיר על עצמו למס"נ גם במקום שאינו מחויב היינו רק במקום שהנברי מכוון להעבירו על הדת וכו', ובנוגע למי שמסר נפשו לד"ת מסיק בצ"ע כיון דעכ"פ היתה כוונתו לש"ש, אך במי שסיכן נפשו בשביל ממון להרויח מסיק דנראה ברור שאין לברך ברכת הגומל ע"י"ש.

ולפלא בעיני שהבעל מנחת אלעזר לא השגיח בדברי הח"ד ז"ל לא בברכ"י ולא במחזיק ברכה, דדבר שהוא הכריע שלא לברך כשסיכן נפשו בשביל ממון, הרי הסתפק בזה עכ"פ המהר"י מיגש ז"ל וכן החיד"א (ואחרים מבארים שכוונת הכרעתם כן לברך ע"ין באו"ח עקב וכה"ח ס"ק י"ב) והשע"ת הכריע לברך בלא שם ומלכות. אם לא שנאמר לחלק שהמהר"י מיגש בתב דבריו רק בנוגע לחבישה וכדי שלא לתת הדבר לשיעורין, אבל לא בסתם סיכון עבור ממון. ומאידך אפילו אם נאמר לחלק בכהאת, יש עדיין לעיין ע"ד המנח"א מהולכי מדבריות ועוברי ימים שג"כ מכניסים א"ע לסכנה עבור ממון ובכל זאת מברכים הגומל. אלא שגם בזה יש לחלק ולומר דשאני הולכי מדבריות ועוברי ימים שדרך העולם בכך, והמדובר במנח"א כשמסכן א"ע על עסקי ממון בדבר שאינו מדרכו של עולם ויל"ע.

וכמו"כ מה שנראה לכאורה מדברי המנח"א שם דכשמוסר א"ע על קידוה"ש וניצול חייב לברך הגומל הנה דעת המהרי"ז אזולאי ז"ל במחזיק ברכה שם להיפוך מזה, דכשיש ציוחי מהקב"ה למסור עצמו וניצול דא"צ לברך כיעו"ש.

ה) **האמנם** ראיתי בספר לב חיים להגר"ח פלאג'י ז"ל בח"ג סי' כ"ג (מובא בקצרה גם בכה"ח ס"ק מ"ח) שהעלה להלכה דמי ששתה סם המות ונסתכן והשתדלו עמו הרופאים ועלתה לו ארוכה והבריא דחייב לברך ברכת הגומל ע"י"ש. וא"כ לפי"ז הרי פשוט דגם בכנון נידוננו יש ג"כ לברך ברכת הגומל.

אבל לפענ"ד ראיה זאת היא עדנה בבחינה של ערבך עדבא צריך, וההלכה לא מכרעת גם בשם אם לברך, דהלב חיים שם לא נתן לבו למו"מ שיש על כגון דא שגרם לעצמו הסכנה בספר מחזיק ברכה בין הגרי"ז אזולאי לבין הבעל חזון נחום ובהיות כן לא יבולה להיות הכרעתו כהברעה שלישית (והנאמר בזה בספר פתח הדביר סי' די"ס אות ב' בשם בן המחבר אין בהם בכדי הברעה כלל עפ"י ההלכה כיעו"ש).

אמנם המעתיק בספר לב חיים שם מביא לדברי המחזיק ברכה, אבל אחרי המחי"ר קאזיל בזה בתר אימכא, דכותב שם להכיח מדברי הגרי"ז אזולאי שכתב לחלק דמעולם לא תקן רבנן לברך ברכת הגומל אלא בצרה הבאה לו לאדם בעל כרחו אבל בדבר שהוא במאמר ובציוחי ה' לעשותו אינו חייב לברך, וכותב לדייק מזה, שהא כשלא באה עליו הסכנה בצווי ד' אלא להיפך שעבר על מימרא דרחמנא ושתה סם המות ונסתכן ואפ"ה ניצול בודאי שחייב לברך הגומל ע"ש. ואין כל הבנה לחילוק זה, דהא הרי הגרי"ז אזולאי מדגיש בדבריו בהדיא וכותב שמעולם לא תקן רבנן לברך ברכת הגומל אלא דוקא בצרה הבאה לו לאדם בע"כ ושלא מדעתו ונעשה לו נס, כי הני ארבעה חי"ם הם חולה הידצה אדם שיחלה וכו'. דון מינה הא כל צרה שבאה לו לאדם מדעתו ומרצונו לא תיקן לברך. ועוד זאת הרי הגרי"ז שם מוסיף בדבריו להביא ראי' לכך מר"א בר"ש דבאורתא אמר בואו אחי ריעי היתכן כי כל יום היה מברך אין הדעת מקבלו דמסורין היו בידו ומהיכא תיתי שיברך בכל יום, הרי בהדיא בדברי הגרי"ז ז"ל שאין לברך על יסורין שהאדם מביאו אותן על עצמו וברצונו, ומינה לכל סכנה שמביא על עצמו וברצונו, ואיך אפשר לבוא לדייק מדבריו היפוכו של דבר, אתמהא.

ועקרונית, הרי ראינו גם בדברי המהר"י מיגש ז"ל שהסכים לזה שמה שטבב האדם לעצמו אין לברך על כך כשניצול מזה, ורק בחבישה כתב דעת נוטה שיש גם לומר שלא לתת הדבר לשיעורין, אבל על כגון מקרה מיוחד שאדם הכניס א"ע לסכנה, כשתיית סם המות, או כגון נידוננו, וכדומה, פסתבר שסבר בפשיטות שאין לברך. ודברי מהר"י מיגש אלה לא ראה בכלל גם המעתיק שם, דלא הזכירו בדבריו.

וכך ראינו במנח"א שם שהיה פשוט ליה בדעתו כביעתא בכותחא שאין ראוי לברך ברכת הגומל על מעשה שנעשה נגד רצון ד' בתורתו ונגד רצון חכמים (וגם להגר"ח פלאג'י ז"ל יש לומר שעד כאן לא הצריך לברך כי במאעל"ד וכשחזר לדעתו התחרט ועשה תשובה על מעשיו ולכן ס"ל דיכול על על כן לבריך לד' על שגמל אתו טובות אע"פ שהי'

חייב ופושע בכך, וכדמזכיר סברא זאת בדבריו שם אבל משא"כ על כגון נידוננו שעשה פעולת החסרת אכר והוא חיסרון שלא יוכל להמנות, ואין להאריך מכיון שנראה שאין הלכה כמותו בזה).

ו) **והתחשבתי**, דאדרבא, יש לומר שאפילו תבעל חזון נחום לא נחלק על הגריו"א אלא על גוזנא שנכנס לסכנה בציוחי השי"ת, ואפילו שלא יהי' בפרטות, וכלול בזה גם הד' שנכנסו בפרדס, שרצון השי"ת שיתעסקו בזה לאלה שמוכשרים לבך, וכדאיתא בחגיגה ד' ס"ו ע"ב שהקב"ה אמר למל"ה הניחו לזקן זה שראוי להשתמש בכבודי, וכן אמרו שם שעליו (על ר"ע) הכתוב אומר משכני אחריך נרוצה, ולכן ס"ל להחזו"נ שם שצריך לברך כשיוצא מזה בשלום, אבל כשהכנים א"ע לכך ברצונו ולא בציוי השי"ת, ועוד נגד רצונו, בכל כה"ג י"ל שגם הבעל חזון נחום ז"ל מודה שאין לברך.

ז) **לכן** בנידון חקירתנו, בחיות וברצונו הטוב הכניס א"ע לסכנת הניתוח, ולא עוד אלא שיצא ממנו בחיסרון אבר שהחסיר ממנו בהסכמתו, נראה מכל הלין שנתבאר להכריע שלא לברך ברכת הנומל, ועכ"פ לברך בלא שם ומלכות.

פרק כד

ניתוח פרוסטט לחולה בעצירת השתן

הפרוסטט (הערמונה) נמצא סמוך לכיס השתן בפנים הבטן, מכיס השתן יוצא שביל לתוך הפרוסטט ונמשך משם והלאה עד גיד האמה, דרכו של שביל זה יוצא השתן לחוץ, ובשהפורסטט מתעבה לפעמים ל"א הוא לוחץ ודוחק על שביל השתן הלזה ומפריע עי"כ את מעבר השתן דרכו עד שהדבר מביא לידי עצירת השתן הכרוך בכאבים ויסורים גדולים המהולים גם סכנה לגוף, ואזי יש הכרח לעשיית ניתוח-פרוסטט.

הבעיא היא, היות שגם שבילי הזרע היוצאים מהביצים לתוך הגוף עד כיס-הזרע, יוצאים משם חזרה ונכנסים ג"כ לתוך הפרוסטט ויוצאים ונמשכים עד גיד האמה, ולכן כדי למנוע מקרה של זיהום כללי בגוף שיכול להביא לידי סכנת נפש נהגים במעט כל הרופאים לנתק את שבילי הש"ז שעוברים שם בעת ביצוע הניתוח, והמנותח נעשה ע"כ עקר שאינו מוליד, הוא אמנם יש לו עוד קישוי אבר ויכול לחיות חיי אישות אבל זרע אינו יכול להוציא יותר.

ונשאלת איפוא השאלה אם לא נעשה ע"כ פצ"ד, ואם לא צריך לאחר מיכן להתגרש מאשתו.

א) **והנה** ביבמות ד' ע"ה ע"ב איתא: אמר רבא פצוע בכולן דך בכולן כרות בכולן פצוע בכולן בין שנפצע הגיד בין שנפצעו ביצים בין שנפצעו חוטי ביצים, דך בכולן בין שגידך הגיד בין שנדכו ביצים בין שגידכו חוטי ביצים, כרות בכולן בין שנכרת הגיד בין שנברתו ביצים בין שנברתו חוטי ביצים.

רש"י מפרש דחוטי ביצים, ר"ל, חוטי ביצים שהביצים תלוין בהן בתוך הכיס. אבל הרמב"ם בפס"ז מה' איסורי ביאה ה"ג מבאר, דחוטי ביצים המה השבילין שבהן תתבשל השכבת זרע. ומשמע בפשטות דרש"י והרמב"ם נחלקו בזה, לרש"י נעשה פצ"ד רק כשנברתו חוטי ביצים שהביצים תלוין בהן בתוך הכיס, ולהרמב"ם נעשה פצ"ד כל שנתקו השבילין שבהן מתבשל השכבת זרע. והבי ראיתי בשו"ת שאילת דוד שעם הפסקי הלכות להגאון הגר"ד פרידמאן ז"ל מקארלין סימן א' שמבאר בפשטות שדש"י והרמב"ם נחלקו בזה ע"י"ש. וא"כ בנידון שאלתנו לדעת רש"י לא נחשב זה לניתוק חוטי הביצים שנעשה ע"כ פצ"ד בהיות ואין חוטים אלה שמנתקים עם הניתוח חוטי ביצים שהביצים תלויין בהם בתוך הכיס, ולהרמב"ם צריך להיות לכאורה שנעשה ע"כ פצ"ד.

וכשנדקדק עוד נראה שהטור באה"ע סי' ה' נקט ליה כדעת רש"י דכותב בלשון: "או החוטים שהביצים תלוים בהם", והיינו כרש"י, ואילו השו"ע שם בסעי' ב' תפס לכתוב כלשונו של הרמב"ם דפוסק בלשון: ובג' אברים אפשר שיפסל הזכר בגיד בביצים ובשבילים שבהם נתבשל שכבת זרע הם הנקראים חוטי ביצים.

ויוצא לנו איפוא שנקטינן להלכה כדעת השו"ע שהיא דעת הרמב"ם, כי כל נו"כ השו"ע שתקו ליה לפסקו של השו"ע בזה, והבעיה לובשת לכאורה צורה חמורה [אם לא שיתברר לפנינו שבאותו חלק החוטים שמבצעים הניתוח לא מתבשל בשבילין ההם הזרע].

ב) **אולם** מצינו לשני גאונים שחיו בדורנו שפתחו לנו בזה פתחא דהיתרא, האחד בא על כך בקצרה ובדרך שסללו לנו כבר גדולי האחרונים באופן כללי בדינא של פצ"ד. והשני חותר חתירה ופותח פתח חדש בשרשה של זאת ההלבה.

זה שבא על כך בקצרה הוא הגאון הגרצ"פ פרנק ז"ל בתשובה שנדפסה בספר שו"ת שאילת משה (וסרמן) האה"ע סי' כ"ב. הוא משיב למחבר הספר שדן בשאלה זאת ח"ל: בתשובה על השאלה במי שהיה זקוק לנתוח והוברחו לחתוך לו חוטי הבצים ונסתרס אי מחויב לגרש את אשתו הנה שאלה זו לא חדשה היא, ורוב גדולי האחרונים הכריעו שאין זה בידי אדם ומותר לבוא בקהל ואני לע"ע אינני בקי הבריאות בימים אלו וקשה לבוא באורוכה, ובפרט שאין להאריך במקום שהאריכו גדולי הדורות דבניתוח

ברגליו וכו׳ דמוכח מכל הסוגיא שם דקפדינן אהילוך מירושלים להר הבית, ומוסיף עלה מה דנאמר ע״פ הסוד ברבינו האדר״י ז״ל בסוד עליה לרגל ברגלים כדי להמשיך כח הרגלים העליונים וכו׳, והוכיח שגם בהליכה לביהכ״נ יש טעם זה להילוך ברגלים, ועל כן זאת הלכה העלה, שבחדאי גם במצות הליכה לבית הכנסת יש להקפיד בה שתהיה ברגלים דוקא כל היכא דהוא יכול להלוך ברגליו ולא יחוש בזה על הכבוד

לעיני הרואים אע״פ שהוא עשיר נכבד עיי״ש.

ולפלא על מחבר הספר הנ״ז דמדי בואו לדמות

וללמוד מעליה לרגל ולהוכיח ששם היה בהליכה ברגלים דוקא, מדוע לא הביא לכך דברי רבינו בחיי עה״ת פ׳ משפטים (כג־יד) שמביא מדרש שכתוב לאמר: שלש פעמים שלש רגלים ולהלן הוא אומר (ישעי׳ כ״ו) תרמסנה דגל רגלי עני פעמי דלים, אזהרה לישראל שלא יעלו אלא ברגליהם וכן הכתוב אומר מה יפו פעמיך בנעלים בת נדיב עכ״ל. הרי מדרש מפורש

בכאמור שצריכים לעלות ברגליהם דוקא.

אלא דאי משום הא׳ מדרשא לבד יש להביא נגד

זה מירושלמי דלא כן דכן איתא בירושלמי פ״ד דפסחים ה״ז: דבי יוסי בן ר׳ יהודה אומר אף הרוצענין (עושין מלאכה בערבי פסחים) שכן דרך עולי רגלים להיות מתקנין מנעליהן וסנדליהן במועד [דמסתמא היו עולי רגלים צריכין לתקן מנעליהם שבלו בהליכתן לירושלים, ק״ע] ובבהמה היו עולין [עלו בבהמה ולא היו הולכים ברגליהם ולא בלו מנעליהם בדרך. ק״ע]. הרי מבואר בירושלמי בפשיטות שמותר היה לעלות לרגל גם ברכיבה, ושכן היו נוהגין רוב עולי הרגל שעשירים היו לעלות בבהמה (יעוין גם בפ״מ שפירש נמי כנ״ז בק״ע ורק לא הזכיר הך שמזכיר הק״ע דמי שאין לו קרקע פטור מן הראי׳ שיש ע״ז חולקים, אלא כתב בסתם שרוב עולי הרגל עשירים היו). והרי אין למדים הלכה מן המדרש, ובמיוחד כשזה יוצא נגד התלמודין (יעוין מהמובא מזה בשד״ח מע׳ א׳ כללים אותיות צ״ה־צ״ז וק״ג, ובחלק שאת השדה אות ל״ט עיי״ש) ויעוין בהגהות טוב ירושלים מהגאון האדר״ת ז״ל בירושלמי שם שכותב באמת להוכיח מהירושלמי הזה דלא כמו ששמע אומדים ע״ש המדרש, אלא דלא היו צריכים

לעלות דוקא ברגליהם.

אבל ביחד עם ההוכחה העיקרית שמזכיר התורה לשמה

מהסוניות דפ״ק דחגיגה שמוכח שהיו עולים ברגל ממש, יכולה ההוכחה הנוספות מהמדרש שברבינו בחיי לשמש לתנא דמסייעין גדול שאמנם כך גם כוונת חז״ל בתלמודין דידן ולהכריע עי״כ נגד הירושלמי, ולא עוד אלא שאפשר לפשר בין התלמודין ולומר דלא פליגי אהדדי. אלא דבתלמודא דידן וכן במדרש המכוון בעליה מירושלים ועד להר הבית ראו צריכים כולם לעלות ברגל ממש, ואילו בירושלמי המכוון ממקומות הרחוקים ועד לירושלים שבזה היו העשירים עולין בבהמה, ומשום הליכה דגלית מעטת מירושלים ועד להר הבית לא היו צריכים ע״פ דוב לתקן משום כך מנעליהם. ויעו״ש בהגהות עמודי ירושלים תניינא מהגאון בעע״א ז״ל שעומד על הסתירה שישנו בזה בין הירושלמי לבין סוגיין דידן בפ״ק דחגיגה דמשמע דברגל היו הולכין, וכותב באמת ליישב כנ״ז דהכוונה בחגיגה שהיו הולכין ברגלים מירושלים להר הבית וכמו שפירש גמי בעץ יוסף על הע״י אבל אינו מוכרח שהיו הולכין מבתיהן ברגליהן

ע״ש.

ח) **ובשו״ת** מהר״ץ חיות ז״ל סי׳ ז׳ נשאל אם יודע

הנהו איה המה דברי המדרש המובא

ברבינו בחיי הנ״ל שמצוה לעלות ג׳ פעמים בשנה (האדר״ת ז״ל הנ״ל כנראה לא דאה אפי׳ את הרבינו בחיי שמביא את המדרש, שהרי כותב שרק שמע אומרים בכואה ע״ש המדרש). והשיב, שנעלם ממנו מקומו של מדרש זה, אבל מביא ג״כ כהוכחה לזה מסוגין דפ״ק דחגיגה, ונגד זה מביא מח״א שהראה לו דברי הירושלמי דפסחים הנ״ל דמוכח שדק העניים הלכו ברגליהם לרגל והעשירים היו באמת רוכבים על הבהמות, וכדי לגשר על הסתירות בזה כותב לפרש שענין ההליכה ברגל לא נאמר לעיכוב הה״ז זה רק משום חיבוב מצוה, ודוגמא לזה מביא מההיא דסוטה ד׳ כ״ב, ושלאו בדוקא נאמרו דברי המדרש

שבדבינו בחיי עיי״ש.

ולפענ״ד אין זה ישוב של ממש, דאיך אפשר לפרש

שדברי המדרש לאו בדוקא נאמרו בזמן

שכתוב שם מפורש בלשון "אזהרה לישראל שלא יעלו אלא ברגליהם" ולשון כזה מורה בהחלטיות שהיא אזהרה לעיכובא, וגם איך יתכן לפרש ולקבוע שחיבוב המצוה בזה קיבלו עליהם רק העניים ולא העשירים. לכן המתקבל ביותר הוא ליישב ולחלק בכנז״ל שמבתיהם עד ירושלים יכלו גם לרכוב, וע״ז המדובר בירושלמי, אבל מירושלים ועד להר הבית היו כולם עולים ברגליהם ממש, ולקיים מה שנאמר כי אעביר בסך אדם עד בית אלקים המון חוגג, וכמו שכותב המהר״צ חיות בעצמו בסוף דברי תשובתו שם שלשון אדם אינו נופל על הנסיעה והרכיבה רק על הלוך ברגליהם, ושעל דרך עליה לרגל מספר הכתוב ע״ש, והיינו מירושלים עד לבית אלקים בהר הבית.

ט) **בסיכומו** של דבר נראה להלה, דנסיעה ברכב

לא יכול לשמש תחליף למצות ההליכה

והריצה ברגלים לבית הכנסת או לבית המדרש [ויפה מבארים החסד לאברהם סעי׳ ז׳ והבא״ח ש״א פ׳ מקץ אות ב׳ שהריצה יעשה באופן שלא יעליגו הרואין עליו, אלא ילך כאיש מהיר במלאכתו] ולכן כל שבאפשרות ללכת רגלי אין לנסוע ברכב משום יתר נוחיות, ויקיים המצוה כמאמרה ויזכה ע״י "הרדיפה" לה״נדעה" ויקבל עבור הטורח במצוה שכר פסיעות,

ואם אין באפשרות, לא יסע עכ״פ עד פתח ביהכ״נ, אלא יעמיד רכבו במרחק מה וילך וירוץ משם בכוונות ובכוונה עד פתח בית הכנסת, ובביהכ״נ עצמה, כפי שכותב המג״א, אסור לרוץ. אלא ילך באימה וביראה.

סימן יח

א. ברכת הגומל בניתוח עין וכן בניתוח שבר או טחורים, ובחולה נפש שמתרפא. ב. ברכת הודייה. ג. בים צרה.

ב״ה, ט׳ ניסן תשל״ד.

זה כמה פעמים נשאלתי למעשה מת״ח שעובדים

נתוחי עינים שונים אם צריכים לברך לאחר מיכן כשמבריאים ברכת הגומל לדידן שיוצאים ביד רמ״א שפוסק באו״ח סי׳ רי״ט סעי׳ ח׳ דאינו מברך רק

על חולי שיש בו סכנה כגון מכה של חלל.

א) **והשכתי** לדעתי הדבר פשוט שיש לברך ע״ז

ברכת הגומל בשו״מ. וחילי דידי מדברי הגמ׳ בע״ז ד׳ כ״ח ע״ב דאיתא: עין שמרדה מותר לכוחלה בשבת מאי טעמא דשורייני דעינא באובנתא דליבא תלו וכו׳, ופירש״י: מאור העין מעורין ואחוזין בטרפשי הלב, ויעו״ש גם בתוס׳. וכך נפסק להלכה באו״ח סי׳ שכ״ח סעי׳ ט׳. ומכיון שבנתוחי עין יהיו איזה שיהיו מזעזעים כל שריריה ומערכות עצביה ובתוכם גם המעורין ואחוזים בטרפשי הלב, על כן בודאי בצאתו מזה בשלום צריך לברך הגומל, ולא משני אם בא עי״כ לידי סכנה ממש, או לא, דהעיקר קובע בזה מה שנכנס עי״כ למקום סכנה כרומה ליורדי ים והולכי מדבריות, וכך מבאר בהדיא המאירי בברכות ד׳ נ״ד ע״ב שאעפ״י שלא אירע להם סכנה צריכים להודות הואיל והדבר מצוי להסתכן עיי״ש (וזה דלא כדראיתי בס׳ יד המלך על הרמב״ם (פ״י מברכות ה״ח) שרו״ל דלא כן לגבי יורדי הים והולכי מדברות כיעו״ש, ודבריו המה כהיש מי שאומר שבמאירי שם שהמאירי דוחה אותו מהלכה והוא נגד כל הפוסקים ונגד מה דעמא דכר, ואכמ״ל), וכך כוון לפסוק המ״כ בסי׳ רי״ט בביאור הלכה ד״ה יורדי הים, דפשוט דלכו״ע בין בים ובין במדבר מברכין אפילו לא קרה לו שום סכנה כגון שעבר בים ולא היה שום רוע סערה וכו׳ אפ״ה תיקנו רבנן לברך וכו׳ עיי״ש (ויעוין מ״ש גם דברים בזה בספר שתי הלחם בההקדמה וכן בספר

תו״ח על או״ח ויש להאריך).

ב) **יתר** על כן לפי הבריקות הגופניות הכלליות

שעורכים הרופאים לפני ביצוע ניתוח בעין.

והזהירות המרובה והקפדנית שנוקטים אחרי ביצוע הניתוח, וכלפי התגובות הגופניות המסוכנות והמסכנות שקורים בכמה מקרים אנו למדים לדעת שמרובה ההשפעה ביותר על מערכת כל הגוף השונים בביצוע

נתוח בעין מסתם מחלה בעין וצריכים על כן זהירות יתר שלא יפגע ולא יסכן כתוצאה מזה את האדם בפגיעה באחר מאבריו שהנשמה תלויה בו, ועל כן כאשר ניצול האדם אחרי הניתוח מכל התסבוכות שהיו עלולות לגרום לו חלילה כתוצאה מהניתוח והעין

נתרפאית בודאי צריך לברך ברכת הגומל.

ג) **ועולה** בדעתי להביא דאיה שהיו רגילים במזמור

לתודה מיוחד אחרי הצלה מסיכון עין בדומה לסיכון ים מדברי הגמ׳ במנחות ד׳ ס״ד ע״ב מהעובדא דהנהו שלש נשים דאייתו שלש קינין חדא אמרה לזיבתי וחדא אמרה לימתי וחדא אמרה לעונתי, סבור מינה זיבתי זבה ממש (לאחר ימי ספירה של זבה) לימתי לימתי ממש (היינו זבה ששופעת כים) לעונתי לעונתה ממש (לעונת קרבן זיבתה) דכולהו חדא חטאת וחדא עולה, אמר להו מרדכי שמא בזוב סיכנה שמא בים סיכנה שמא בעינה סיכנה דכולהו עולות נינהו וכו׳ ופירש״י: בזוב סיכנה שהיתה שופעת דם יותר ונסתכנה למות וכו׳ וזו שאמרה לימתי בים סיכנה, וזו שאמרה לעונתי בעינה סיכנה עיי״ש. הרי שמדומה בגמ׳ סיכון עין לסיכון ים וכן לשופעת דם יותר שנסתכנה למות, וכשם שהיו רגילים להביא עולת נדבה בהנצל משפעת דם ביותר המסוכן למות ומסיכון ים כך היו רגילים להביא עולת נדבה גם בהנצל מסיכון עין, ודון איפוא מינה גם לענין ברכת הגומל שדומים ג״כ לאהדדי, דהא הרא״ש בברכות פ״ט סי׳ ג׳ כותב דברכת הגומל במקום תודה נתקנה ע״ש, וא״כ מינה דגם בהנצל מסיכון עין צריכים ג״כ לברך ברכת הגומל [ויעוין מ״ש בדברי הרא״ש בשו״ת חתם סופר חאו״ח סי׳ נ״א ושו״ת מהר״ם שיק חאו״ח סי׳ פ״ח, ואבני נזר חאו״ח סי׳ ל״ט עיי״ש ויש להאריך].

ב

ד) **אזכיר** בזה גם אודות חיוב ברכת הגומל על

ניתוח שבר, באשר שמעתי באומרים לי

בשם גדול אחד שפסק שא״צ לברך, כי אין סכנה בזה, ולדעתי לא כן הדבר, דגלוי וידוע שעצם הניתוח כשלעצמו מסוכן הוא פחות או יותר כשאר ניתוחים סניטיים, ובעבר הלא רחוק היה מקובל ממש למסוכן, ורק האמצעים הרפואיים שנתחדשו ושנוקטים בהם לפני ולאחרי הניתוח מפחיתים את הסכנה, וכשם שניקטים בכזאת גם בשארי ניתוחים מסוכנים, ובכאן זה מועיל ביותר, וא״כ ברור דה״בדרי ליה סמא וחייא״ אינו ממעט מעצם הניתוח כמו שהוא אשר כרוך

בסכנה.

ויעוין בספר תשב״ץ עמ״ס כתובות (בד׳ ד׳ מדפי

הספר) מובא גם בדרכי תשובה יו״ד סי׳ קנ״ה סק״ב, שמתאר גודל הסכנה שישנה בניתוח שבר [ומאידך גם הסכנה באם לא ינתחו ויקדה פעם שלא יוכלו להחזיר הבני מעיים במקומם] עיי״ש, ואף בימינו

אנו עדים בכל זאת על מקרים שבהם ל"ע לא ניצול המנותח, אם מפאת חולשת גופו, אם מפאת זיהום, ואם מפאת פתיחת התפרים ויציאת הבנ"מ לחוץ, וכדומה. והמתבונן רואה עד כמה שהרופאים זהירים גם בניתוח שבר לתת למנותח לפניו ולאחריו נגד זיהום, ולערוך לו כל סוגי בדיקות, ובן לשים בריות חולֶ להכביך על בטן המנותח שלא יתפחו המעיים כתוצאה מהניתוח, וכן לשמור על פעולות מעיים וכדומה, וא"כ ברור הדבר שהמנותח היה בנדד סכנה,

ובהנצלו חייב לברך ברכת הגומל בשם ומלכות.

ה) **אותו** הדבר נשאלתי לא פעם אם צריכים לברך ברכת הגומל אחרי ניתוח־טחורים, וגם ע"ז הודתי בפשיטות שיש לברך, כי זהו ניתוח על מכה של חלל אשר בכזה נפסק בדמ"א סי' רי"ט סעי' ח' שמברכים ע"ז הגומל, ומצינו בשו"ת אמרי יושר להגר"מ אריק ז"ל בח"ב סי' מ"ג שהשיב על אפילו מי שיש לו מחוש מורידין (טחורים) ויש לו כאב גדול מאד, שמותר לנסוע עמו בשבת לרופא, בנימוק דזה הוי מכה של חלל ואע"ג דעוד לא נתברר שיש מכה אבל כאב גדול הוי כמכה של חלל כדסובר בשו"ע הגרש"ז בקו"א ליר"ד סי' קפ"ז סק"א מפני דחדאי יש שם איזה בועא או חבורה עיי"ש, ודון מינה איפוא במכש"כ במי שנתברר כבר בודאי שיש שם איזה בועא או חבורה, שזהו מכה של חלל, וניתוח המורידין (הטחורים) הא הוא כשיש שם כבר בודאות הבועות או החבורות המכאיבין אותו עד מאד, וחותכין על כן זה משם ע"י ניתוח, וגם אחרי הניתוח ישנם כאבים גדולים מאד מהמכה שם עד שמתחיל להתרפאות, וסובלים גם מעצירות ואח"כ מיסורים קשים מהפעלת המעים, והרבה דם יוצא עי"כ מהגוף, ובהרבה פעמים מקבלים גם חום, ועל כן ברור הדבר שיש שפיר לברך לאחר מיכן כשמתרפא ברכת הגומל בשו"מ.

✶

ו) **בשעה** ששוכבים על הערש דוי מרגיש הבעל נפש מצד אחד את השכינה המרחפת למעלה מראשותיו ומעוררת אותו להקיץ מתרדמת הזמן שהנהו שקוע בו ולעשות לדגע קט את חשבון נפשו, להכין לו צדה לדרך אשר תעלומה פרוש עליה ואינו יודע מתי ולהיכן יוליכו אותו, ולקום ולקרוא בחזקה לאלוקיו אולי יתעשת אלקים לו ולא יאבד, ומצד שני מרגיש בהמשכיות שכיבתו בהרגשה פנימית ומוחשית את ה"כל משכבו הפכת בחליו", איך שלא דק שממלטהו ד' מחליו ששרוי בו ונוזר על המלאך הממונה לשמור את נפשו, וסועדו כביכול בעצמו על "ערש הדוי", אלא גם מגונן עליו "גנון והציל" מפגיעות חדשות באחד מיתר חלקי גופו ואבריו אשר השכיבה הממושכת עלולה להביא עליו, והוסף כביכול לשם כך את כל משכבו לתת עליו עין פקחה וחוננת, ופוקד על כל אבר מאבריו להמשיך בתפקידו המיועד לו גם בהיותו אסיר עני וברזל במיצר־השכיבה (ויעוין בשו"ת שדה הארץ ח"ג סימנים ד' ו' שמבאר שהעליה למטה קובע בעיקר לברכת הגומל ובלי זה אין לברך אפי' בחולה מסוכן ע"ש).

באשר על כן החובה הכללית של היצוד האנושי

והפרטית של האיש הישראלי כאשר הרופא

כל בשר מסליא לעשות אתו להקימו מחליו ולשליח דברו אליו לרפאותו להודות לו על חסדו ולרוממו בקהל עם ולספר מעשיו ברנה. ואמנם: מי חכם וישמר אלה ויתבוננו חסדי ד'.

✶

ז) **הזעזועים** ביתר תלקי הגוף נגדמים גם ובעיקר

מעצם הניתוח ובפרט כשהניתוח הוא

מחלל הגוף ולפנים וזה כשלעצמו גורם מסכן אשר בהנצל מזה צריכים לברך הגומל, וכבר דנו הפוסקים בזה אם מותר לעשות נתוח כשבאי עשייתו לא נשקפת סכנה לחייו, אציין בזה לדוגמא לדברי שו"ת אבני נזר חיו"ד סימן שכ"א שכותב בנוגע לילד שנולד ברגל עקום: "אך אם הי' זה אפיראציע לא הייתי מסכים כלל לעשות האפיראציע וכל האפיראציעס בחזקת סכנה, ואף שהרופאים מבטיחים הנסיון יגיד שאין לסמוך עליהם בזה" ע"ש. אך הסכימו להתיר אם באי ביצוע הניתוח יש לו כאבים גדולים וצער רב, ויש לומר דסמכו גם על זה דכיון דדשו בה רבים שומר פתאים ד' כביבמות ד' י"ב ע"ב וד' ע"ב ע"א ועוד, ויעוין גם בזה לדוגמא במור וקציעה להיעב"ץ ז"ל או"ח סי' שכ"ח שכותב בנוגע לאלה שבחרין בספק נפשות כדי להציל עצמו מיסורין קשים כאותן שמוסרין עצמן לתוך מסני אבן שבכיס ובגיד וחצץ הכליות הכואב אותן מאד בצער קשה כמות ד"ל, דלאלה מניחין אותן לעשות כחפצם בלי מוחה מחמת שכמה פעמים גושעים ונרפאים ע"ש, ונלמד מזה בעל אחת כמה לזמנינו שאין עדוך להתפתחות הרפואית בזה לעומת

אז.

וכל כגון דא יש לומר שזה נכנס בכלל של ירפא

ידפא שנתנה רשות לרופא לדפא. בהיות ודעת

הרופאים שלפי האמצעים הרפואיים שבידם קרוב יותר שיתרפא ע"פ רוב. בהיות ועניני הרפואה בדרך כלל מושתת על זה הדרך וכדמצינו להרמב"ן בתוה"א שער הסכנה שמבאר שזהו ענין הנתיגת דשות שהיתה צריכה התורה לתת לרופא דשות לרפא, והיינו בהיות, שאין לך ברפואות אלא סכנה דמה שמרפא לזה ממית לזה עיי"ש. (ויעוין גם בשו"ת שם אריה חיו"ד סי' כ"ז ד"ה ודע, ובהמשכיות בד"ה אכן עיי"ש ואכ"מ).

אבל כל זה אינו מוציא את ענין הניתוח בכל שהוא

מן החלל ולפנים מכלל סכנה שלא יהו צריכים לברך ברכת הגומל כשהקב"ה בדחמיו המרובים נעתר

לו לרפאותו ממחלתו וממה שהזיקו לו הרופאים בניתוח האיומל, או מהזיהומים שנגרמים כתוצאה מזה לאחר מיכן וכדומה לזה. וכמה מציאותי הוא פירושו של הכתב סופר את הכתוב "ישלח דברו וירפאם וימלט משחיתותם", דר"ל, כי הקב"ה באמת לא יחפוץ במות המת כי אם בשובו מדרכו וחיה, והרבה שלוחים למקום, הוא מצוה לעבדיו הרופאים שירפאו את החולה, והמה בחכמתם ע"י סמים שונים סמי דחיי יפעלו זאת, אבל אין בידם לרפאותו לגמרי שיהיה בריא אולם כי עוד נשארו הסמים המרים המזיקים להגוף ואין כח בידם להעלות ארוכה לזה כי אם יוסיפו סממנים גם לאלו ישכח המזיק, ע"כ רק הקב"ה יוכל בעצמו להושיע מזה, והיינו ישלח דברו המה שלחדו וירפאם מעיקר החולי, אבל וימלט הוא משחיתותם, מה שהשחיתו הרופאים מזה ימלט הקב"ה את החולה (כת"ס עה"ת באהל לאה שבראש הספר) [ובספר ילקוט אליעזר על תהלים מוסיף משמו שפירש עפ"ז גם הפסוק שלאחריו "יודו לד' חסדו ונפלאותיו לבני אדם" והיינו דר"ל, יודו לד' חסדו כי השי"ת הרופא, אבל בהמון עם תולין פלאותיו ברופאים, לבני אדם, שרופא מומחה הציל אותו, ולא ידעו כי ד' הרופא. והוא נאה בדרך מליצי].

ועל כן ברור שעד כמה שלא תהא התפתחות

הרפואית בזה למהר לרפא ולהתגבר על הזעזועים

בכ"ז מכיון שהתהווה מכה בחלל הגוף אשר כשלעצמו הוא גורם מסכן צריכים על כן על כל נתוח שמבצעים הרופאים מן החלל לפנים, לאחר שמתרפא החולה ממנו, להודות לד' ולברך ברכת הגומל בשם ומלכות.

✶

ח) **ומדי** עסקי בנושא זה של ברכת הגומל דאיתי

לרב חשוב אחד מרבני א"י שכתב לפסוק

בנוגע לחולי נפש שנתרפא בזה"ל: ומסתברא לי שגם מי שחלה בחולי נפש אף שאין המחלה יכולה לגרום לסכנת חיים מ"מ הנרפא חייב לברך, וגם זה בגדר חולה ונתרפא, דהרי מחללין שבת לרפואת מחלה זו וכמבואר בפוסקים דהיא בגדר סכנת נפשות או שיכולים לבא לידי סכנה מצד אחר, בדין שהנרפא חייב לברך ברכת הגומל, ברם יתכן לפטור אותו מטעם שאין רפואתו ברורה שעלולה לחזור אליו מחלתו הקודמת ונמצא דעדיין לא נתרפא, אבל כל שברור לנו שהמחלה לא תחזור מן הדין שיברך ע"ל.

והנה ההנחה העיקרית שלו שגם זה בגדר חולה

שנתרפא היא נכונה מאד, שכן מבואר בדברי הפוסקים שנחשבת בגדר סכנה מבחינות שונות ומחללין עליה את השבת, יעוין מ"ש בזה בספרי צ"א ח"ד סי' י"ג, ויעוין מ"ש בזה גם בספר אשל אברהם עמ"ס חולין בפירות גינוסר סי' ס"ה עיי"ש, אבל מה שחוזר ומוסיף לכתוב דיתכן אבל לפטור אותו מסעם שאין רפואתו ברורה שעלולה לחזור אליו מחלתו הקודמת ונמצא שדיין לא נתרפא, נעלם ממנו הלכה מפורשת בשו"ע על אתר בסי' רי"ט סעי' ח' שנפסק בזה"ל: בכל חולי צריך לברך וכו' ואין הפרש בין שיש לו מיחוש קבוע ובא מזמן לזמן ובין שאינו קבוע. ומסביר המשנה ברורה, בס"ק כ"ו דד"ל, שלא תאמר דמיחוש שבא מזמן לזמן כבר ידוע הוא שאין בו סכנה אינו כן ואדרבא כל שהוא קבוע הוא יותר מתחזק, ואע"פ שנעשה לו נס פעמים רבות וניצול ממנו מן השמים רחמוהו ולא כל שעתא מתרחש ניסא, והוא משו"ת הרשב"א ח"א סי' פ"ב, דון מינה שהא מה שעלול וחוזר ומקבל התקף זה מזמן לזמן אין זה מעכב שיחשב עי"כ כלא נתרפא ולא יברך, אלא בהיות וכל פעם ניצול מההתקף שהעלתו על המטה צריך בכל פעם לברך על כך, וכך כתוב מפורש בשו"ת דשב"א שם שהמדובר במי שיש לו מיחוש קבוע שחושש בו מזמן לזמן ועולה מחמתו למטה כל זמן המשך החשש, ועל זה הוא שהשיב תשובתו שכל חולה שעולה למטה כחמת אותו חולי כשעומד צריך לברך שכל שעלה למטה כעולה לגרדום ואין הפרש בין שיש לו מיחוש קבוע לבא מזמן לזמן ובין שאינו קבוע יעו"ש, הרי בהדיא דאפילו כשברור לו שהמיחוש עוד יחזור אליו ויצטרך שוב פעם לעלות למטה בכל זאת בכל פעם שניצול מהשכיבה במטה צריך לברך. ואף הרמ"א אינו חולק על דין זה, כי אם בהיכא שאין בו סכנה, דאגן קים לן דאינו מברך דק על חולי שיש בו סכנה, אבל כשמקבל מיחוש והתקף שיש בו סכנה שפיר מדה ואין מי שחולק בזה שצריך בכל פעם שניצול מזה לברך באין הפרש בין שיש לו מיחוש קבוע ובא מזמן לזמן ובין שאינו קבוע, וא"כ דון מינה גם בנידון חולי רוח מכיון שקבלת התקף ומיחוש כזה ל"ע מהוה סכנה לו מבחינות שונות א"כ אין הפרש בזה אם המחלה לא תחזור אליו עוד לבין חיכא שעלולה עוד לחזור ח"ו ובכל פעם שניצול מזה ושב לאיתנו וצלילות דעתו צריך לברך הגומל.

ומהאמור נידון גם בהתקפי לב כליות מרה וכדומה

דדינא הוא דבכל פעם שהאדם ניצול

מהתקף שבא ע"י כ לידי סכנה וניצול מזה שצריך לברך הגומל ולא משנה מה שלדברי הרופאים עלול חלילה מדי פעם לחזור ולקבל עוד התקפים, ובכל פעם שניצול מזה ויצא מכלל סכנה צריך לברך ולהודות לד' על הנס שרחמוהו מן השמים וניצול מן ההתקף המסוכן.

ברכת הודיה

"מכתב לחזקיהו מלך יהודה בחלותו ויחי מחליו" (ישעי' ל"ח־ט') ומפרש הרד"ק וז"ל: כתב הודאה זו כשנתרפא מחליו ועלה בית ה', אמר הודאה להיות למזכרת על החסד שעשה עמו הא־ל שהוסיף על יציו. (יעו"ש גם בת"י וברש"י ומצו"ד) וכמה פרוטים

בשו"ת מעשה אברהם (חלק חשן משפט סימן יח, דף ריד ע"א) שכתב, שהמנהג פשוט באיזמיר שמצרפים קטן שיודע למי מברכים לזמן עליו, בין לשלשה בין לעשרה. ע"ש. ואף על פי שלעומתם ראיתי בספר חסד לאלפים ובית מנוחה שנמשכו אחר הברכי יוסף, אין דבריהם מכריעים לפסוק נגד דעת מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו.

ותכט עיני להרה"ג החסיד רבי אליהו מני בספר זכרונות אליהו (מערכת זימון אות ח', עמוד עה), שהביא דברי הזכור לאברהם בשם הברכי יוסף שאין קטן מצטרף לזימון פחות מבן תשע, ושהמאמר מרדכי נחלק עליו, וכתב, ומכל מקום מאחר שהחיד"א דעתו כן, וטעמו ונימוקו עמו, וכן פסקו הבית מנוחה והחסד לאלפים, הכי נקטינן, ואין לצרף קטן לזימון פחות מבן תשע. ע"כ. ואני אומר, אף על פי שהחיד"א גטה קו מדברי מרן, אין לנו לזוז מהוראות מרן, כיון שאין כאן שום חשש לברכה לבטלה. ואפילו בזימון של עשרה שהוא בשם שמים, נברך אלהינו שאכלנו משלו, אפשר לצרף קטן בן שש ומעלה כשיודע למי מברכים. כיון שאין בזה חשש ברכה לבטלה. והרי החיד"א עצמו פסק בברכי יוסף (סק"ג) שקטן בן תשע מצטרף לזימון לעשרה, ולא חשש לדברי הגאונים הסוברים שצריך להיות בן י"ג שנה, ולכן גם כשהוא בן שש ויודע למי מברכים אין לנו לחוש לדברי החולקים. כיון שהראשונים תפסו בדעת הרי"ף דלאו דוקא נקט, וכדעת מרן, ואינהו בקיאי טפי מנן בדברי הרי"ף.

ואמנם בספר בירך את אברהם (סימן מא אות ח'), כתב בדעת הרי"ף, שאם הגיע לעונת הפעוטות שהוא ככן שבע או שמנה ויודע למי מברכים מזמנים עליו, אבל בפחות מכן, דהיינו בן שש, אפילו הוא חריף ויודע מעצמו למי מברכים אף על פי כן אין מזמנים עליו. ע"כ. ודבריו סותרים מרישא לסיפא, שהרי הגיע לעונת הפעוטות הייגו מבן שש ומעלה, והריב"ש לא שלל אלא כשהוא פחות מבן שש אף על פי שהוא חריף וכו'. ואפשר שנפל טעות סופר בדבריו. ושוב ראיתי להרה"ג רבי יצחק פלאג'י בספר יפה ללב חלק א' (סימן קצט סק"ג) שתפס עליו בזה. (אך גם הוא בסק"ד נמשך אחר הברכי יוסף שצריך להיות קטן בן תשע, וליתא). והגאון רבי יוסף חיים בספר בן איש חי (פרשת קרח אות יא) כתב, קטן שהגיע לעונת הפעוטות, שהוא ככן תשע, מרן פסק שמצטרף לזימון, ומור"ם כתב שאין לצרף קטן לזימון, ומנהג בנדאד כדעת מרן. ע"כ. ובמחכ"ת, אין דבריו מדוייקים, שהרי גם החיד"א הודה בפירוש שדעת מרן לצרף קטן מבן שש ומעלה, ובלבד שיהיה יודע למי מברכים, ואיך תפס בלשונו שמרן התיר לצרף בן תשע, ומשמע שבפחות מכן אינו מצטרף, וזה אינו. וכנ"ל. וראה בספר ברית כהונה (מערכת ז' אות ג') שהביא מעשה רב של כמה גאונים מרבני תוניסיה, ג'ירבא, שנהגו

כמו שכתב מרן השלחן ערוך לצרף קטן לזימון, ושלא כדברי הרמ"א, ואף על פי שבני אשכנז יוצאים ביד רמ"א ונוהגים כדבריו, אנן בדידן ואינהו בדידהו. ואנו אין לנו אלא דברי מרן. ע"ש. וכ"כ עוד בשו"ת שואל ונשאל ח"ג (סי' קצב) שמנהגם כדעת מרן לצרף קטן מבן שש ומעלה לזימון כשיודע למי מברכים. ע"ש. וכן עיקר.

בסיכום: קטן מבן שש ומעלה שיודע למי מברכים מצטרף לזימון בין לשלשה בין לעשרה. ומכל מקום גם לענין זימון בעשרה, אין לצרף אלא קטן אחד, ולא יותר, וכמבואר במאירי וריא"ז. וכמו שפסק מרן החיד"א בברכי יוסף ובמחזיק ברכה. וכן פסק הגאון רבי יצחק טאייב בספר ערך השלחן. וכן עיקר.

סימן יד

שאלה: מי שחלה בשפעת ונפל למשכב, באופן שהוא גרם לעצמו החולי על ידי חוסר זהירותו, האם כשיתרפא מחוליו צריך לברך ברכת הגומל?

תשובה: הנה הרמב"ן בספר תורת האדם (שער ההודאה דף טו ע"ג) כתב, ולענין ברכת הגומל לחולה שנתרפא, לאו דוקא בחולה שיש בו סכנה, או במכה של חלל, אלא כל שעלה למיטה צריך להודות בברכת הגומל, שכל שעלה למיטה דומה למי שהעלוהו לגרדום לידון שצריך פרקליטים גדולים להנצל, וברחמי הקדוש ברוך הוא הזמין לו פרקליטים טובים על ידי מצות ומעשים טובים שעשה, וכמו שאמרו בשבת (דף לב.). ע"כ. וכן כתב הרשב"א בתשובה (סימן פב). ע"ש. והמאירי בברכות (נד:) הביא דעת האומרים שאין צריך לברך הגומל אלא חולה שיש בו סכנה, וכתב, ואין אני מודה בכך, אלא כל שעלה למיטה וירד מברך הגומל, שהרי הוא כמי שהעלוהו לגרדום לידון. ע"כ. ובהגהות מיימוני (בפרק י' מהלכות ברכות אות ה') כתב: „חולה שנתרפא, פירש רבינו יוסף שדוקא חולה שנפל למשכב, אבל חש בראשו או במעיו ולא נפל למשכב אין צריך לברך, אבל הערוך (ערך ארבע) פירש בשם רבינו האי גאון, שאפילו חושש בראשו או בגרונו נהגו לברך". (ומה שכתב רבי דוד אבודרהם (דף צג ע"א) שהרמב"ן כתב כדברי הערוך, צ"ע, שהרי מבואר בדברי הרמב"ן שדוקא כשעלה למיטה וירד צריך לברך). והטור (סימן ריט) הביא דברי הראב"ד שצריך שיהיה חולה במכה של חלל שיש בו סכנה. וסיים, אבל הרמב"ן כתב, שבכל חולי צריך להודות בברכת הגומל, שהרי אמרו בירושלמי (ברכות פרק ד' הלכה ד'), כל החולאים בחזקת סכנה. וכן כתב

הערוך, שאפילו חש בעיניו או בראשו צריך לברך, וכן נוהגים בספרד. (ולפנינו כתוב בטור: „אבל הרמב"ם כתב", והעיר מרן הבית יוסף, שאין מבואר כן ברמב"ם, אלא שרבינו למד כן ממשמעות לשון הרמב"ם וכו', ואפשר שיש לגרוס „הרמב"ן", שכן כתב בתורת האדם. וכן פסק הרא"ש בתשובה. ע"כ. וכן כתב הב"ח, שהעיקר לגרוס „הרמב"ן". וכן כתב הפרישה). ומרן השלחן ערוך (סימן ריט סעיף ח') פסק: „על כל חולי צריך לברך הגומל, אפילו אינו חולי של סכנה ולא מכה של חלל, אלא כל שעלה למיטה וירד, מפני שדומה כמי שהעלוהו לגרדום". והרמ"א בהגה כתב, ויש אומרים שאינו מברך אלא על חולי שיש בו סכנה כגון מכה של חלל, וכן נוהגים באשכנז. ע"כ. והבית חדש פסק כדעת מרן השלחן ערוך שעל כל חולי יש לברך. וכן הסכים האליה רבה. וכתב הפרי מגדים שכן נוהגים. ובאמת שהמנהג פשוט אצל הספרדים ובני עדות המזרח לברך הגומל על כל חולי אף על פי שאין בו סכנה, ובלבד שהיה מרותק למטה בחוליו. וכן מוכח מדברי הרמב"ן והרשב"א והמאירי ומרן השלחן ערוך הנ"ל. וכן העלה המאמר מרדכי (סימן ריט סק"ט). וכן פסק בשו"ת שדה הארץ חלק ג' (חלק אורח חיים סימן ז') *).

*) והנה בשו"ת שדה הארץ חלק ג' (חלק אורח חיים סימן י') נשאל על מה שנהגו שמי שחלה בעיניו ונתרפא אינו מברך הגומל, האם אין זה מנהג בטעות, שהרי חולה עינים חולה שיש בו סכנה הוא לענין שבת, כמו שכתב מרן השלחן ערוך (סימן שכח סעיף ט'). והשיב, גם בעיני יפלא, ולכאורה בודאי מנהג בטעות הוא, אבל שוב מצאתי סעד למנהג ממה שכתב הגהות מיימוני בשם רבינו יוסף, שדוקא חולה שנפל למשכב וכו', וכן כתב הטור, וכן ס"ל למרן הלכה למעשה, שהרי כתב שכל שעלה למיטה וירד מברך, ומוכח שחולה עינים אין צריך לברך, אף על פי שהוא מסוכן. ואנו אין לנו אלא דברי מרן וכו'. עכת"ד. ותמיהני, שהמעיין ישר יחזו פנימו שלא בא מרן למעט אלא להוסיף, שאפילו חולה שאין בו סכנה צריך לברך אם עלה למיטה וירד, אבל אם היה חולה שיש בו סכנה אפילו לא עלה למיטה צריך לברך. וכן יש להסביר בכוונת רבינו יוסף. (ועיין בשדה הארץ חלק ג' סימן ז' בד"ה ומכל מקום. וי"ל ע"ד). שוב ראיתי בספר בירך את אברהם (סימן נט דף צא סע"א), שהעיר לנכון בזה על השדה הארץ הנ"ל. ע"ש. ולכן נראה לי להלכה ולמעשה שחולה עינים באופן המבואר בסימן שכח סעיף ט', שנחשב שיש בו סכנה לענין לחלל עליו שבת, אפילו לא עלה למיטה צריך לברך הגומל כשיתרפא, ודומה למה שכתב מרן השלחן ערוך (סימן ריט סעיף ז'), שאף על פי שהולכי מדברות, בפחות מפרסה אין צריכים לברך הגומל, אם הוא מקום שמוחזק בסכנה ביותר אפילו בפחות מפרסה צריך לברך. והוא הדין לכאן. [ומה שכתב הרב בירך את אברהם שם, שרבינו יוסף לא די לו בחולה שנפל למשכב, אלא צ"ל חולה מסוכן, והביא ראיה לזה ממה שכתב הרמ"א בהגה, ויש אומרים שאין צריך לברך אלא חולה שיש בו סכנה. הראב"ד ורבינו יוסף. ע"ש. במחכ"ת זה אינו, וכבר תמה האליה רבה בס"ק יג על הרמ"א שציין לדברי רבינו יוסף, שהרי בודאי שהוא סובר כדעת מרן השלחן ערוך שאפילו אין בו סכנה צריך לברך הגומל כל שעלה למיטה וירד. ע"ש. (ובאמת שהציונים שהובאו בהגהות הרמ"א, לא מידו נגזרו, ובכמה מקומות טעה המציין במקורות הדברים, וכמ"ש מדן החיד"א

ומעתה נבוא לעצם השאלה, שלכאורה היה מקום לומר שמכיון שהוא גרם לעצמו המחלה, אין לו לברך הגומל, שהרי אמרו (בכתובות ל.) הכל בידי שמים חוץ מצנים פחים, שנאמר צנים פחים בדרך עקש שומר נפשו ירחק מהם, ופירש רש"י, שכל מיני פורענות הבאים על האדם גזירה מן השמים הם, חוץ מצנים פחים, כלומר קור וחום שפעמים שבאים עליו בפשיעתו. וראה עוד בפירוש רש"י בבא בתרא (קמד:) שכתב, שבידו של האדם לשמור עצמו מן הצינה. ועיין בתוספות שם. ואם כן מכיון שהאיש הזה פשע בעצמו ומחוסר זהירותו לקה בהצטננות ושפעת, לכאורה אין מן הראוי לברך הגומל, כי היא מנחת זכרון מזכרת עון. והנה מרן החיד"א במחזיק ברכה (סימן ריט סק"ב), הביא תשובת סר אביו הגאון רבי יצחק זרחיה אזולאי ז"ל, אודות מה שנשאל מהגאון רבי אליעזר נחום ז"ל, בשאלת חלום, בענין הארבעה שנכנסו לפרדס שהוא מקום סכנה (שהרי בן עזאי הציץ ומת, ובן זומא הציץ ונפגע), האם רבי עקיבא שנכנס בשלום ויצא בשלום היה חייב לברך הגומל, וכן יצחק אבינו שניצול מהעקידה, האם נתחייב בברכת הגומל, כיון שהגיע לסכנה וניצול ממנה, וכן כהן גדול שהיה נכנס ביום הכפורים לקודש הקדשים, במקום אש להבת שלהבת, האם יברך הגומל בצאתו בשלום מן הקודש. והשיב, כי מעולם לא תיקנו חכמים לברך הגומל אלא דוקא על צרה הבאה לאדם בעל כרחו ושלא מדעתו, ונעשה לו נס, שאז חייב לברך, כאותם ארבעה שצריכים להודות, „חבוש ים יסורין מדבר", שסימנם: וכל ה„חיים" יודוך סלה. שיורדי הים בעל כרחם צריכים לעבור בו לצורך פרנסתם וכיוצא בזה, וכן הולכי מדברות בעל כרחם הם צריכים ללכת במדבר הגדול. מה שאין כן אדם העושה דבר מרצונו ומכנים עצמו לסכנה אין צריך לברך, שהרי רבי אלעזר בר' שמעון שהיה אומר ליסוריו בואו אחי בואו רעי, ולמחר אומר להם שילכו, (בבא מציעא פד:), היתכן שבכל יום היה מברך הגומל, בודאי שאין הדעת מקבלת דבר זה, הואיל והיו יסוריו מסורים בידו. ואותם ארבעה שנכנסו לפרדס, בלאו הכי הדבר ברור שאינו כפשוטו, וכמו שכתבו התוספות חגיגה (יד:), שנכנסו לפרדס על ידי שם, ולא עלו ממש לרקיע, אלא נראה היה להם כמו שעלו. וכן פירש הערוך, ואם כן בודאי דלא שייך לברך הגומל על מחשבה והתבודדות. ועקדת יצחק שהיתה בציווי ומאמר השי"ת, אף שהקדוש ברוך הוא עשה לו נס אין צריך לברך, וכן הכהן הגדול כיון שנכנס על פי מצות ה' שיכנס לפני

בברכי יוסף א"ח סימן תע סק"ג, וביעיר אזן מערכת נ' אות טו, ובשו"ת חיים שאל חלק ב' סימן לח אות נא, ובשדי חמד כללי הפוסקים סימן יד אות ד. ע"ש). ועיין עוד במאמר מרדכי סימן ריט סק"ח וט'. ובספר בני ציון ליכטמן שם סק"ח. ואכמ"ל).

ילפנים כי כן יסד המלך מלכו של עולם לצורך מחילת עונות בית ישראל, לא נתחייב בברכת הגומל וכו'. עכת"ד. והגאון רבי אליעזר נחום חזר והשיב על דבריו, שאף על פי שהארבעה שנכנסו לפרדס אין הדברים כפשטם, מכל מקום כיון שהתעמקו במחשבתם למקום סכנה פשוט שחייבים לברך הגומל כשיצאו בשלום. וכן הכהן הגדול פשוט שהיה מברך הגומל בצאתו בשלום מן הקודש, כיון שניצול ממקום סכנה. ע"כ. ולכאורה הנידון שלנו שנוי במחלוקת הרבנים הנ"ל, שהעושה מדעתו ורצונו להיכנס במקום סכנה, לדעת רבי יצחק אזולאי, אין לברך הגומל, ולדעת רבי אליעזר נחום צריך לברך. אולם יש לדחות שבנידון שלנו לכל הדעות צריך לברך, כיון שמעולם לא חשב שעל ידי חוסר זהירותו יפול למשכב ויחלה, והנסיון הורהו שכמה פעמים עשה כן ולא קרה לו מאומה, ולא בריא היזקא כולי האי, לכן יש לו לברך הגומל כשניצול מהמחלה. מה שאין כן בנידון ארבעה שנכנסו לפרדס, שבודאי הכניסו עצמם למקום סכנה, כמו שאירע לבן עזאי ולבן זומא. ועוד יש לצדד בזה. ואין להאריך.

ועינא דשפיר חזי שבשאלה זו עצמה דן הגאון רבי אברהם מיוחס ז"ל בשו"ת שדה הארץ חלק ג' (סימן ז'), האם צריך לברך הגומל על מי שחלה בצנים פחים, ובתוך דבריו כתב, ואף על פי ששמעתי בשם הרב המובהק רבי יהודה הכהן ז"ל, שאמר, שבחולי כזה שבא על ידי האדם עצמו אינו צריך לברך הגומל וכו', מכל מקום מכיון שאין ספק שהסרת החולי אינו אלא על ידי הקדוש ברוך הוא, שאין רפואת החולי על ידי בשר ודם, אלא השי"ת שולח דברו הטוב וירפאהו, בודאי שצריך לברך הגומל, ולהודות להשי"ת אשר גזר אומר לרפאתו מחוליו, ומה איכפת לנו שהחולי בא על ידי פשיעתו. וכבר כתב הטורי זהב (סימן ריט סק"ז), שאף על פי שבאה לו תשועה ונתרפא בדרך הטבע, צריך להודות להשי"ת בברכת הגומל ולתלות הדבר בהשגחה הפרטית של הבורא יתברך, אשר עיניו פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו. וסיים, וכן מנהג העולם לברך ברכת הגומל על מחלת הקדחת של צנים פחים לאחר שעבר החולי מכל וכל ונתרפא לגמרי. ע"כ. [וראה בשדה הארץ שם מה שכתב בנידון מהר"א נחום שהובא במחזיק ברכה הנ"ל]. הרי מבואר בפירוש שגם אם נפל למשכב באשמתו על ידי חוסר זהירותו מהקור והחום, כשיתרפא צריך לברך הגומל. ואמנם עדיין יש מקום להעיר בזה ממה שכתב מרן החיד"א בברכי יוסף (סימן ריט סק"ד), בשם תשובת רבינו יוסף הלוי בן מיגאש, בכתיבת יד (סימן צ'), אודות השאלה בדבר חבוש בבית האסורים על פרעון חוב או על מס הקצוב על כל איש ואיש, האם יברך הגומל בצאתו מבית האסורים, או אין לברך אלא מי שנחבש על דבר שיש בו סכנה, והשיב, שהואיל ועל כל פנים היה חבוש בבית הסוהר, ועתה יצא מאותו מצב ונעשה בן חורין, נתחייב בברכת הגומל,

שלא חילקו חכמים בין חבוש על עסקי ממון לבין חבוש על עסקי נפשות, ואמנם היה אפשר להוציא מהכלל הזה מי שיש לו יכולת לפרוע המס או החוב ונמנע לפרוע לסיבת היותו מורד, או כדי שיוותרו לו מקצת החוב, ולא הועיל לו זה, וחבישתו נעשתה ממה שסיבב לעצמו, ואילו רצה לא היה נחבש, ולא היתה באה לו מחבישתו זו תועלת, כדי שיברך עליה, אם לא שיאמרו לנו בכיוצא בזה נתת דבריך לשיעורין. ע"כ. נמצא שלדעת רבינו יוסף בן מיגאש היה מקום לחלק בזה בין אם גרם לעצמו החולי או חבישתו בבית הסוהר, אלא שנראה מסוף דבריו שדעתו שיש לברך בכל אופן כדי שלא לתת דברי חכמים לשיעורים. וכן פסק להלכה בבן איש חי (פרשת עקב אות ט'). [ובאמת שהיה לו למרן החיד"א במחזיק ברכה להעיר בדברי מר אביו הגאון, מתשובת רבינו יוסף בן מיגאש שהביא בברכי יוסף. ושוב ראיתי שכן העיר בספר שמח נפש במערכת ברכת הגומל. ע"ש]. על כל פנים למעשה נראה שהעיקר בזה כדברי הגאון בעל שדה הארץ הנ"ל, שבכל אופן צריך לברך הגומל, ושכן המנהג.

וגדולה מזו כתב הגאון רבי חיים פלאג'י בשו"ת לב חיים חלק ג' (סימן נג), אודות מי שניסה לאבד עצמו לדעת, על ידי שתיית רעל מסוכן, ועל ידי טיפול רפואי נמרץ שב לאיתנו ועמד על בוריו, האם יברך הגומל, והשיב, שנראה פשוט שחייב לברך הגומל, שאף על פי שסתם חולה שנתרפא שמברך, היינו כשהחולי בא לו בעל כרחו, שלא היה רצונו בכך, ומן השמים גזרו עליו, וכשקם מחוליו צריך להודות להשי"ת בברכת הגומל, אבל בנ"ד הוא עצמו הביא את עצמו לחולי מסוכן זה, מכל מקום נראה לי שאין חילוק בזה, שעיקר תקנת הברכה אינה אלא על הרפואה, שמן השמים חסו עליו וריפאוהו, ולכן אין כל הבדל בין סתם חולה שנתרפא לזה שניסה לאבד עצמו לדעת, כולם צריכים לברך הגומל, ואדרבה נוסח הברכה „הגומל לחייבים טובות" מתאים יותר למי שפשע בעצמו ועבר על ונשמרתם מאוד לנפשותיכם, ועם כל זה חסו עליו מן השמים, בודאי שצריך לברך הגומל. ובהערת המעתיק הוסיף על זה, שגם הגאון המופלא רבי חיים נסים מודעי נשאל בשאלה זו, והעלה שחייב לברך. והוא (המעתיק) אמר אליו, שיש ראיה נכונה לזה מדברי מרן החיד"א במחזיק ברכה (סימן ריט) בשם מר אביו, שכתב: „שמעולם לא תיקנו ברכת הגומל שהיא ברכת הודאה אלא על צרה הבאה לאדם בעל כרחו, אבל בדבר שבא במאמר ובצווי ה' לעשותו אינו חייב לברך", משמע שבנ"ד שהסכנה לא באה עליו במאמר ובצווי ה', ואדרבה נאמר ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש, והן עתה עבר אמימרא דרחמנא וסיכן עצמו בשתיית רעל וניצול בודאי שחייב לברך. ושכן הסכים עמו הגר"ח נסים מודעי לראיה זו. ע"כ. והמעיין ישר יחזו פנימו שיש מקום לדייק כל בתר איפכא

מדברי הגר"י אזולאי, שכל שבאה לו הסכנה מדעתו ומרצונו אינו מברך. ויותר היה לו להסתייע מדברי הברכי יוסף בשם הר"י בן מיגאש, שאין לתת דברי חכמים לשיעורים. וראיתי בשו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר (חלק אורח חיים סימן כט) בתשובת הרה"ג רבי משה יעקבזון, שכתב, שמי שניסה לאבד עצמו לדעת על ידי שהפיל עצמו לים וניצל בנס, אינו יכול לברך הגומל, כי מבואר בפירוש רש"י פרשת צו (ויקרא ז' פסוק יב), אם על תודה יקריבנו, שזהו על הודאה של נס שנעשה לו, כגון יורדי הים והולכי מדברות וחבוש בבית האסורים וחולה שנתרפא שהם צריכים להודות לה', שנאמר בהם (בתהלים קז) יודו לה' חסדו, ויזבחו זבחי תודה. ע"כ. (וראה עוד בפירוש רש"י ובשיטה מקובצת (מנחות עט:) ובהרא"ש פרק הרואה סימן ג'). ובודאי שלא יוכל מי שניסה לאבד עצמו לדעת, והסכיל עשה כפושע ישראל בגופו, להביא קרבן תודה על הצלתו, שזבח רשעים תועבה. ואם כן נם ברכת הגומל שבאה במקום קרבן תודה אינו ראוי לברך. והרב המחבר השיב על דבריו, שמכיון שבאשר הוא שם הוא חוזר בתשובה ומתחרט על מה שעשה, הרי אין לך דבר שעומד בפני התשובה, ואדרבה נוסח הברכה הגומל לחייבים טובות, הולם את מעשיו. ומה גם שאין למדים הלכה מפי מדרש וכו'. עש"ב. [ועיין בשו"ת חתם סופר סימן ג', ובשו"ת בית נפתלי סימן כה.]. גם בשו"ת ויצבור יוסף שווארץ (סימן פא) נשאל בזה, ולמד מתשובת לב חיים חלק ג' הנ"ל שיש לברך. ע"ש. ולפע"ד נראה שמאחר שעשה בשאט נפש לשלוח יד בנפשו, שעונשו חמור יותר מסתם שופכי דמים, עד שאמרו שהמאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא, (ראה בשו"ת יביע אומר חלק ו' חלק יורה דעה סימן לו), אין לו לברך הגומל כשניצול, שעליו נאמר ובוצע ברך ניאץ ה', שמזכיר עונו בתוך קהל ועדה, והברכה באופן כזה היא מנחת זכרון מזכרת עון. ולכן שב ואל תעשה עדיף. וכן מצאתי אחר כך בשו"ת ציץ אליעזר חלק י' (סימן כה פרק כג) שהעלה שאין לברך בכיוצא בזה, ושלא כדברי הלב חיים הנ"ל. ע"ש**). וכן עיקר, שספק ברכות להקל. וגדולה מזו כתב

**) והנה בשו"ת ציץ אליעזר שם פסק שגם התורם כליה מכליותיו על ידי ניתוח להצלת חולה מסוכן בכליות לא יברך הגומל כשנתרפא, וכנראה שהולך לשיטתו בשו"ת ציץ אליעזר חלק ט' (סימן מה) שאסור לעשות כן, כי אסור להכניס עצמו לסכנה כדי להציל את חבירו. ע"ש. אולם לפי מה שהעלתי בשו"ת יחוה דעת חלק ג' (סימן פד), שאדרבה מצוה גדולה היא להציל חבירו מסכנה, ובתרומת הכליה שעל ידי ניתוח אין חשש סכנה כלל, אלא דק במקרים רחוקים. והבאתי ראיה לזה מתשובת הרדב"ז. וכן מצאתי הלום בשו"ת שאילת יצחק (סימן קמ) שהעלה כדברינו, שאדרבה יש בזה מצוה גדולה של פקוח נפש. ע"ש. לפי זה רשאי לברך הגומל כשיתרפא. ומה שכתב הגר"י אזולאי שהובא במחזיק ברכה שאם עושה על פי מצות ה' לקדש שמו כמעשה של חנניה מישאל ועזריה שניצולו בנס מכבשן האש, אין לו

הגאון ממונקאטש בשו"ת מנחת אלעזר חלק ד' (סימן מז), שמי שסיכן נפשו להרויח ממון וניצול בדרך נס אין לו לברך הגומל, ורק מי שסיכן נפשו על דברי תורה, שהיתה כוונתו לשם שמים, וניצול בדרך נס יברך הגומל. ע"ש. וכל שכן מי שביקש לשלוח יד בנפשו שאין זה מברך אלא מנאץ. אבל לגבי צנים פחים שאין כאן כוונה זדונית להזיק לעצמו, דלאו בשופטני עסקינן, הרי זה כדין יורדי הים והולכי מדברות שצריכים לברך הגומל. ואמנם ראיתי להרה"נ רבי עובדיה הדאיה בשו"ת ישכיל עבדי (חלק ב' חלק אורח חיים סימן ז', וחלק ו' סימן טו), שהעלה לגבי חולה בצנים פחים שלא יברך הגומל. ע"ש. אולם אין דבריו מוכרחים, ויש להשיב עליהם כאשר עיני המעיין תחזינה מישרים. וגם נעלם ממנו שבשו"ת שדה הארץ הנ"ל פסק שיש לברך הגומל, ושכן המנהג. ולכן העיקר שיש לברך ברכת הגומל בשם ומלכות.

סימן טו

שאלה: האם חנשים חייבות לברך ברכת הגומל לאחר מחלה או לאחר לידה,

תשובה: בגמרא ברכות (נד:) אמרו, שהמתחייב בברכת הגומל צריך לאומרה בפני עשרה, ושנים מהם תלמידי חכמים, שנאמר יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם וירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים יהללוהו. (כלומר „קהל" היינו עשרה, כמו שאמרו בפסחים סד: וכתובות ז:) וכתבו התוספות, שלכן נהגו לברך הגומל אחר קריאת התורה, לפי שאין קוראים בתורה בפחות מעשרה, כמבואר במשנה (מגילה כג:). וכן כתב הבית יוסף (סימן ריט) בשם הארחות חיים. ורבינו אהרן הלוי בספר פקודת הלוים (ברכות נד:) כתב, שהטעם שנהגו לברך ברכת הגומל על קריאת התורה, משום שקריאת התורה עומדת במקום תלמידי חכמים, או משום שטוב להם לעשות מצוה כשבאים להודות על הנס שאירע להם. ע"כ. וכתב הגאון רבי יעקב חאגיז בשו"ת הלכות קטנות חלק ב' (סימן קסא), שמטעם זה אין לנשים לברך הגומל, שכל כבודה בת מלך פנימה, ואין מכבודה להופיע בפני עשרה לברכת הגומל. ע"כ. אולם הכנסת הגדולה כתב, שיש לתמוה על מה שנהגו הנשים שלא לברך הגומל, ונראה שהוא מנהג בטעות, ואם מפני שצריכה לברך בפני עשרה ושנים מהם תלמידי חכמים, ואין זה כבודה, וכי טעם זה יספיק לפוטרה

לברך הגומל כשניצול. ע"ש. שם הויא מילתא דלא שכיחא כלל, ואין מזכירים מעשה נסים. מה שאין כן בזה יש לברך. ודו"ק.

הגדולה שאין לעשות כן. וכן כתב בספר פני יצחק אבולעפייא (אות ס"ט). ע"ש. וראה בערוך השלחן סק"ו. ודו"ק.

וראיתי להגאון רבי יוסף ידיד הלוי כספר תורת חכם (דף כח ע"ג) שהאריך בזה, וכתב, שאין לאשה להיכנס בין האנשים לברך הגומל, משום פריצות, והרהורי עבירה. ע"ש. ואני אומר שאין יצר הרע מצוי לשעה קלה כזאת. וכמו שאמרו בירושלמי (שהובא בתוספות סוכה מז סע"ב, וקידושין לו:). ומזה סמכו האחרונים להתיר לחתן לקדש אשתו נדה בטבעת. ועמש"כ בשו"ת יביע אומר חלק ה' (חלק אבן העזר סימן י'). ובפרט בזמן הזה שהנשים רגילות לצאת לשוק בין האנשים, וכמו שכתב בספר הלבוש בתשובה שבסוף הספר. וכיוצא בזה כתב התרומת הדשן בספר לקט יושר (חלק יורה דעה עמוד לז). [ויש להשיב עוד על דברי התורת חכם שם. ואכמ"ל]. ויש להוסיף עוד לפי מה שכתב מרן החיד"א בספר ראש דוד (פרשת בשלח דף נד ע"ד), ובספרו מראית העין (נדה יג.) שאף שאמרו קול זמר של אשה ערוה, מכל מקום במקום דאיכא אימתא דשכינה, אין לחוש לכך. וראיה לזה ממה שאמרו (בנדה יג.) דאמר ליה שמואל לרב יהודה, שיננא אחח באמה והשתין, דמשום ביעתותא דשכינא לא חיישינן להרהורא. (ובזה פירש מה שכתוב צהלי ורוני יושבת ציון כי גדול בקרבך קדוש ישראל). ע"כ. וכן הובא בספר בני יששכר (חודש כסלו טבת, מאמר ד' סימן קכ"ג). (ועל פי זה פירש בספר בני יששכר שם דברי המדרש, הנך יפה דודי אף נעים, זו גילוי שכינה, אף ערשנו רעננה בשבח בנים ובנות. כלומר, שאם יש גילוי שכינה מותר לבנים ולבנות לשבח ולזמר יחדיו). ובזה ניחא גם כן מה שאמרו במגילה (כג.) הכל עולים למנין שבעה ואפילו אשה, אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בתורה משום כבוד צבור. וכתב הגאון יעב"ץ בהגהותיו שם, כי מה שאמרו ברישא ואפילו אשה, היינו כשאין שבעה אנשים הבקיאים לקרות בתורה, ויש שם אשה בקיאה, שאי אפשר בלעדיה, ובסיפא מדובר כשיש שבעה אנשים הבקיאים לקרות, ולכן לא תקרא אשה בתורה משום כבוד צבור. ע"ש. וע"ע במרדכי (פרק הניחקין סימן תד) שכתב דהיכא דלא אפשר ידחה כבוד צבור ואשה עולה למנין שבעה. ע"ש. ולכאורה איך התירו להעלות אשה לקרות בתורה בטעמי המקרא, והרי זה כקול זמר באשה. ויותר נכון היה שאיש אחד יקרא כמה פעמים להשלמת מנין העולים, וכדאיתא בתוספתא (פרק ג דמגילה הלכה ו), והובא בתוספות גיטין (נט סע"ב), שאם אין שם אלא אחד היודע לקרות בתורה קורא ויושב וחוזר ועומד וקורא וכו', ולאחר התקנה שכל אחד מהעולים לתורה צריך לברך, אין צריך לישב, אלא מברך על כל קריאה לפניה ולאחריה. ע"ש. וכן יש להעיר בזה על מה שכתב הגאון מהר"ד פארדו בחסדי דוד על התוספתא (פרק ג דמגילה דף קו ע"ד), שמשמע מהתוספתא, שאף על פי שאמרו אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד צבור, מכל מקום אם עלתה לא תרד, הואיל ומן הדין עולה היא למנין שבעה ע"ש. ובע"כ לומר שהתירו לאשה לקרות בצבור כשאין שבעה בקיאים לקרות, משום שבמקום השראת שכינה לא חששו חכמים להרהור. (ומכאן יש להקשות על מה שכתב בעל העיטור בהלכות מגילה, שאין הנשים מוציאות את האנשים ידי חובת מקרא מגילה, משום דקול באשה ערוה. וכן כתבו בספר האשכול חלק ב' עמוד ל', ובארחות חיים הלכות מגילה אות ב'. ומה יענו בהיא דמגילה (כג.) הנ"ל. וצ"ע. ואכמ"ל). ומעתה יש לומר שגם בנ"ד הואיל והאשה נכנסת אך ורק לברכת הגומל ובמקום בי עשרה שכינתא שריא, (סנהדרין לט.), לפיכך

ג. מי שהיה חולה ונתרפא, צריך לברך "הגומל". וכל שנפל למשכב והיה רתוק למטתו אפילו יום אחד, אפילו היה חולי שאין בו סכנה, כגון שקיבל חום גבוה וכיוצא בזה, חייב בברכת "הגומל". ואין צריך שיהיה רתוק למטתו שלשה ימים, אלא כל שהיה רתוק למטתו חייב לברך ברכת "הגומל".

ד. מנהג הספרדים ועדות המזרח לברך ברכת "הגומל" גם על נסיעה מעיר לעיר, מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה. וכל שנוסע במכונית מחוץ לעיר כשיעור מהלך פרסה, דהיינו שנמשך זמן הנסיעה שבעים ושתים דקות, חייב בברכת "הגומל".

אין לחוש לברכת הגומל באופן כזה משום פריצות. ואפילו לפי מה שכתב בספר בני יששכר שם, שבעיקר הדין יש לו מקום לפקפק על דברי החיד"א הנ"ל, נראה דהיינו לענין קול זמר של אשה, מה שאין בן בנידון דידן לענין ברכת הגומל, בודאי שלכל הדעות מותר. וכמו שנתבאר בחידושי הרשב"א (ברכות כ"ד ע"א). ע"ש. ואכמ"ל.

ג. (שם אות ז) לא נקרא חולה כדי לברך הגומל אלא אם כן נפל למיטה שלשה ימים ונתרפא. ע"כ. לשון מרן הש"ע (סי' ריט ס"ח): בכל חולי צריך לברך הגומל, אפילו אינו חולי של סכנה, ולא מכה של חלל, אלא כל שעלה למיטה וירד, מפני שדומה כמי שהעלוהו לגרדום לידון. [וכל העולה לגרדום לידון אם יש לו פרקליטים גדולים (שהם תשובה ומעשים טובים) ניצול, ואם לאו אינו ניצול. שבת לב.]. ע"ש. ומוכח שלדעת מרן א"צ שיהיה חולה שלשה ימים, אלא כל שקיבל חום גבוה וכיו"ב ונפל למשכב אפילו יום אחד בלבד צריך לברך הגומל. ואמנם הט"ז סק"ה כתב, שחולה המוטל במיטה יותר משלשה ימים יברך הגומל, אולם זהו רק למנהג אשכנז שאין מברכים אלא רק על חולי שיש בו סכנה, וכמ"ש הרמ"א בהגה שם, אבל לדעת מרן, ולפי מנהג ספרד, (וכמ"ש הטור), א"צ שלשה ימים, אלא כל שעלה למיטה מחמת חולי וירד ממנה צריך לברך הגומל. וכן כתב בכף החיים (סי' ריט ס"ק מו). וכ"כ בספר אור לציון ח"ב (עמוד קמא אות מד). וכן עיקר. ואפילו הרב המחבר מדה שאם היה חולי שיש בו סכנה אין צורך שיהיה בחוליו שלשה ימים. וכמ"ש המשנה ברורה (שם ס"ק כח) ובביאור הלכה שם, שאף למנהג אשכנז הדין כן. ע"ש.

ד. בדין הולכי מדברות כתב הבית יוסף בשם הארחות חיים (הל' שני וחמישי אות כר), שאינו מברך הגומל אא"כ הלך פרסה או יותר. ויש לבאר אם הכוונה לשיעור השטח של פרסה במהלך רגלי, שהוא כשיעור ארבעה קילומטר, ואפילו אם הוא נוסע במכונית לא ישתנה שיעור זה, או שמא שיעור פרסה הוא שיעור זמן הנסיעה, והנוסע במכונית לא יברך הגומל אא"כ שהה בנסיעתו שיעור שעה וחומש שהוא שיעור הילוך פרסה. וכיו"ב נחלקו האחרונים במאי דקי"ל ביו"ד (סי' שעה ס"ח): "מי שמת לו קרוב ולא ידע עד שבא למקום שמת שם המת, אם היה במקום קרוב שהוא מהלך עשר פרסאות שאפשר שיבוא ביום אחד, מונה עמהם". איך הדין בזמן הזה שנתחדשו מסלות הברזל (רכבת), ויכולים לבא אף ממקום רחוק ביום אחד, אם נחשב כמקום קרוב, או שמא כיון שבשטח הקרקע הוא יותר מעשר פרסאות נחשב מקום רחוק? והתם נקטינן רחשיב כמקום קרוב, משום דהלכה כדברי המיקל באבל. (ע'

הרה"ג מרן לוין אדא שאול נ"ע חלק ד

מד. שאלה. מי שהיה חולה זמן קצר, האם מברך ברכת הגומל כשקם מחוליו.

תשובה. כל מי שנפל למשכב מחמת חוליו, אפילו לא שכב אלא חצי יום, ואפילו רק נתעלף מחמת חוליו, וכל שכן אם אחזו התקף לב וקם מחוליו, הרי הוא בכלל חולה ונתרפא, ומברך ברכת הגומל.

מה. שאלה. האם מברכים ברכת שהחיינו על פרי מורכב.

תשובה. פירות מעץ שנעשתה בו הרכבה, אין מברכים עליהם שהחיינו, אבל אם לקחו גרעין מאילן מורכב ונטעו במקום אחר, מברך על פירות האילן האחר ברכת שהחיינו, ואפילו אם כבר בירך שהחיינו על הפירות שמהם הורכב פרי זה.

מו. שאלה. מי שבירך שהחיינו על תאנים או ענבים שחורים, האם חוזר ומברך שהחיינו על תאנים או ענבים לבנים.

שהתרחק מהחוף שאין יכולים לראותו ולהצילו בשעת סכנה, הרי הוא בכלל יורדי הים שהם בסכנה, ומברך ברכת הגומל.

מד. בשו"ע בסימן רי"ט סעיף ח' כתב, בכל חולי צריך לברך, אפילו אינו חולי של סכנה ולא מכה של חלל, אלא כל שעלה למיטה וירד, מפני שדומה כמי שהעלוהו לגרדום לידון, ואין הפרש בין שיש לו מיחוש קבוע ובא מזמן לזמן ובין שאינו קבוע. ע"כ. וא"כ כל שנפל למשכב צריך לברך, ואפילו עלפון אם הוא בא מחמת מחלה, יש לברך כשקם מעלפונו. וכן מי שתקפתו התקפת נפילה רח"ל, הרי זה נחשב כנפל למשכב משום חולי וצריך לברך.

ואף על פי שבספר חיי אדם כלל ס"ה סעיף ו' כתב שלא נחשב חולה אא"כ נפל למיטה לא פחות מג' ימים, וכן כתב בבן איש חי בפרשת עקב אות ז', מכל מקום אין משמע כן מדברי מרן, אלא כל שנפל למשכב מברך לכשקם ברכת הגומל. ועל כל פנים בחולה שיש בו סכנה, לכו"ע אין צריך שיפול למשכב ג' ימים כדי לברך ברכת הגומל, וכמ"ש במ"ב שם ס"ק כ"ח ובבאה"ל שם ד"ה כגון, ע"ש. וכן הקם מחולי נפשי, גם כן צריך לברך ברכת הגומל, וכדין קם מחולי גופני.

מה. בבאר היטב בסימן רכ"ה ס"ק ז' הביא בשם הלכות קטנות, שאין מברכים שהחיינו על פירות המורכבים מין בשאינו מינו, כיון שנעשו נגד רצון הבורא. אולם בשו"ת שאילת יעב"ץ סימן ס"ג כתב שיש לברך ברכת שהחיינו על פרי מורכב, ע"ש. וראה עוד בכה"ח שם אות כ"ו. ונראה שיש לחלק בדבר, שדוקא העץ עצמו שנעשתה בו ההרכבה, כיון שנעשה בו איסור, ואף חייבים לעקור אותו, אין לברך על פירותיו ברכת שהחיינו, כיון שנעשה נגד רצון הבורא, אבל אם לקחו גרעין מעץ מורכב זה ונטעו במקום אחר, כיון שמותר לעשות כן אף לכתחילה, כמבואר בשו"ע יו"ד סימן רצ"ה סעיף ז', אין פירותיו נגד רצון הבורא, ויכול לברך עליהם ברכת שהחיינו.

ונראה שאף אם כבר בירך שהחיינו על הפירות שמהם הורכב פרי זה, כגון בפרי האפרשזיף, שמורכב מאפרסק ושזיף, וכבר בירך שהחיינו גם על האפרסק וגם על השזיף, יכול לברך שהחיינו על האפרשזיף, ומטעם שפרי מורכב נחשב מין אחר. וכן מוכח ממש"כ הרמב"ם בפרק ט' מהלכות כלאים הלכה ז', שאם הרכיב פרד שאמו חמור על החמור, לוקה משום בהמתך לא תרביע כלאים, מוכח שדבר המורכב נחשב מין אחר, ויש בו משום כלאי בהמה. ונראה שהוא הדין אם הרכיב אפרשזיף על אפרסק או על שזיף, עובר משום שדך לא תזרע כלאים, וכן בנידון דידן, כיון שהאפרשזיף הוא פרי חדש, מברך עליו בכל אופן ברכת שהחיינו.

מו. במג"א בסימן רכ"ה ס"ק י' כתב, שתאנים שחורות ותאנים לבנות, אעפ"י שאינם חלוקים בשמם, כיון שחלוקים בטעמם, מברך שהחיינו על כל מין. ובברכ"י שם אות ה' ועוד אחרונים תמהו על זה, שהרי מבואר במסכת תרומות פרק ב' משנה ד' שהם

מעדני אשר - ערכות ה"ה ר"א בר' יונה ז"ל

שמכללם חבוש אמרו אותו כולל ולא פלוג בין חבוש לעסקי ממון בין שהיה חבוש לעסקי נפשות" עכ"ל הנצרך לענינו. הרי דשפתיו ברור מללו דגם כשאין סכנת נפשות צריך לברך הגומל היות שחז"ל תקנו שארבעה צריכים להודות ולא חילקו בין היכא שיש סכנה להיכא שאין, וא"כ ברור שלשיטתו ה"ה דגבי חולי צריך לברך גם כשברור שאין שם סכנה, וזה מתאים לשיטת הערוך דס"ל שגם על מיחוש הראש צריך לברך [וזכינו להבין בזה את שיטת הערוך שהוא מטעם לא פלוג], וגם אם יחלוק על הערוך ויסבור שמיחוש שלא נפל למשכב אינו נכלל בגדר "חולה" שחייבו חז"ל להודות מ"מ עכ"פ דבריו הם שלא כדברי הרמב"ן שכתב דעלה למטה מברך רק משום שהוא כמי שהעלוהו לגרדום ונחשב בחזקת סכנה דלשיטת הר"י מיגאש גם ללא שום סכנה מברכים משום לא פלוג וזה טעמו גבי חבוש מחמת ממון.

העולה מדברינו דרב האי גאון והר"י מיגאש שכתבו דחבוש מחמת ממון צריך לברך ס"ל דברכת הגומל בכל הארבעה דברים נתקנה גם שלא במקום סכנת נפשות. וא"כ היות שהמחבר בס"ח פסק כרמב"ן דבעינן דווקא חשש סכנה בכדי לברך ולכן דווקא עלה למטה שנחשב כעלה לגרדום לידון מברך, וגם הולכי דרכים מברכים רק משום שכל הדרכים בחזקת סכנה ולא משום לא פלוג [וביארנו שיטתו בסימן קכ"ד אות ב'], א"כ שפיר כתב המג"א גם בד' המחבר דרק חבוש על עסקי נפשות מברך, ומיושבות קושיות האחרונים.

סימן קכד

על איזה חולי מברכים הגומל

רי"ט ס"ז - ס"ח:

"[ס"ז] **באשכנז וצרפת אין מברכין כשהולכין מעיר לעיר שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשכיחי ביה חיות רעות ולסטים, ובספרד נוהגין לברך מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה, ומיהו בפחות מפרסה אינו מברך ואם הוא מקום מוחזק בסכנה ביותר אפילו בפחות מפרסה. [ס"ח] בכל חולי צריך לברך אפילו אינו חולי של סכנה ולא מכה של חלל אלא כל שעלה למטה וירד מפני שדומה כמי שהעלוהו לגרדום לידון וכו'. הג"ה: וי"א דאינו מברך רק על חולי שיש בו סכנה כגון מכה של חלל, וכן נוהגין באשכנז". מצינו מחלוקת בין בני אשכנז לבני ספרד**

אם הולכי דרכים מעיר לעיר מברכין הגומל, ומצינו מחלוקת נוספת בין המחבר לרמ"א אם מברכים גם על חולי שאין בו סכנה, ויש לבאר אם המחלוקות תלויות זו בזו.

תמיהות ע"ד הטור

א. בטור נראה להדיא דהדינים תלויים זה בזה, דכתב בזה"ל "ונוהגין באשכנז ובצרפת שאין מברכין כשהולכין מעיר

לעיר, שלא חייבו אלא בהולכי מדבריות דשכיחי בהו חיות וליסטים, והא דאיתא בירושלמי דכל הדרכים בחזקת סכנה הם לא אמרו אלא לענין תפילת הדרך שבכל הדרכים צריך אדם לבקש רחמים על עצמו אבל ברכת הגומל במקום תודה איתקן. וכן לענין חולה כתב ה"ר יוסף דווקא חולה שנפל למטה אבל חש בראשו או במעיו א"צ לברך, וכ"כ הראב"ד דווקא במכה של חלל שיש בה סכנה. אבל [הרמב"ן] כתב דבכל דרך ובכל חולי צריך להודות דגרסינן בירושלמי כל [החלאים] בחזקת סכנה הם. וכ"כ הערוך דאפילו חש בעיניו או בראשו צריך לברך, וכן נוהגין בספרד" עכ"ל. משמע מדברי הטור דלמנהג אשכנז שרק הולכי מדבריות מברכין ה"ה גבי חולי יש לברך רק על חולי שיש בו סכנה. ואילו למנהג ספרד שכל הולכי דרכים מברכין ה"ה גבי חולי יש לברך על מיחוש אפילו לא נפל למשכב.

ויש להעיר ע"ז טובא, דמש"כ הטור דלמנהג ספרד יש לברך אפילו על מיחוש, העיר ע"ז המאמ"ר סק"ט דמדברי הרמב"ן נראה דכל הולכי דרכים צריכים לברך ואפ"ה גבי חולי יש לברך רק בנפל למשכב ולא במיחוש, דז"ל בס' תורת האדם (סוף ענין הרפואה) "ולענין ברכת חולים ל"ד בחולי שיש בו סכנה ולא במכה של חלל דווקא, אלא כל שעלה למטה וירד צריך להודות מפני שדומה כמו שהעלוהו לגרדום לידון וצריך פרקליטין גדולים להנצל ורחמיו של הקב"ה נעשו לו פרקליטין. וכן בדרך, שכל הולכי דרכים צריכין להודות, ואע"ג שרב יהודה הולכי מדבריות אמר, לישנא דקרא נקט וכל דרך במשמע". והדימוי להעלוהו לגרדום נאמר בגמ' (שבת ל"ב ע"א) רק על נפל למשכב ולא על חש בראשו שאותו דימו בגמ' שם רק לנתנוהו בקולר. וכדברי הרמב"ן (גם גבי הולכי דרכים וגם גבי חולי) כתבו גם הרא"ה והמאירי. [אמנם באבודרהם (עמ' שמ"א) כתב בשם הרמב"ן דנהגו כערוך שגם חש בראשו מברך, וצ"ע]. גם בשו"ת רדב"ז (ח"ג תקע"ב) השיג על הטור וכתב דלמנהג ספרד יש לברך רק בנפל למשכב.

ומש"כ הטור דלמנהג אשכנז יש לברך רק על חולי שיש בו סכנה, כן נראה גם מדברי הרמ"א שכתב "וי"א דאינו מברך רק על חולי שיש בו סכנה כגון מכה של חלל, וכן נוהגין באשכנז" וכוונתו למנהג אשכנז המובא בשו"ע ס"ז שלא לברך על הולכי דרכים סתם. וכן ביאר דבריו הגר"א שם סקי"ט. אמנם הרא"ש (פ"ט סי' ג') הביא את מנהג אשכנז גבי הולכי דרכים וכתב שכ"כ הר"ר יוסף דדווקא חולה שנפל למטה ודלא כערוך שמצריך לברך גם בחש בראשו או במעיו, משמע דגם למנהג אשכנז לא בעינן דווקא חולי של סכנה, וכבר העיר בזה הא"ר סקי"ג.

ביאור מחלוקת הרא"ש והרמב"ן

ב. העולה מדברינו, דהרא"ש והרמב"ן מודו דגדר חולה שנתרפא היינו שעלה למטה אע"פ שאין בו סכנה, ומודו נמי דהולכי דרכים צ"ל באותה רמת סכנה של חולה (שהרי דימו אותם זל"ז). ונחלקו רק איזה הולכי דרכים דמי לחולה, לרא"ש דווקא הולכי מדבריות דשכיחי בהו חיות וליסטים, ולרמב"ן גם הולכי דרכים מעיר לעיר. ובטעם המחלוקת נראה דהרא"ש

ס"ל דהיות ובגמ' דימו חולה שעלה למטה למי שהעלוהו לגרדום לידון שצריך פרקליטין גדולים להנצל א"כ חשיב כמצב של סכנה ניכרת ולכן יש לדמות לזה רק הולכי מדבריות ששם שכיחא היזקא. והרמב"ן ג"כ מודה לעצם הענין שרק על סכנה מברך שהרי הזכיר שכל שעלה למטה צריך להודות מפני שדומה למי שהעלוהו לגרדום לידון וצריך פרקליטין גדולין להנצל, אלא דס"ל דלא בעינן שכיח היזקא כ"כ שהרי אמרו שם בגמ' בשבת שאפילו תשע מאות תשעים ותשע מלמדים עליו חובה ואחד מלמד עליו זכות ניצול ולכן ס"ל דכל הולכי דרכים מברכים שגם בהם אמרו "כל הדרכים בחזקת סכנה" אע"פ שאין הסכנה שכיחה כ"כ.

לדינא

ג. הרמ"א כתב דאינו מברך רק על חולי שיש בו סכנה כגון מכה של חלל, וכתב ע"ז הט"ז סק"ה דה"ה בחולה המוטל במטה ג' ימים. ובבה"ל תמה דלדברי הרמ"א הכל תלוי בחשש סכנה ואינו ענין לג' ימים, ורק לשיטת המחבר שייך לומר דקודם ג' ימים אין החולה צריך לבקשת רחמים ולכן אינו מברך, אמנם מדברי המחבר משמע דבכל גווני צריך לברך כיון שעלה למטה, ואולי הט"ז כתב כן דרך הכרעה, וצ"ע, עכ"ד. ולדינא, לבני ספדד ודאי יש לברך על כל חולי שעלה למטה כגון שפעת וכדומה רק יש לדון אי בעינן ג' ימים [דמרהיטת המחבר משמע דא"צ, אולם הבן איש חי (פ' עקב אות ז') כתב דבעינן ג' ימים]. ולבני אשכנז הכרעת הרמ"א דווקא בחולי שיש בו סכנה, אבל המשנ"ב סקכ"ח הביא בשם הרבה אחרונים שהכריעו כד' המחבר [רק יש שהצריכו ג' ימים]. אמנם כמדומה שהמנהג לברך רק על חולי שיש בו סכנה, וכן העיד ערוה"ש סי"א דהמנהג כדברי רבינו הרמ"א.

ובגדר מכה של חלל כתב בס' תודת חיים (פ"ב הערה ל"ה) בשם גדולי הוראה דאע"פ שלגבי חילול שבת נזכר שדלקת בחניכיים או מכה בגב היד או קוץ תחת צפורן מקרי מכה של חלל ומחללין ע"ז שבת, מ"מ אין נוהגין לברך ע"ז הגומל, דגבי שבת הגדר הוא כל שאם לא יטפלו בדבר עלול להגיע לידי סכנה, אבל לגבי הגומל כיון שאחרי שמטפלים בזה אין סכנה ולא מיחזי לאינשי כניצל מסכנה אין לברך הגומל שניתקן במקום קרבן תודה. ונראה דגם לדבריהם היכא שהסכנה ניכרת ומוחשית כגון בניתוחים פנימיים למיניהם, הגם שע"פ דרכי הטיפול הרפואי כיום ירדו מאד אחוזי הסיכון, מ"מ היות ויתכנו סיבוכים וזיהומים מסתבר דמכלל מצב סכנה לא נפקא, ויולדת תוכיח שגם בזמנם אמרו שאפילו אחת מאלף לא מתה (עיין משנ"ב ש"ל סק"ה) וכ"ש בזמננו עם התקדמות הרפואה ואעפ"כ נהגו לברך הגומל. ולכן על כל ניתוח פנימי יש לברך הגומל לכו"ע, וכ"כ בשו"ת ציץ אליעזר חי"ב סי' י"ח דיש לברך הגומל על ניתוח עיניים, ניתוח שבר וניתוח טחורים.

סימן קכה

ברכת הגומל על טיסה במטוס

רי"ט ס"ז:

"באשכנז וצרפת אין מברכין כשהולכין מעיר לעיר שלא חייבו אלא בהולכי מדברות דשכיחי ביה חיות רעות ולסטים, ובספרד נוהגין לברך מפני שכל הדרכים בחזקת סכנה, ומיהו בפחות מפרסה אינו מברך ואם הוא מקום מוחזק בסכנה ביותר אפילו בפחות מפרסה".

ידוע שנחלקו גדולי הדור הקודם אם לברך הגומל אחר טיסה במטוס [עיין ס' אהלך באמתך פכ"ג סי"ב שהביא דעות לכאן ולכאן]. ולמעשה נהגו רוב העולם לברך. ולכאורה בשלמא למנהג ספרד דכל הולכי דרכים מברכים ה"נ לא שנא, אבל למנהג אשכנז דרק הולכי מדברות דשכיחי בהו חיות וליסטים מברכים לכאורה בטיסה כיום כמעט ואין סכנה, ובודאי הסכנה פחותה מנסיעה במכונית שלא נהגינן לברך. ובביאור ד"ז מצאנו כמה סברות וכפי שיבואר להלן.

א. יש הסוברים דבגדר "הולכי מדברות" נכלל כל הליכה בדרך מסוכנת, וה"נ טיסה במטוס היא מסוכנת ולא גרעה מהולכי מדברות [עיין קצות השלחן ס"ה סק"ב, חלקת יעקב ח"ב סי' ט']. אמנם לכאורה דבריהם שנכתבו לפני כמה עשרות שנים נשתנו כיום, ויתכן שגם הם יודו כיום שעם השתכללות המטוסים פחתה הסכנה מאד וקשה להגדיר את הטיסה בדרגת סכנה כמו של הולכי מדברות דשכיחי בהו חיה וליסטים, ולא עדיפא מנסיעה במכוניות.

ב. יש הסוברים דכשטסים מעל הים ה"ז נכלל בגדר "יורדי הים" ולדבריהם בטס מעל יבשה אינו מברך [עיין חלקת יעקב הנ"ל, בצל החכמה ח"א סי' כ' ובהערות הג"ר פנחס עפשטיין זצ"ל שם בסוף הספר. ועיין גם בס' אורחות רבינו ח"א עמ' צ"א]. אמנם אכתי יש לפקפק דסוף סוף אין זו הפלגה בים, שהרי אין נ"מ בטיסה אם היא מעל ים או מעל יבשה, [כמו שפקפקו בספרים הנ"ל בעצמם]. וגם את"ל דיש לזה דין יורדי הים מ"מ אכתי שייך מש"כ לעיל אות א' דכיום אין בזה כמעט סכנה, ועכ"פ לא ברמה של הולכי מדברות. ובס' תשובות והנהגות (ח"א סי' קצ"ג) כתב ליישב דהגם שבהולכי דרכים בעינן דווקא שיהא מקום סכנה מ"מ ביורדי הים לא נזכר דווקא שיהא מקום סכנה אלא הברכה נתקנה על עצם זה שהקב"ה נתן בים דרך. אמנם מדברי הרמב"ן בתורת האדם (סוף ענין הרפואה), הרא"ש (פ"ט סי' ג') והטור לא משמע כן, דדימו את רמת הסכנה של הולכי דרכים לזו של חולה ומוכח דכל הארבעה שחייבים להודות הם באותה רמה של סיכון דאל"כ א"א להביא ראיה מזה לזה. וכן מפורש בבה"ל בס"א (ד"ה יורדי) שכתב דהמפליג בנהר שבו אין סכנה גדולה כ"כ כמו ים ה"ז תלוי במנהג ספרד ואשכנז אם לברך על סתם דרכים, ומוכח